Ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore

OSCE Organization for Security and Co-operation in Europe

adelphi RESEARCH

International Institute for Applied Systems Analysis IIASA

Organization for Security and Co-operation in Europe

adelphi RESEARCH

International Institute for Applied Systems Analysis IIASA

Ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore

Të drejtat e autorit

Botuar nga Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë

© 2025, OSBE

Ky raport është botuar në kuadër të aktivitetit "Forcimi i të kuptuarit të bazuar në prova mbi lidhjen midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore" me mbështetjen e Mbretërisë së Bashkuar. Aktiviteti po zbatohet në kuadër të projektit jashtëbuxhetor të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) "Forcimi i Përgjigjeve ndaj Risqeve të Sigurisë nga Ndryshimet Klimatike në Evropën Juglindore, Evropën Lindore, Kaukazin Jugor dhe Azinë Qendrore" (Numri i Projektit: 1102151), financuar nga: Andorra, Austria, Republika Çeke, Finlanda, Franca, Gjermania, Italia, Japonia, Lihtenshtajni, Luksemburgu, Norvegjia, Polonia, Sllovenia, Suedia, Zvicra, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara.

Citim i sugjeruar	OSBE (redaktuar nga) Ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore. Vjenë: OSBE, 2025.
Njoftim ligjor	
Botues	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë, Zyra e Koordinatorit për Aktivitetet Ekonomike dhe Mjedisore të OSBE-së, Wallnerstrasse 6, 1010 Vjenë, Austri, +43 (0)1 514 360, pm@osce.org, www.osce.or
Ekipi i menaxhimit të projektit i OSBE-së	Patrizia Albrecht, Ellen Baltzar Mossop, Thomas Ritzer, Kateryna Robul, Guido Tintori
Autorë	Beatrice Mosello, Alina Viehoff (kërkime adelphi); Roman Hoffmann, Elias Farnleitner, Gregor Zens (IIASA)
Formatimi dhe dizajni	MaxNova Creative
Përjashtim përgjegjësie	Përmbajtja e këtij botimi përfaqëson opinionet, gjetjet, interpretimet dhe përfundimet e autorëve dhe kontribuuesve, dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet ose ndonjë qëndrim zyrtar të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), donatorëve të saj dhe/ose shteteve pjesëmarrëse. OSBE-ja nuk pranon asnjë përgjegjësi për saktësinë ose plotësinë e ndonjë informacioni, udhëzimi ose këshille të përfshirë këtu, ose për gabime shtypi. Emërtimet e përdorura dhe prezantimi i materialit në këtë botim nuk përbëjnë dhe nuk nënkuptojnë shprehjen e ndonjë mendimi nga ana e OSBE-së në lidhje me statusin ligjor të ndonjë vendi, territori, qyteti ose zone, të ndonjë autoriteti në të, ose në lidhje me përcaktimin e ndonjë kufiri dhe/ose kufiri administrativ.

ISBN: 978-92-9234-196-1

Falënderime

Dëshirojmë të falënderojmë të gjithë aktorët që morën pjesë në seminarin rajonal “Adresimi i Ndërlidhjeve midis Ndryshimeve Klimatike, Lëvizjes së Njerëzve dhe Sigurisë për të Forcuar Qëndrueshmërinë në Evropën Juglindore” (3 qershor 2025 në Sarajevë) për kontributet e tyre të vlefshme, të cilat kanë ndikuar në përgatitjen e këtij raporti. Për më tepër, dëshirojmë të falënderojmë të gjithë aktorët që takuam gjatë aktiviteteve tona konsultative, të cilat përfshinin intervista online, si dhe takime online dhe të drejtpërdrejta, për kontributet e tyre.

Gjithashtu, dëshirojmë të falënderojmë përzemërsisht Jasmina Basic, Håkan Berg, Danijela Bozanic, Bernd Burwitz, Almedin Delija, Tatjana Đurković, Kristina Jovanova, Olsi Nika, Samra Ramic, Juliana Rexha, Mariana Roibu, Senad Shajkovci, Selim Selimovski dhe Elton Qendro, për koordinimin, lehtësimin, kontributin si ekspertë dhe mbështetjen gjatë procesit të kërkimit dhe organizimit të punëtorisë. Gjithashtu, dëshirojmë të falënderojmë Pikat e Kontaktit të Projektit në juridiksionet e EJL-së për rishikimin e këtij raporti.

Përveç kësaj, falënderojmë Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal për bashkëpunimin e tyre.

Së fundmi, shprehim mirënjohjen tonë për Zyrën e Jashtme, të Komonuelthit dhe Zhvillimit të Mbretërisë së Bashkuar (FCDO) dhe Delegacionin e Mbretërisë së Bashkuar në OSBE, në Vjenë, për mbështetjen e tyre financiare për këtë aktivitet.

Foreign, Commonwealth
& Development Office

United Kingdom
Delegation to the
OSCE

Përmbajtja

FALËNDERIME 5

PARATHËNIE 9

MESAZHET KYÇE 10

1. HYRJE 12

1.1 Sfondi 13

1.2 Struktura e raportit 15

2. TRENDET KLIMATIKE DHE TË MOBILITETIT 16

2.1 Trendet klimatike 17

Figura 2.1. Ekspozimi ndaj katër rreziqeve klimatike në Evropën Juglindore (2010–2023). 19

Figura 2.2. Dallimet hapësinore të rreziqeve klimatike në Evropën Juglindore (2015–2020). 20

2.2 Vlerësimi i cenueshmërisë ndaj rreziqeve klimatike 21

Figura 2.3. Cenueshmëria e ndryshme ndaj stresit klimatik në nivelin e Agjencive Kombëtare të Statistikave në Evropën Juglindore. 22

2.3 Trendet e lëvizjes së njerëzve 23

Emigrimi 23

Figura 2.4. Emigrimi ndërkombëtar nga rajoni i EJL-së. 24

Imigracioni 24

Figura 2.5. Numri i refugjatëve dhe aplikimeve për azil në Evropën Juglindore. 25

Migracioni i brendshëm 26

Figura 2.6. Modelet dhe trendet e migrimit të brendshëm në rajonin e EJL-së. 27

Figura 2.7. Ndryshimet në përqindjet e popullsisë rurale në rajonin e EJL-së nga viti 2010 deri në vitin 2025. 28

Zhvendosja e brendshme 29

Figura 2.8. Rreziqet e zhvendosjes së brendshme të shkaktuara nga lloje të ndryshme të fatkeqësive në të gjithë rajonin e EJL-së. 29

2.4 Faktorët shtytës të lëvizjes së njerëzve në rajon: dëshmi nga Barometri i Ballkanit 30

Figura 2.9. Modelet dhe faktorët shtytës të qëllimit për të emigruar 31

Figura 2.10. Modelet e niveleve të perceptuara të sigurisë në Evropën Juglindore. 33

3. KUPTIMI I NDËRLIDHJEVE MIDIS NDRYSHIMEVE KLIMATIKE, LËVIZJES SË NJERËZVE DHE SIGURISË 34

3.1 Shpopullimi i zonave rurale: pasiguria e burimeve të jetesës 35

Figura 3.1. Ndikimet e parashikuara të rreziqeve mjedisore mbi modelet e migrimit të brendshëm dhe qëllimet për emigrim ndërkombëtar në Evropën Juglindore. 36

Figura 3.2. Ndikimet e mundshme të thatësirës dhe ariditetit mbi migrimin duke kombinuar treguesit e rrezikut klimatik dhe të cenueshmërisë. 37

3.2 Urbanizimi, degradimi mjedisor dhe risqet klimatike: presionet dhe pabarazitë sociale 38

3.3 Migrimi, toka dhe burimet natyrore: tensione sociale dhe konflikte 41

3.4 Zhvendosja e shkaktuar nga klima, reagimi ndaj fatkeqësive dhe rimëkëmbja: erozioni i besimit tek autoritetet 42

Figura 3.3. Nivelet e besimit ndaj institucioneve të ndryshme në rajonin e EJL-së. 43

3.5 Mungesat në fuqinë punëtore dhe tranzicioni i gjelbër: implikimet për sigurinë energjetike 44

4. PËRGJIGJET 46

4.1 Iniciativat kryesore në ndërthurjen ndërmjet ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë 47

4.2 Boshllëqet dhe kufizimet e kornizës aktuale të politikave 49

5. REKOMANDIME 52

5.1 Nxitja e bashkëpunimit rajonal dhe strategjive të integruara 53

5.2 Forcimi i kornizave të politikave dhe atyre institucionale 54

5.3 Investimi në nivel lokal në burime jetese rezistente ndaj ndryshimeve klimatike 55

5.4 Shfrytëzimi i mundësive të ekonomisë së gjelbër 56

REFERENCAT 58

SHTOJCA 1: METODOLOGJIA E STUDIMIT DHE KUFIZIMET E SAJ 69

1.1 Metodologjia 70

Analiza sasiore 70

Analiza cilësore 71

Validimi 71

1.2 Kufizimet e studimit 72

SHTOJCA 2: AKTORËT, KORNIZAT DHE INICIATIVAT KLIMATIKE NË EVROPËN JUGLINDORE 73

2.1 Përmbledhje e kornizave dhe iniciativave për ndryshimet klimatike 74

Përgjegjësitë, strategjitë dhe iniciativat e politikave 74

Iniciativa të financuara ndërkombëtarisht 75

Iniciativat e udhëhequra nga shoqëria civile 76

2.2 Pasqyrë e kornizave ligjore dhe përgjegjësive të politikave lidhur me ndryshimet klimatike 78

2.3 Pasqyrë e strategjive të politikave dhe nismave rajonale për ndryshimet klimatike 80

SHTOJCA 3: AKTORËT, KORNIZAT DHE INICIATIVAT NË FUSHËN E MOBILITETIT 90

3.1 Pasqyrë e kornizave dhe iniciativave të mobilitetit 91

Përgjegjësitë, strategjitë dhe iniciativat e politikave 91

Nisma të financuara ndërkombëtarisht 92

Nismat e udhëhequra nga shoqëria civile 93

3.2 Pasqyrë e kornizave ligjore dhe përgjegjësive të politikave lidhur me mobilitetin 95

3.3 Pasqyrë e strategjive të politikave dhe nismave rajonale për mobilitetin 96

SHTOJCA 4: NISMA TË INTEGRUARA PËR KLIMËN DHE MOBILITETIN NË EVROPËN JUGLINDORE 100

4.1 Pasqyrë e nismave të integruara për klimën dhe mobilitetin 101

Parathënie

(Fotografitë: (OSBE/Micky Kroell)

Bakyt Dzhusupov

Koordinator i Aktiviteteve Ekonomike dhe Mjedisore të OSBE-së, Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë

Evropa Juglindore ndodhet në një moment vendimtar. Ndryshimet klimatike nuk janë më një perspektivë e largët, ndërsa ndikimet e tyre janë tashmë shumë të dukshme në të gjithë rajonin. Ngjarjet ekstreme të motit - veçanërisht përmbytjet dhe thatësirat - po vënë nën presion sistemet shëndetësore, infrastrukturën dhe aksesin në ujë, ushqim dhe energji. Nga ana tjetër, këto presione po i formësojnë gjithnjë e më shumë modelet e lëvizjes së popullsisë, me implikime të gjera për kohezionin social, zhvillimin ekonomik dhe sigurinë në rajon.

Ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së popullsisë dhe sigurisë janë komplekse dhe të lidhura ngushtë me kontekstin, duke ndryshuar nga një juridiksion në tjetrin, madje edhe brenda të njëjtit juridiksion. Megjithatë, karakteristikat e përbashkëta socio-ekonomike, politike dhe demografike në Evropën Juglindore e rrisin cenueshmërinë ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike. Këto dinamika janë veçanërisht të theksuara në zonat rurale dhe malore, ku mundësitë gjithnjë e më të kufizuara i zvogëlojnë kapacitetet e popullsisë së moshuar për t'u përballur me sfidat; e po ashtu edhe në qendrat urbane, ku rritja e shpejtë e popullsisë ushtron presion mbi infrastrukturën dhe shërbimet publike. Megjithatë, natyra e saktë, shkalla dhe trajektoret e këtyre ndërlidhjeve, si dhe implikimet e tyre për sigurinë dhe stabilitetin, mbeten ende të kuptuara dobët.

Ky raport gjithëpërfshirës, i zhvilluar përmes një përpjekjeje bashkëpunuese me "adelphi research" dhe Institutin Ndërkombëtar për Analizën e Aplikuar të Sistemeve (IIASA), dhe i mundësuar nëpërmjet projektit jashtëbuxhetor të OSBE-së "Forcimi i Përgjigjeve ndaj Risqeve të Sigurisë nga Ndryshimet Klimatike", kontribuon në mbylljen e boshllëqeve ekzistuese të njohurive dhe në rritjen e ndërgjegjësimit rreth ndërlidhjeve midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së popullsisë dhe sigurisë. Ai nënvizon nevojën për përgjigje të integruara politike dhe të bazuara në prova, të cilat menaxhojnë sfidat e lidhura me mobilitetin, duke maksimizuar njëkohësisht mundësitë që ofron mobiliteti si burim qëndrueshmërie. Raporti ofron njohuri të bazuara në të dhëna për t'i orientuar këto përpjekje, duke argumentuar nevojën për qasje bashkëpunuese dhe duke theksuar fushat ku veprimi i përbashkët mund të sjellë rezultate të prekshme - nga investimet në zonat rurale dhe forcimi i fuqisë punëtore, deri te përmirësimi i planifikimit urban dhe rritja e gatishmërisë ndaj fatkeqësive.

Kuadri gjithë-anësor dhe gjithëpërfshirës i OSBE-së e vendos organizatën në një pozicion unik për të mbështetur shtetet pjesëmarrëse në këto përpjekje, siç njihet në disa angazhime të OSBE-së, duke përfshirë Deklaratën e Madridit të vitit 2007 mbi Mjedisin dhe Sigurinë (MC.DOC/4/07), Vendimin e Këshillit të Ministrave të Athinës të vitit 2009 për Menaxhimin e Migracionit dhe Vendimin e Këshillit të Ministrave të Stokholmit të vitit 2021 për Forcimin e Bashkëpunimit për të Adresuar Sfidat e Shkaktuara nga Ndryshimet Klimatike (MC.DEC/3/21).

Aftësia e OSBE-së për të mbledhur shtetet pjesëmarrëse në dialogun dhe bashkëpunimin rreth sfidave të përbashkëta mbetet forcë e saj kryesore. Të udhëhequr nga njohuritë e paraqitura në këtë raport, ne mund t'i transformojmë sfidat e mobilitetit që lidhen me ndryshimet klimatike në mundësi për ndërtimin e besimit, partneriteteve dhe qëndrueshmërisë, si dhe për stabilitetin rajonal.

Mesazhet kyçe

Rreziqet klimatike po intensifikohen në të gjithë Evropën Juglindore

Evropa Juglindore (EJL) është gjithnjë e më e ekspozuar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, duke përfshirë valët e nxehtësisë më të shpeshta dhe më të ashpra, thatësirat, përmbytjet dhe zjarret në pyje. Këto rreziqe në rritje po i amplifikojnë cenueshmëritë ekzistuese socio-ekonomike dhe po kontribuojnë në formimin e modeleve më komplekse të zhvendosjes së brendshme, migrimit nga zonat rurale në ato urbane, si dhe lëvizjeve ndërkufitare. Këto dinamika theksojnë nevojën për qasje të integruara ndaj përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, zvogëlimit të riskut nga fatkeqësitë (ZRF), menaxhimit të migracionit dhe kornizave të sigurisë, me qëllim adresimin efektiv të sfidave në zhvillim të rajonit.

Thatësirat dhe degradimi i tokës nxisin lëvizjen e njerëzve

Thatësirat dhe degradimi i tokës po dëmtojnë bujqësinë dhe turizmin, duke nxitur migrimin e të rinjve dhe duke lënë pas popullsi të moshuara me aftësi të reduktuar për t'u përshtatur. Këto trende po thellojnë pabarazitë rajonale. Të dhënat tregojnë se ekspozimi i shtuar ndaj thatësirave është i lidhur ngushtë me një rritje të dukshme të migrimit të brendshëm, duke i bërë komunitetet rurale veçanërisht të cenueshme për shkak të varësisë së tyre të madhe nga bujqësia. Kjo nënvizon nevojën për të promovuar burime jetese të qëndrueshme ndaj ndryshimeve klimatike dhe për të ofruar mbështetje të synuar për popullatat në rrezik, me qëllim të reduktimit të mobilitetit të shkaktuar nga klima dhe forcimit të qëndrueshmërisë së komuniteteve.

Shpopullimi i zonave rurale krijon cenueshmëri

Nivelet e larta të urbanizimit, si dhe shkallët e larta të emigrimit, po i lënë zonat rurale gjithnjë e më të cenueshme ndaj degradimit mjedisor, me shërbime të pamjaftueshme dhe infrastrukturë të përkeqësuar. Këto kushte, gjithashtu, krijojnë mundësi për aktivitete të paligjshme dhe shfrytëzim kriminal të tokave të braktisura. Këto dinamika çojnë në boshllëqe në qeverisje dhe rrisin risqet për sigurinë, duke nënvizuar nevojën për zhvillim të synuar rural, menaxhim efektiv të tokës dhe ndërhyrje të fuqishme në fushën e sigurisë.

Urbanizimi i shpejtë vë nën presion infrastrukturën

Migrimi i shpejtë nga zonat rurale drejt atyre urbane po ushtron një presion të konsiderueshëm mbi infrastrukturën urbane në të gjithë Evropën Juglindore, duke çuar në sisteme kullimi me kapacitet të pamjaftueshëm, përkeqësim të cilësisë së ajrit dhe rritje të cenueshmërisë ndaj përmbytjeve. Disa nga kryeqytetet e rajonit mbajnë barrën kryesore të këtyre sfidave dhe janë ndër qendrat urbane më të ndotura në botë. Kjo thekson nevojën urgjente për përshtatje të integruar ndaj ndryshimeve klimatike dhe planifikim urban, investime të konsiderueshme në infrastrukturë të qëndrueshme, si dhe ndërhyrje të synuara në politikat mjedisore për të mbrojtur shëndetin publik dhe për të rritur qëndrueshmërinë urbane.

Mangësitë në qeverisjen e risqeve nga fatkeqësitë e gërryejnë më tej besimin e publikut ndaj institucioneve

Mangësitë institucionale në qeverisjen e risqeve nga fatkeqësitë - të tilla si mekanizmat e pamjaftueshëm të paralajmërimit të hershëm dhe reagimit, si dhe mungesa e transparencës në shpërndarjen e fondeve të ndihmës - kanë gërryer besimin e publikut tek autoritetet. Ngjarjet e fundit të përmbytjeve në mbarë Evropën Juglindore kanë nxjerrë në pah boshllëqe kritike në koordinimin, llogaridhënien dhe planifikimin afatgjatë të qëndrueshmërisë. Këto nënvizojnë nevojën për reforma që forcojnë kapacitetet institucionale, vendosin masa të forta mbrojtëse kundër korrupsionit dhe integrojnë ZRF-në në strategjitë kombëtare të zhvillimit dhe të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

Tranzicioni i gjelbër përballet me kufizime për shkak të mungesës së fuqisë punëtore

Ndërkohë që nivelet e larta të emigrimit mund të lehtësojnë përkohësisht presionet e popullsisë urbane dhe të ulin tensionet shoqërore, ato gjithashtu nxisin një ikje afatgjatë të trurit dhe mungesa kritike të fuqisë punëtore - duke përfshirë sektorët thelbësorë për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe tranzicionin e gjelbër. Humbja e vazhdueshme e profesionistëve të kualifikuar dëmton aftësinë e rajonit për të hartuar, zbatuar dhe mirëmbajtur teknologjitë e gjelbra dhe politikat efektive mjedisore. Mungesat akute të ekspertizës, veçanërisht në sektorët e energjisë së rinovueshme, menaxhimit mjedisor dhe infrastrukturës rezistente ndaj ndryshimeve klimatike, kërcënojnë të vonojnë progresin drejt objektivave të dekarbonizimit, si dhe drejt anëtarësimit në BE dhe përafrimit me Paktin e Gjelbër Evropian.

Politikat që adresojnë ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, mobilitetit dhe sigurisë mbeten të fragmentuara

Në Evropën Juglindore, politikat klimatike dhe strategjitë e migracionit mbeten kryesisht të izoluara, me ç'rast kornizat klimatike rrallë e adresojnë lëvizjen e njerëzve, ndërsa politikat e migracionit shpesh i anashkalojnë faktorët mjedisorë. Strategjitë e sigurisë mbeten kryesisht të përqendruara në kërcënimet tradicionale, dhe për pasojë nuk arrijnë të trajtojnë ndërlidhjet komplekse midis ndryshimeve klimatike, migracionit dhe sigurisë. Kjo shkëputje sektoriale rezulton në përgjigje të fragmentuara politike, të cilat e kufizojnë aftësinë e rajonit për ta shfrytëzuar migrimin adaptues si një mekanizëm për ndërtimin e qëndrueshmërisë. Për të forcuar koherencën dhe efektivitetin e politikave, nevojiten qasje të integruara, ndërsektoriale që e përfshijnë lëvizjen e njerëzve në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, menaxhimin e migracionit dhe planifikimin e sigurisë. Kjo do të nxisë strategji më holistike që ndërtojnë qëndrueshmëri, zvogëlojnë cenueshmëritë dhe adresojnë në mënyrë proaktive risqet e reja të sigurisë që lidhen me ndryshimet klimatike.

Bashkëpunimi rajonal është thelbësor për një të ardhme të qëndrueshme, por ende nuk është zhvilluar mjaftueshëm

Megjithëse përballet me sfida të përbashkëta që lidhen me ndryshimet klimatike, mobilitetin dhe sigurinë, rajoni ende nuk ka zhvilluar përgjigje të mjaftueshme ndërkufitare dhe të integruara. Ky raport nënvizon nevojën për strategji gjithëpërfshirëse rajonale, përmirësimin e shkëmbimit të të dhënave dhe masa të harmonizuara të përshtatjes. Një qasje e koordinuar rajonale është thelbësore për të trajtuar në mënyrë efektive rreziqet klimatike ndërkufitare, për të promovuar shkëmbimin e praktikave më të mira dhe për të zbatuar iniciativa të përbashkëta për reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë, tranzicionin e gjelbër dhe mobilitetin e qëndrueshëm. Kornizat e forta dhe bashkëpunuese të politikave janë thelbësore për ndërtimin e qëndrueshmërisë, zvogëlimin e cenueshmërisë dhe menaxhimin proaktiv të rreziqeve të reja të sigurisë që lidhen me ndryshimet klimatike në mbarë Evropën Juglindore.

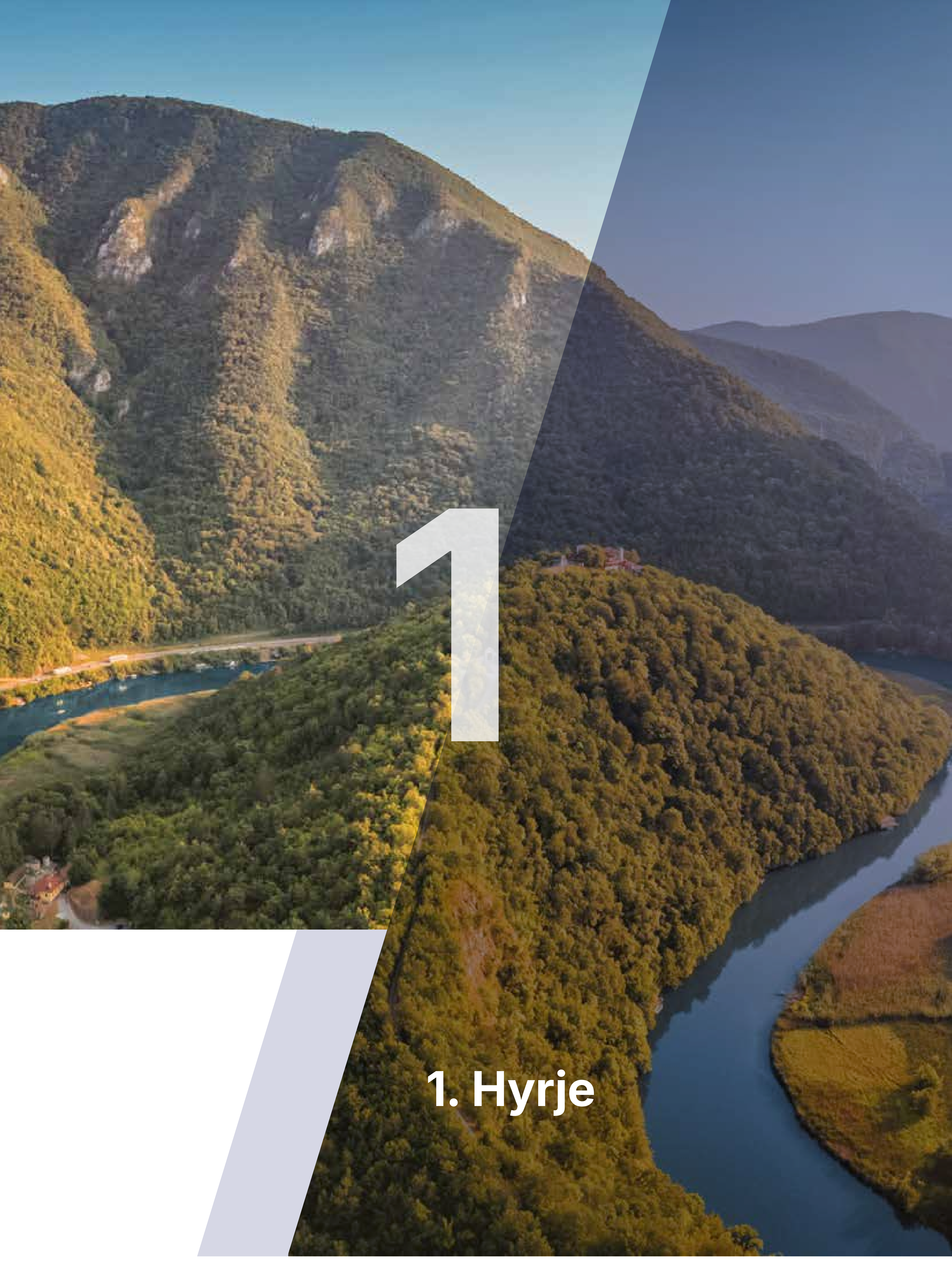

1. Hyrje

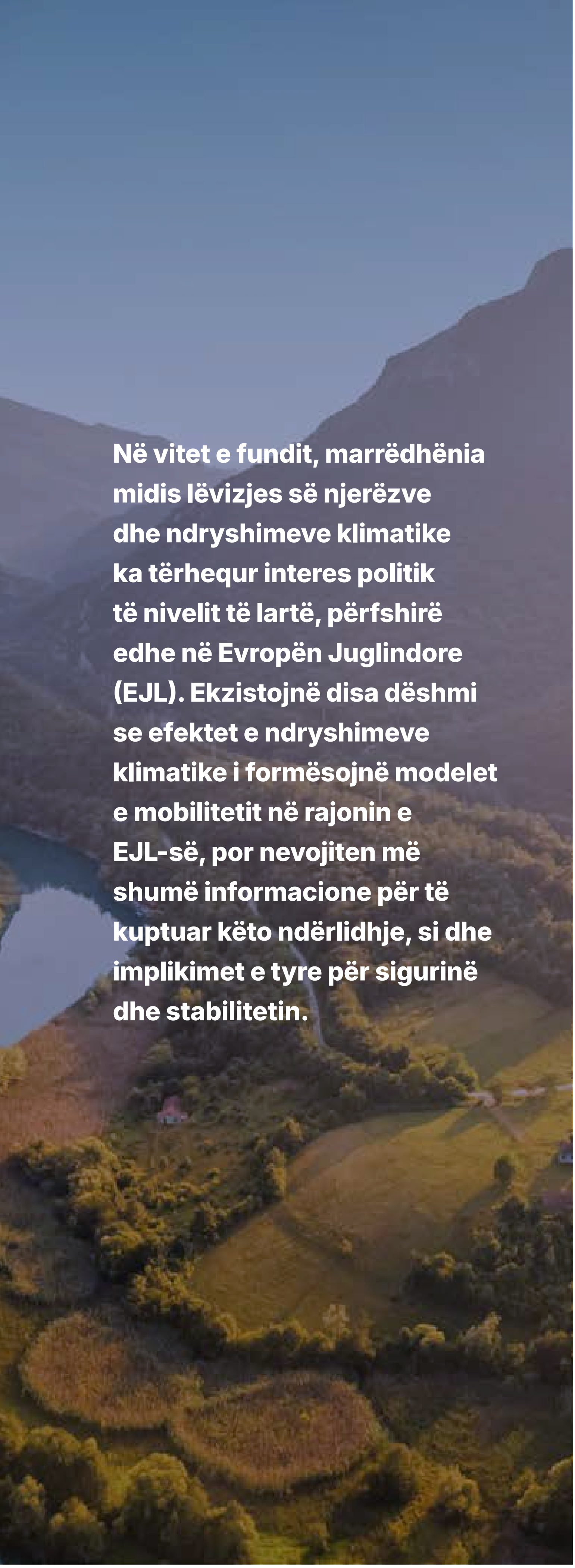

Në vitet e fundit, marrëdhënia midis lëvizjes së njerëzve dhe ndryshimeve klimatike ka tërhequr interes politik të nivelit të lartë, përfshirë edhe në Evropën Juglindore (EJL). Ekzistojnë disa dëshmi se efektet e ndryshimeve klimatike i formësojnë modelet e mobilitetit në rajonin e EJL-së, por nevojiten më shumë informacione për të kuptuar këto ndërlidhje, si dhe implikimet e tyre për sigurinë dhe stabilitetin.

Ky studim synon të plotësojë këtë boshllëk njohurish përmes një vlerësimi të detajuar me metoda të kombinuara të marrëdhënies midis lëvizjes së njerëzve, ndryshimeve klimatike dhe sigurisë në Evropën Juglindore.

1.1 Sfondi

Ky studim u realizua në kontekstin e projektit të OSBE-së, "Forcimi i Përgjigjeve ndaj Risqeve të Sigurisë nga Ndryshimet Klimatike në Evropën Juglindore, Evropën Lindore, Kaukazin Jugor dhe Azinë Qendrore" (shih Kutizën 1.1), i zbatuar nga Zyra e Koordinatorit për Aktivitetet Ekonomike dhe Mjedisore të OSBE-së (OCEEA). Ai mbështetet në gjetjet e "Vlerësimit Rajonal për Evropën Juglindore: Implikimet e Sigurisë të Ndryshimeve Klimatike" (Rüttinger et al. 2021), një raport që identifikoi lëvizjen e përzier (të azilkërkuesve dhe emigrantëve) dhe emigracionin si një nga disa sfida rajonale të lidhura me ndryshimet klimatike. Në veçanti, theksohet se normat e larta të emigrimit shkaktojnë shpopullim të përhershëm të pjesëve të mëdha të rajonit.

Kutiza 1.1. Forcimi i përgjigjeve ndaj rreziqeve të sigurisë që rrjedhin nga ndryshimet klimatike: qasja e OSBE-së

Duke u mbështetur në mandatin e saj themelor për bashkëpunim mjedisor, Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) ka trajtuar implikimet e ndryshimeve klimatike ndaj sigurisë që nga viti 2007. Gjatë dy dekadave të fundit, OSBE-ja ka ofruar një platformë gjithëpërfshirëse për dialog politik mbi rreziqet e sigurisë që lidhen me ndryshimet klimatike dhe, së bashku me partnerët, ka zbatuar disa aktivitete në mjedise të cenueshme. Këto përfshijnë aktivitete nga vlerësimet pjesëmarrëse të rrezikut dhe ndërtimi i kapaciteteve, deri te mbështetja për masat adaptuese ndërkufitare, gjithmonë duke synuar nxitjen e bashkëpunimit dhe marrëdhënieve të mira fqinjësore.

Nën ombrellën e projektit të saj kryesor, "Forcimi i Përgjigjeve ndaj Risqeve të Sigurisë nga Ndryshimet Klimatike në Evropën Juglindore, Evropën Lindore, Kaukazin Jugor dhe Azinë Qendrore"", i zbatuar nga viti 2018 deri në vitin 2026 në partneritet me "adelphi" dhe në bashkëpunim të ngushtë me operacionet në terren të OSBE-së, OSBE-ja bashkon qeveritë kombëtare dhe lokale, si dhe aktorët e tjerë relevantë, për të punuar së bashku në gjetjen e zgjidhjeve për sfidat e përbashkëta të lidhura me ndryshimet klimatike dhe sigurinë. Aktivitetet e projektit nxisin bashkëpunimin përtej kufijve dhe sektorëve, duke vënë një theks të fortë mbi qasjet gjithëpërfshirëse që angazhojnë në mënyrë aktive gratë dhe të rinjtë.

Në Evropën Juglindore, OSBE-ja po realizon një seri projektesh pilot që synojnë të trajtojnë sfidat e ndryshimeve klimatike dhe të sigurisë përmes një qasjeje të përbashkët bashkëpunuese. Ky studim është pjesë e kësaj përpjekjeje dhe synon të forcojë kuptimin e bazuar në prova mbi ndërlidhjen midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë, si dhe të identifikojë fusha për veprim bashkëpunues midis palëve të interesuara rajonale.

Megjithëse faktorët socio-ekonomikë dhe konfliktet mbeten shtytësit kryesorë të lëvizjes së njerëzve, ende nuk është kuptuar mjaftueshëm, si në Evropën Juglindore, ashtu edhe në shumë vende të tjera në mbarë botën, se si dhe në çfarë mase ndryshimet klimatike dhe degradimi mjedisor ndërthuren me këta shtytës dhe formësojnë lëvizjen e njerëzve (shih Kutizën 1.2).

Kutiza 1.2. Ndryshimet klimatike dhe lëvizja e njerëzvev: një marrëdhënie komplekse

Duke u bazuar në provat nga literatura gri, po pranohet gjithnjë e më shumë se ndryshimet klimatike ndikojnë në lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë. Rreziqet që lidhen me klimën - si thatësirat, përmbytjet dhe stuhitë - mund t'i nxisin njerëzit të lëvizin, qoftë përmes shpërnguljes, migrimit apo zhvendosjes së planifikuar. Goditjet klimatike shpesh ndërthuren me cenueshmëritë ekzistuese sociale dhe ekonomike, duke i përkeqësuar sfidat me të cilat përballen komunitetet e prekura dhe duke rritur rreziqet e sigurisë. Kjo është veçanërisht e dukshme në rajone si Afrika Lindore dhe Briri i Afrikës (IOM 2024e).

Mobiliteti i nxitur nga klima rrallëherë është rezultat vetëm i faktorëve mjedisorë. Përkundrazi, ai rrjedh nga një ndërveprim kompleks midis faktorëve mjedisorë, ekonomikë, socialë dhe politikë (UBA 2020; CMS 2021). Në disa situata, mobiliteti mund t'i ndihmojë individët dhe komunitetet të zvogëlojnë ekspozimin e tyre ndaj rreziqeve klimatike dhe të ndërtojnë qëndrueshmëri. Megjithatë, në situata të tjera, kjo mund të çojë në rritje të konkurrencës për burime, mbipopullim urban apo madje edhe në përshkallëzim të konflikteve. Për pasojë, implikimet e sigurisë së mobilitetit që lidhen me klimën janë thellësisht të kushtëzuara nga konteksti dhe mund të ndryshojnë ndjeshëm nga një mjedis në tjetrin (Panebianco 2022).

Kjo sugjeron se adresimi efektiv i këtyre sfidave kërkon integrimin e çështjeve të lëvizjes së njerëzve në politikat e klimës dhe të zhvillimit. Masat parandaluese dhe adaptuese që i adresojnë si nevojat e menjëhershme humanitare ashtu edhe shqetësimet e zhvillimit afatgjatë mund të ndihmojnë në shmangien e përkeqësimit të pasigurisë në nivel lokal, kombëtar dhe rajonal (UNFCCC 2024; GFMD 2024).

Hulumtimet gjithashtu theksojnë se mundësia për të lëvizur si pasojë e ndryshimeve klimatike nuk është e disponueshme në mënyrë të barabartë për të gjithë. Qasja në burime, rrjetet sociale dhe politikat mbështetëse ndikojnë në atë se kush mund të zhvendoset dhe kush mund të mbetet pas. Ky selektivitet formëson cenueshmërinë dhe pasojat për sigurinë, duke e bërë të domosdoshme që përgjigjet politike të marrin parasysh përvojat dhe nevojat e ndryshme të popullsive të prekura (p.sh. Garip dhe Reed 2025).

Për këtë qëllim, OSBE-OCEEA bashkëpunoi me "adelphi" dhe Institutin Ndërkombëtar për Analizën e Aplikuar të Sistemeve (IIASA) për të forcuar kuptimin e bazuar në prova mbi ndërlidhjen midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore, e cila, për qëllimet e këtij studimi, përfshin Shqipërinë, Bosnjën dhe Hercegovinën, Kosovën,[1] Malin e Zi, Maqedoninë e Veriut dhe Serbinë.

> Ky raport bazohet në hulumtimin dokumentar, konsultimet me palët e interesuara dhe analizën e të dhënave për të ofruar dëshmi të reja mbi ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë në Evropën Juglindore.

Qëllimi i këtij studimi është të ofrojë vlerësime të bazuara në prova që rrisin ndërgjegjësimin dhe njohuritë midis aktorëve rajonalë mbi këto ndërlidhje komplekse, si dhe të identifikojë fusha për bashkëpunim konkret dhe rrjetëzim midis këtyre aktorëve.

1.2 Struktura e raportit

Raporti është strukturuar si vijon: seksioni 2 paraqet gjetjet në lidhje me rreziqet klimatike, modelet e cenueshmërisë dhe trendet kryesore të lëvizjes së njerëzve në mbarë Evropën Juglindore; seksioni 3 shqyrton mënyrën se si ndryshimet klimatike dhe faktorët stresues mjedisorë ndërveprojnë me modelet e mobilitetit dhe pasojat për sigurinë, duke nxjerrë në pah rrugët kryesore të ndikimit dhe shembuj të rasteve; seksioni 4 shqyrton kornizat aktuale të politikave, iniciativat dhe përgjigjet institucionale që adresojnë ndryshimet klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe implikimet e tyre për sigurinë në Evropën Juglindore, duke vënë në dukje si progresin ashtu edhe boshllëqet aktuale; në fund, seksioni 5 ofron rekomandime praktike për forcimin e qëndrueshmërisë dhe veprimit të integruar mbi ndryshimet klimatike, mobilitetin dhe sigurinë, me theks të veçantë në bashkëpunimin rajonal dhe harmonizimin e politikave.

Hulumtimi mbi të cilin bazohet ky raport është kryer duke përdorur një **qasje me metoda të përziera**, duke kombinuar hulumtimin dokumentar, analizën e të dhënave, intervistat me ekspertë informatorë dhe konsultimet me palët e interesuara për të identifikuar cenueshmëritë, trendet mbizotëruese dhe modelet specifike për Evropën Juglindore. Një kombinim i të dhënave sasiore dhe cilësore u konsiderua thelbësor për të kuptuar lidhjet komplekse, specifike për kontekstin, që lidhin ndikimet e ndryshimeve klimatike me dinamikat socio-ekonomike dhe të sigurisë. Korniza analitike e përdorur mbështetet në qasjen gjithëpërfshirëse të OSBE-së ndaj sigurisë, të shprehur përmes tre dimensioneve të saj: politiko-ushtarak, ekonomik dhe mjedisor, si dhe njerëzor.

Seksioni i Shtojcës përfshin një shënim të detajuar (Shtojca 1) mbi metodologjinë e aplikuar për të kryer analizën empirike, si dhe një diskutim të plotë të kufizimeve të saj. Disa paralajmërime të veçanta që duhen pasur parasysh gjatë leximit të gjetjeve empirike janë se korniza kohore e studimit dhe disponueshmëria e të dhënave e kanë kufizuar deri diku mbulimin rajonal dhe demografik. Megjithatë, gjetjet e studimit nënvizojnë rëndësinë e përparimit të mëtejshëm në përmirësimin e koordinimit, standardizimit dhe transparencës së sistemeve të të dhënave mbi migracionin, në mënyrë që të mbështeten kërkime edhe më të fuqishme dhe të rëndësishme për hartimin e politikave në të ardhmen. Seksioni i Shtojcës vijon me një listë gjithëpërfshirëse të: aktorëve, kornizave dhe iniciativave në fushën e klimës (Shtojca 2); si dhe aktorëve, kornizave dhe iniciativave në fushën e mobilitetit (Shtojca 3). Përfundon me një përmbledhje të nismave të integruara në fushën e klimës dhe mobilitetit (Shtojca 4).

1 Të gjitha referencat për Kosovën, qoftë për territorin, institucionet apo popullsinë, duhet të kuptohen në përputhje me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara.

2. Trendet klimatike dhe të mobilitetit

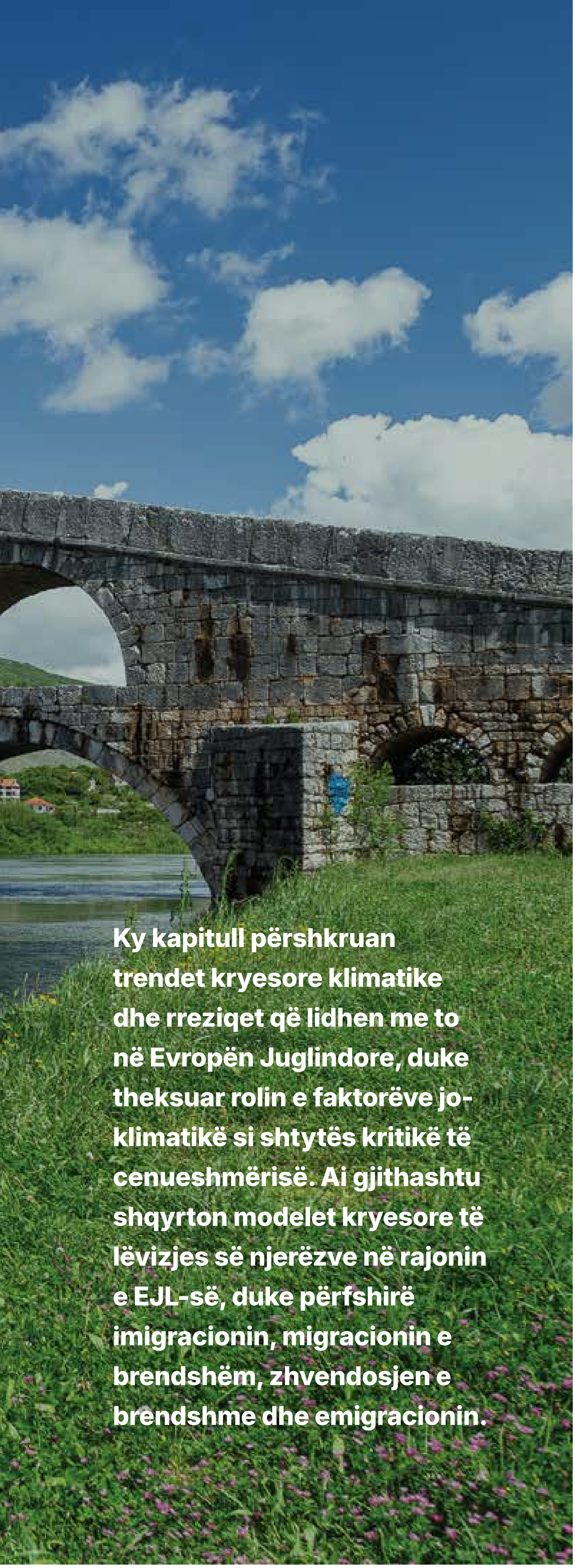

Ky kapitull përshkruan trendet kryesore klimatike dhe rreziqet që lidhen me to në Evropën Juglindore, duke theksuar rolin e faktorëve jo-klimatikë si shtytës kritikë të cenueshmërisë. Ai gjithashtu shqyrton modelet kryesore të lëvizjes së njerëzve në rajonin e EJL-së, duke përfshirë imigracionin, migracionin e brendshëm, zhvendosjen e brendshme dhe emigracionin.

Analiza tregon se mobiliteti në Evropën Juglindore formësohet nga shumë faktorë të ndërthurur, që rezultojnë në emigracion të lartë të qëndrueshëm, migracion të brendshëm të vazhdueshëm dhe sfida në rritje për qëndrueshmërinë demografike dhe ruajtjen e kapitalit njerëzor.

2.1 Trendet klimatike

Mesazhi kryesor: Evropa Juglindore përballet me rreziqe klimatike dhe mjedisore gjithnjë e më të shumta dhe të ndërthurura - duke përfshirë temperaturat në rritje, motin ekstrem, mungesën e ujit, përmbytjet, zjarret në pyje dhe ndotjen - që kërcënojnë komunitetet, ekonomitë dhe ekosistemet, dhe intensifikohen nga pasojat e zhvillimit të paqëndrueshëm dhe infrastruktura joadekuate.

Evropa Juglindore po përballet me rreziqe klimatike të shumta dhe të ndërthurura, të cilat ndikojnë gjithnjë e më shumë tek komunitetet lokale. Këto rreziqe përfshijnë valë të të nxehtit gjithnjë e më të shpeshta dhe më intensive, rritje të temperaturave, modele të paqëndrueshme të reshjeve dhe një incidencë në rritje të ngjarjeve ekstreme të motit (EEA 2024a). Trendet dhe shpërndarja hapësinore e rreziqeve mjedisore në Evropën Juglindore paraqiten në Figurën 2.1 dhe Figurën 2.2. Për shembull, temperaturat mesatare janë rritur tashmë me 1,2°C krahasuar me vitin 1970 (Knez et al. 2022; Trifonova dhe Dangova 2023) dhe parashikohet të rriten më tej – me rreth 1,8°C sipas një skenari me emetime mesatare (RCP4.5) dhe 5,1°C sipas një skenari me emetime të larta (RCP8.5) deri në fund të këtij shekulli.[2] Ngrohja pritet të shoqërohet me një rënie të përgjithshme të reshjeve vjetore, si dhe me ndryshueshmëri dhe paparashikueshmëri më të madhe në shpërndarjen e reshjeve (IPCC 2021, EEA 2024b).

2 Modelet e ansamblit CMIP6. Rrugët Përfaqësuese të Përqendrimit (RCP) janë skenarë që përfshijnë seri kohore të emetimeve dhe përqendrimeve të të gjithë spektrit të gazrave serrë dhe aerosoleve, si dhe të gazrave kimikisht aktivë, së bashku me përdorimin e tokës/mbulimin e tokës. Këtu, krahasojmë nivelet e vlerësuara të temperaturës mesatare ndërmjet viteve 2020 dhe 2090 sipas skenarëve RCP4.5 dhe RCP8.5.

Pritet që këto ndryshime klimatike të intensifikohen me kalimin e shekullit, me thatësira që do të bëhen më të shpeshta, më të zgjatura dhe më të rënda (UNESCO 2023). Në veçanti, pjesët veriore të Evropës Juglindore janë prekur nga thatësira në vitet e fundit, ku rastet më të rënda të thatësirës janë raportuar në Serbinë veriore (Figura 2.2). Thatësia në rritje në mbarë Evropën Juglindore tashmë po rrit rrezikun e mungesës së ujit, me pasoja serioze për shëndetin publik, produktivitetin bujqësor dhe prodhimin e energjisë. Në veçanti, disponueshmëria e reduktuar e ujit kërcënon sistemet bujqësore që varen nga ujitja dhe prodhimin hidroenergjetik – dy sektorë kritikë për shumë ekonomi të EJL-së. Me rritjen e presioneve klimatike, këto sfida ka të ngjarë të përkeqësojnë cenueshmëritë ekzistuese socio-ekonomike dhe të kërkojnë përgjigje të koordinuara të përshtatjes, si në nivel lokal ashtu edhe në atë rajonal (EEA 2024b).

Rajoni i Evropës Juglindore është prekur vazhdimisht nga ngjarje ekstreme të motit, duke përfshirë valë të të nxehtit, përmbytje dhe zjarre në pyje (Figura 2.1). Sidomos përmbytjet paraqesin rreziqe të mëdha për shëndetin dhe mund të ndikojnë rëndë në ekonomitë lokale, bujqësinë dhe ekosistemet, duke rezultuar shpesh në zhvendosje dhe dëme të konsiderueshme në infrastrukturë dhe pronë. Përmbytjet nga lumenjtë konsiderohen një risk me rrezik të lartë në pothuajse të gjitha juridiksionet e rajonit. Midis viteve 2010 dhe 2020, 390 nga 431 rrethe lokale në Evropën Juglindore u prekën nga të paktën një ngjarje përmbytjeje (Figura 2.1). Shumë qytete nuk kanë sisteme të përshtatshme kullimi, të cilat nuk janë në gjendje të përballojnë vëllimin në rritje të reshjeve, gjë që çon në përmbytje të shpeshta të papritura.[3] Përmbytjet urbane janë bërë një sfidë gjithnjë e më e madhe, që është përkeqësuar nga urbanizimi në rritje dhe infrastruktura e vjetruar. Ekzistojnë gjithashtu prova se shpyllëzimi, duke përfshirë prerjen e paligjshme të pyjeve, i përkeqëson rreziqet e përmbytjeve në zonat periurbane dhe rurale duke prishur ekosistemet dhe duke zvogëluar aftësinë natyrore të tokës për të absorbuar reshjet e shiut, gjë që intensifikon efektet e shirave të rrëmbyeshëm dhe çon në përmbytje më të rënda (Banka Botërore 2024).[4]

Në Evropën Juglindore, Bosnja dhe Hercegovina është një nga vendet me rrezik më të lartë nga fatkeqësitë, me mbi 80% të komunave të saj të rrezikuara nga përmbytjet dhe rrëshqitjet e dheut (Scissa 2024). Kjo u pa gjatë përmbytjeve të mëdha të viteve 2014 dhe 2024, të cilat zhvendosën një numër të madh njerëzish dhe nxorën në pah dobësitë e kahershme në infrastrukturë dhe planifikimin urban. Vendbanimet informale, si ato në kodrat e Sarajevës, rezultuan veçanërisht të cenueshme, pasi mbrojtja e pamjaftueshme i bën këto komunitete të prekura në mënyrë disproporcionale.[5]

Përveç rreziqeve nga përmbytjet e lumenjve, komunitetet bregdetare në Evropën Juglindore përballen edhe me kërcënime në rritje nga rritja e nivelit të detit. Këto përfshijnë përmbytjet, erozionin bregdetar, humbjen e plazheve dhe depërtimin e ujërave të kripur, të cilat e rrezikojnë disponueshmërinë e ujit të ëmbël si për bujqësinë ashtu edhe për konsum nga njerëzit (Trifonova dhe Dangova 2023). Në zonat e ulëta bregdetare, rritja e nivelit të detit mund të intensifikojë stuhitë dhe të çojë në përmbytje të përhershme të tokës. Turizmi bregdetar, i cili është një sektor kyç ekonomik në shumë pjesë të rajonit, është gjithashtu në rrezik, sepse tërheqja e vijës bregdetare dhe degradimi i habitateve dëmtojnë si integritetin mjedisor ashtu edhe stabilitetin ekonomik (Amelung dhe Moreno 2011; Tierolf et al. 2023).

3 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025.

4 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

5 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

Figura 2.1. Ekspozimi ndaj katër rreziqeve klimatike në Evropën Juglindore (2010–2023).

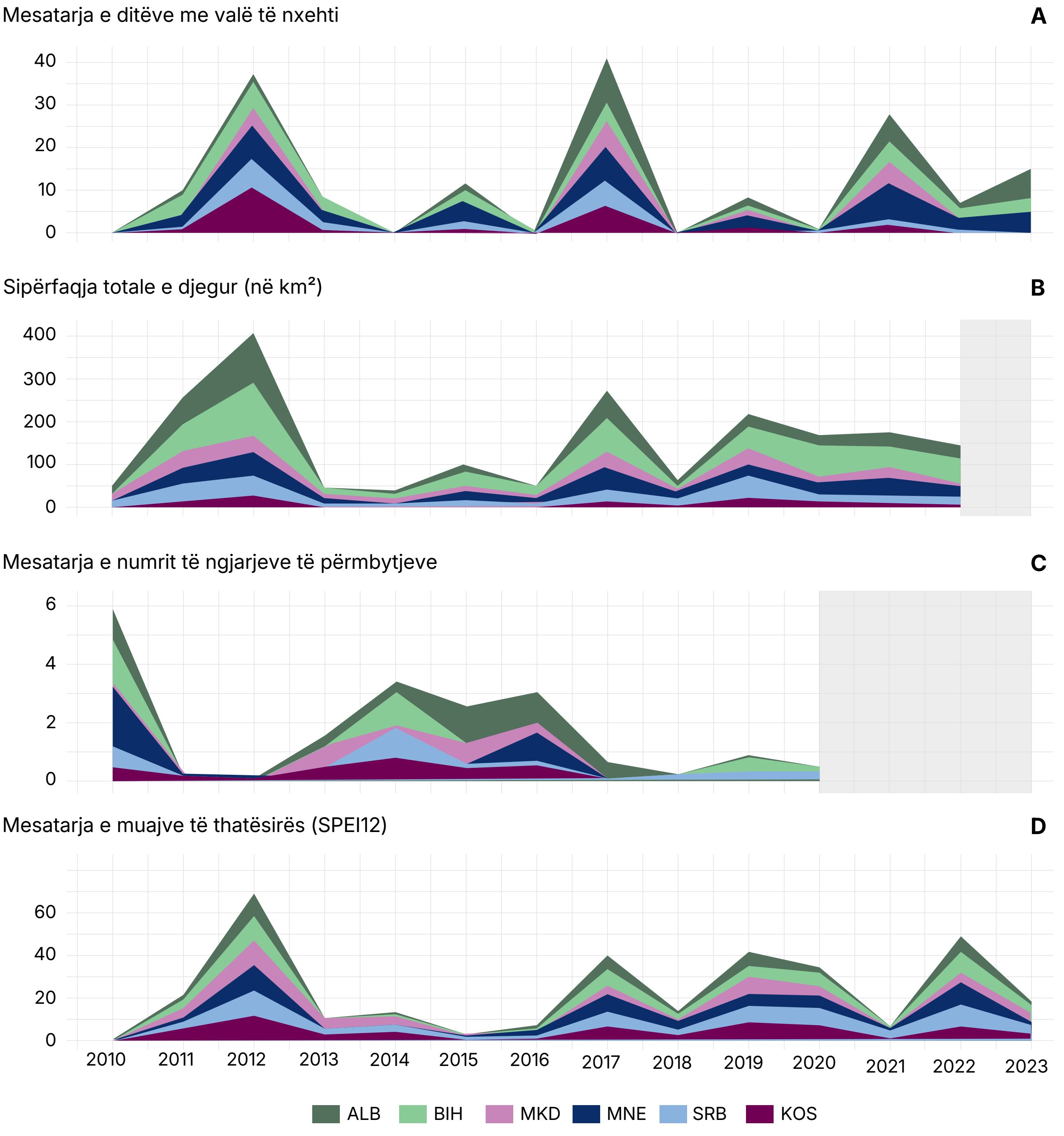

ALB = Shqipëri; BIH = Bosnje dhe Hercegovinë; MKD = Maqedoni e Veriut; MNE = Mali i Zi; SRB = Serbi; KOS = Kosovë.

Grafiku A i kësaj figure tregon numrin kumulativ të ditëve mesatare të valëve të të nxehtit për çdo vend për periudhën e caktuar. Grafiku B tregon numrin kumulativ të sipërfaqes së djegur (pa përfshirë zjarret bujqësore, në km²) për çdo vend për periudhën e caktuar. Grafiku C tregon numrin kumulativ të ngjarjeve të përmbytjeve për çdo vend për periudhën e caktuar (nuk ka të dhëna të disponueshme nga viti 2020 e tutje). Grafiku D tregon numrin mesatar të muajve të thatësirës (bazuar në SPEI12) për çdo vend për periudhën e caktuar.

Burimi: ERA5 (ditët e valëve të të nxehtit), GFED5 (sipërfaqja e djegur), HANZE (ngjarjet e përmbytjeve), GSD (muajt me thatësirë).

Nxehtësia ekstreme dhe thatësira e zgjatur rrisin ndjeshëm rrezikun e zjarreve në pyje. Vlerësohet se zonat pyjore përbëjnë një pjesë të konsiderueshme të sipërfaqes së tokës në gjithë rajonin: 28,8% në Shqipëri, 32,4% në Serbi, 34,0% në Kosovë, 39,7% në Maqedoninë e Veriut, 42,7% në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe 61,5% në Mal të Zi (Global Forest Watch 2025 për Kosovën, FAO 2025 për të gjitha juridiksionet e tjera). Disa rajone në Bosnjë dhe Hercegovinë (p.sh., Çaplina) dhe Mal të Zi (p.sh., Rajoni Qendror) pësuan zjarre veçanërisht të rënda nga viti 2015 deri në vitin 2020, ku gjatë kësaj periudhe u dogj më shumë se 2% e mbulesës së tyre të tokës. Kjo duket qartë në hartë (Figura 2.2, Grafiku D), ku zonat me zjarre më të rënda paraqiten me të kuqe të errët. Këto zona zakonisht përkojnë me një mbulim të lartë pyjor, duke konfirmuar se janë veçanërisht të ndjeshme ndaj shpërthimeve të zjarreve në pyje, veçanërisht gjatë muajve të verës. Ndërsa kushtet klimatike përkeqësojnë rreziqet nga zjarret në pyje, aktiviteti njerëzor luan një rol thelbësor. Në shumë raste, zjarret në pyje shkaktohen nga veprimet e njeriut, siç është prerja e qëllimshme e pyjeve për ndërtim, kullota ose kullotje bagëtish, siç është raportuar në Shqipëri.[6]

Figura 2.2. Dallimet hapësinore të rreziqeve klimatike në Evropën Juglindore (2015–2020).

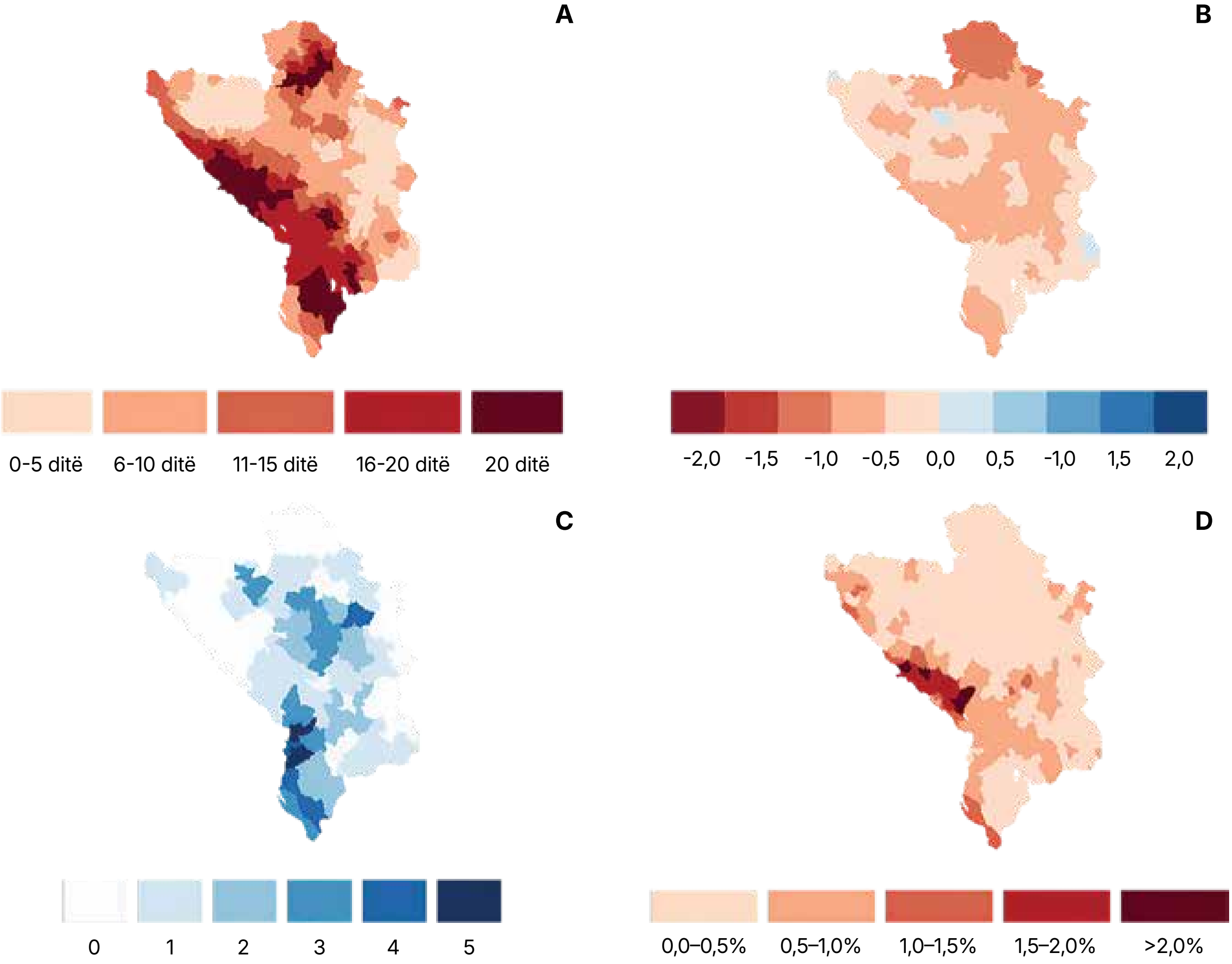

Figura tregon numrin e ditëve me valë të të nxehtit (Grafiku A), intensitetin e thatësirës si mesatare SPEI48 (Grafiku B), numrin e përmbytjeve (Grafiku C) dhe pjesën e sipërfaqes së djegur për shkak të zjarreve në pyje (Grafiku D) në nivel rajonal të Agjencive Kombëtare të Statistikave (AKS). SPEI është një indeks i thatësirës që mat balancën e ujit në një rajon, ku vlerat më të vogla tregojnë thatësi mesatare më të madhe, ndërsa vlerat më të mëdha tregojnë lagështi mesatare më të madhe në një zonë të caktuar.

Burimet: ERA5, SPEIbase, HANZE, GFED5.

6 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e të drejtave të njeriut, Shqipëri, 25.03.2025.

Përveç ndikimeve të ndryshimeve klimatike, Evropa Juglindore përballet edhe me sfida të ndërlikuara mjedisore të shkaktuara nga njeriu, duke përfshirë degradimin mjedisor dhe ndotjen. Këto janë pjesërisht pasojë e trashëgimisë specifike të rrugëtimit gjatë zhvillimit post-socialist të rajonit, duke përfshirë barrën mjedisore nga industrializimi intensiv dhe infrastrukturën me konsum të lartë energjie dhe të paqëndrueshme, të shoqëruara me projekte zhvillimore private që kanë si qëllim kryesor fitimin financiar (urbanizëm i investitorëve) dhe përhapjen e shpejtë të impianteve shumë ndotëse në pronësi të huaj (Banka Botërore 2021; për konsiderata lidhur me rastin serb, shih Petroviç 2022, 207–209). Sidomos në qytete, mbeturinat dhe ndotja e ajrit po paraqesin rreziqe të mëdha shëndetësore, duke përfshirë ato që janë rezultat i vëllimeve të larta të trafikut, ndotjes industriale, hedhjes së paligjshme të mbeturinave dhe kontaminimit të burimeve të furnizimit me ujë (Belis et al. 2021; Cvetkovska et al. 2021).[7] Për më tepër, zhvillimi i infrastrukturës, veçanërisht për turizmin, ka çuar në humbjen e biodiversitetit dhe të habitateve natyrore si lagunat, veçanërisht në zonat bregdetare, për shembull në Shqipëri.[8]

2.2 Vlerësimi i cenueshmërisë ndaj rreziqeve klimatike

Mesazhi kryesor: rreziqet klimatike në Evropën Juglindore janë të shpërndara në mënyrë të pabarabartë dhe janë rezultat bashkëveprimit midis rreziqeve, ekspozimit dhe cenueshmërive të thella demografike, sociale dhe ekonomike - veçanërisht në komunitetet rurale, ato me popullsi të plakur dhe ato të varura nga bujqësia - duke theksuar nevojën për strategji adaptimit të përshtatura në nivel lokal.

Rreziku lind nga ndërveprimi midis rrezikut, ekspozimit dhe cenueshmërisë, ku kjo e fundit i referohet shkallës në të cilën individët ose grupet janë të ndjeshëm ndaj dëmtimit dhe aftësisë së tyre për t'u përballur, për t'u përshtatur ose për t'u rikuperuar (IPCC 2022; Muttarak 2022). E njëjta ngjarje klimatike mund të prodhojë pasoja krejtësisht të ndryshme, në varësi të asaj se kë prek dhe nën cilat kushte (IPCC 2022). 03Në fakt, ndikimet e ndryshimeve klimatike janë të rrënjosura thellë në strukturat dhe kushtet shoqërore lokale, të cilat përcaktojnë jo vetëm se kush është i ekspozuar ndaj rreziqeve që lidhen me klimën, por edhe se kush është më i cenueshëm ndaj efekteve të tyre. Për të kuptuar këto efekte të pabarabarta, gjithashtu duhet të pranohet se faktorët demografikë, siç janë mosha, gjinia, përkatësia etnike ose arsimi, luajnë një rol thelbësor në formësimin e cenueshmërisë ndaj klimës, së bashku me faktorët socio-ekonomikë dhe politikë.

Faktorët demografikë, veçanërisht dinamikat që lidhen me moshën, kanë një ndikim të veçantë në formësimin e cenueshmërisë ndaj klimës në Evropën Juglindore. Figura 2.3 tregon shpërndarjen gjeografike të faktorëve kryesorë që përcaktojnë cenueshmërinë ndaj stresit klimatik. Hartat tregojnë **dallimet në shpërndarjen e moshës, pasurisë dhe varësisë nga bujqësia të popullsive lokale në Evropën Juglindore.** Për shembull, popullsitë më të moshuara preken në mënyrë disproporcionale nga nxehtësia ekstreme, përmbytjet dhe faktorë të tjerë stresues klimatikë për shkak të problemeve shëndetësore që lidhen me moshën, mobilitetit të reduktuar dhe aksesit shpesh të kufizuar në rrjetet mbështetëse, siç janë anëtarët e familjes, fqinjët ose shërbimet e organizuara të kujdesit (Muttarak 2021). Në të njëjtën kohë, të moshuarit mund të mos kenë mundësi ekonomike ose mbështetje sociale për t'u zhvendosur ose për të përshtatur mënyrën e jetesës së tyre për shkak të ndryshimeve të kushteve mjedisore (Malak dhe Lina 2024). Këto sfida përkeqësohen në rajonet që përjetojnë largimin e të rinjve, siç janë zonat rurale në të gjithë Evropën Juglindore, ku largimi i brezave të rinj lë pas një popullsi në plakje me më pak kujdestarë, rezistencë të zvogëluar të komunitetit dhe aftësi më të ulët adaptimi. Ky çekuilibër demografik përforcon ciklin e cenueshmërisë, veçanërisht në rajonet rurale ose ato ekonomikisht të margjinalizuara (Biella et al. 2022).

7 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Maqedonia e Veriut, 27.03.2025; dhe intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, Shqipëri, 07.04.2025.

8 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, Shqipëri, 07.04.2025.

Figura 2.3. Cenueshmëria e ndryshme ndaj stresit klimatik në nivelin e gjencive Kombëtare të Statistikave në Evropën Juglindore.

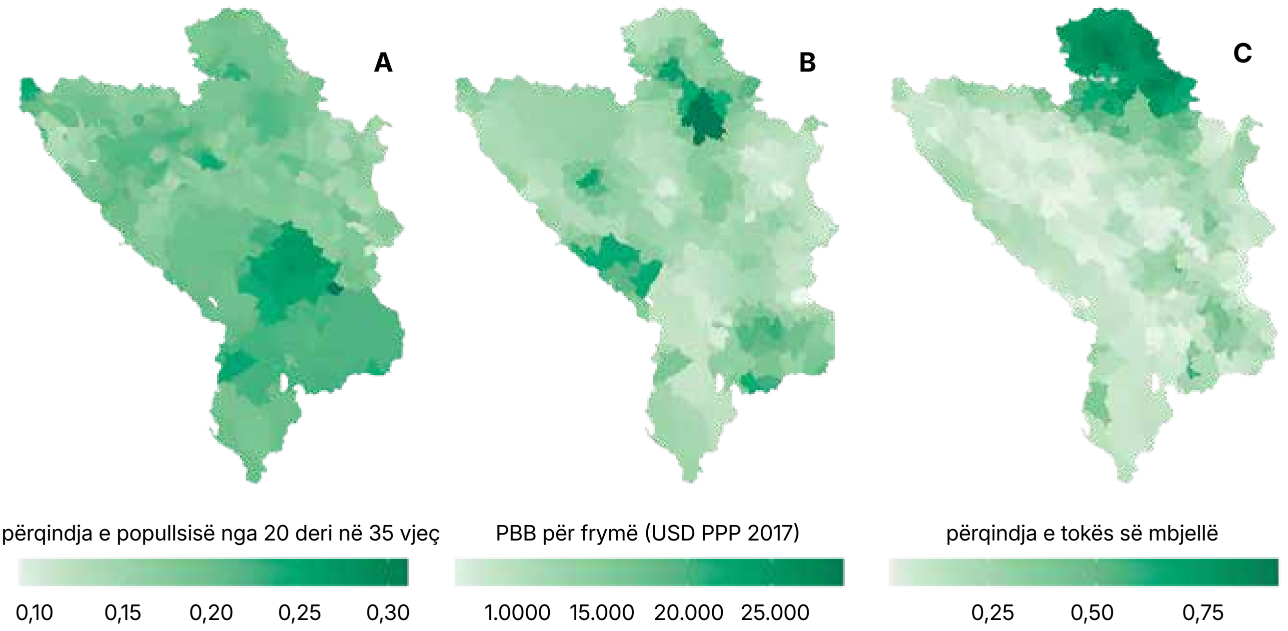

Figura tregon shpërndarjen e cenueshmërive kryesore në Evropën Juglindore. Grafiku A tregon mesataren e pjesës së popullsisë së moshës 20 deri në 35 vjeç për periudhën 2015–2020, Grafiku B mesataren e PBB-së për frymë për periudhën 2015–2020 (në dollarë amerikanë sipas Paritetit të Fuqisë Blerëse (PPP) në vitin 2017) dhe Grafiku C mesataren e pjesës së tokës së mbjellë në të gjithë Evropën Juglindore për periudhën 2015–2020.

Burimet: WorldPop, Kummu et al. (2025), GDLC.

Në Evropën Juglindore, shumë zona rurale ende varen kryesisht nga aktivitetet bujqësore, që do të thotë se ndryshueshmëria e klimës paraqet sfidë të theksuar. Kjo duket qartë në hartën në Figurën 2.3, Grafiku C, e cila tregon se pjesët veriore dhe lindore të Evropës Juglindore, në veçanti, karakterizohen nga aktiviteti i shtuar bujqësor dhe një pjesë e madhe e tokës së mbjellë. Ka gjithashtu indikacione se rritja e temperaturave po ndryshon modelet bujqësore. Në Bosnjë dhe Hercegovinë, për shembull, kulturat tradicionale po hasin vështirësi në zonat tradicionale të kultivimit, duke nxitur ndryshime në sipërfaqet e mbjella, siç është zhvendosja e vreshtave nga pjesët jugore drejt atyre veriore.[9] Ndërkohë, thatësirat gjithnjë e më të shpeshta dhe të rënda kanë ulur rendimentet dhe kanë kontribuar në braktisjen e tokave dhe rënien e mëtejshme ekonomike.[10] Këto ndryshime mjedisore dhe ekonomike përforcojnë cenueshmëritë dhe mund të nxisin lëvizje të mëtejshme të popullsisë.

Në të gjithë rajonin e EJL-së, cenueshmëritë demografike dhe ekonomike nuk janë të shpërndara në mënyrë të barabartë, gjë që ndikon edhe në mënyrën se si përjetohen ndikimet klimatike. Në të gjitha grupet e popullsisë dhe sektorët, niveli i pasurisë dhe qasja në burime përcaktojnë shkallën në të cilën individët ose komunitetet mund të parashikojnë, të përgatiten dhe të rimëkëmben nga ngjarjet klimatike. Zonat rurale, të varura nga bujqësia, kanë tendencë të përballen me një sfidë të dyfishtë, edhe atë me nivele më të ulëta të të ardhurave dhe përqindje më të larta të banorëve të moshuar, gjë që i bën ato veçanërisht të ndjeshme ndaj stresit të lidhur me klimën. Siç shihet në Figurën 2.3, disa zona rurale në Serbinë veriore kanë produktivitet bujqësor relativisht të lartë, por një nivel të ulët të PBB-së, duke i bërë ato veçanërisht të cenueshme ndaj çrregullimeve në kushtet mjedisore.[11] Siç tregojnë si dëshmitë sasiore të detajuara në nivel gjeografik ashtu edhe burimet cilësore, pabara-

9 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

10 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

11 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025.

zitë hapësinore shpesh fshihen pas mesatareve në nivel makro; kjo nxjerr në pah nevojën për një perspektivë lokale për të kuptuar gjeografinë e cenueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe për strategji përshtatjeje të synuara dhe të ndjeshme ndaj kontekstit (EEA 2024b; Pietrapertosa et al. 2018).

2.3 Trendet e lëvizjes së njerëzve

Mesazhi kryesor: lëvizja e njerëzve në Evropën Juglindore është rezultat i një përzierje komplekse faktorësh ekonomikë, demografikë dhe institucionalë – të përkeqësuar nga ndikimet klimatike dhe mungesat e fuqisë punëtore – që rezulton në nivele të larta emigrimi, migrim të vazhdueshëm të brendshëm dhe sfida gjithnjë e më të mëdha për qëndrueshmërinë demografike dhe ruajtjen e kapitalit njerëzor.

Ashtu si në shumë rajone të tjera të botës, lëvizja e njerëzve në Evropën Juglindore është një fenomen kompleks i lidhur me disa shtytës të ndërlidhur.. Ato lidhen me kontekstet shoqërore, ekonomike, kulturore, politike dhe institucionale (ICMPD 2020; Rosinska 2024). Faktorët që lidhen me klimën mund të përkeqësojnë shtytësit ekzistues të mobilitetit dhe të kontribuojnë në rritjen e migrimit dhe zhvendosjes së popullsisë (shih Kapitullin 3). Megjithatë, jo të gjithë bëhen të lëvizshëm, pasi dallimet në aspirata dhe aftësitë për të migruar mund t'i lënë disa të palëvizshëm. Në të vërtetë, faktorët demografikë dhe ekonomikë luajnë një rol të rëndësishëm në formësimin e modeleve të ndryshme të mobilitetit, një trend i vërejtur si në Evropën Juglindore ashtu edhe në nivel global.

Evropa Juglindore karakterizohet kryesisht nga nivele të larta emigrimi, të nxitura kryesisht nga faktorë ekonomikë dhe politikë. Paralelisht, **migrimi i brendshëm mbetet një tipar konstant**, shpesh i nxitur nga urbanizimi dhe pabarazitë rajonale. Mobiliteti brenda rajoneve është relativisht i kufizuar dhe kryesisht me natyrë sezonale; ai është veçanërisht i lidhur me migrimin e përkohshëm të fuqisë punëtore. Në vitet e fundit, veçanërisht që nga viti 2018, rajoni ka përjetuar mungesa të konsiderueshme të fuqisë punëtore në sektorët e hotelerisë, ndërtimit, bujqësisë dhe transportit, gjë që ka çuar në rritjen e numrit të lejeve të punës të lëshuara për punëtorët e huaj. Për më tepër, Evropa Juglindore është një korridor për migrimin tranzit, me flukse të përziera të azilkërkuesve dhe emigrantëve që ikin nga konflikti ose kërkojnë jetesë më të mirë në Evropën Perëndimore. Migrimi tranzit arriti kulmin në vitin 2015, por që atëherë ka mbetur relativisht i ulët, megjithëse janë regjistruar përsëri numra më të lartë në vitet 2022 dhe 2023.

Emigrimi

Emigrimi vazhdon të jetë një tipar mbizotërues i lëvizjes së njerëzve në Evropën Juglindore, i nxitur kryesisht nga faktorë ekonomikë. Rajoni ka një nga normat më të larta të emigrimit në botë, me një përqindje të vlerësuar të emigrantëve që arrin në rreth një të katërtën e popullsisë së përgjithshme. Ky fenomen është veçanërisht i theksuar në Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Maqedoninë e Veriut, ku normat e vlerësuara të emigrimit midis viteve 2007 dhe 2020 varionin nga 22% në 45% të popullsisë (OECD 2022). Emigrimi nga rajoni (Figura 2.4) historikisht ka qenë drejt Greqisë dhe Italisë. Kohët e fundit, Gjermania, Franca dhe Mbretëria e Bashkuar janë bërë destinacione të shpeshta, e gjithashtu janë rritur flukset drejt Kroacisë, Sllovenisë, Sllovakisë, Çekisë, Hungarisë dhe Bullgarisë (Mara dhe Landesmann 2022). Migrimi brenda rajonit mbetet i kufizuar dhe kryesisht rrethore, ku punëtorët zhvendosen përkohësisht për punë sezonale në juridiksione fqinje si Kroacia, Serbia dhe Mali i Zi, veçanërisht në sektorin e turizmit dhe ndërtimit (Mara dhe Landesmann 2022).

Emigrimi është i përqendruar në mënyrë disproporcionale tek segmentet e popullsisë më të re dhe më të arsimuar, duke ngritur shqetësime në lidhje me ikjen e trurit në të gjithë rajonin. Më shumë se gjysma e emigrantëve nga EJL-ja në rajonin e OECD-së janë të punësuar në vende pune me kualifikim të mesëm, me dallime të theksuara gjinore sa i përket sektorëve profesionalë (OECD 2022). Mobiliteti i studentëve po rritet gjithashtu me shpejtësi, me ç'rast numri i studentëve ndërkombëtarë nga rajoni të regjistruar midis viteve 2013 dhe 2018 ka shënuar një rritje prej 150% (OECD 2022). Ikja e trurit është veçanërisht akute në Shqipëri, ku 40% e emigrimit kumulativ përbëhet nga individë me arsim të lartë (Mara dhe Landesmann 2022; Gedeshi dhe King 2018),

dhe në Kosovë, ku largimi i profesionistëve të mjekësisë ka çuar në mbylljen e disa institucioneve dhe zvogëlimin e disponueshmërisë së shërbimeve shëndetësore (Hajdari dhe Krasniqi 2021). Këto trende pasqyrojnë një ndërveprim kompleks të faktorëve, duke përfshirë mundësitë ekonomike, cilësinë e arsimit dhe ndryshimet në politikat e migracionit në vendet pritëse, kryesisht në BE. Në përgjithësi, ndërsa emigrimi mund të sjellë remitanca dhe zhvillim të aftësive jashtë vendit, shkalla dhe struktura e këtyre flukseve paraqesin sfida të rëndësishme për të ardhmen demografike, zhvillimin e qëndrueshëm dhe ruajtjen e kapitalit njerëzor të Evropës Juglindore.

Figura 2.4. Emigrimi ndërkombëtar nga rajoni i EJL-së.

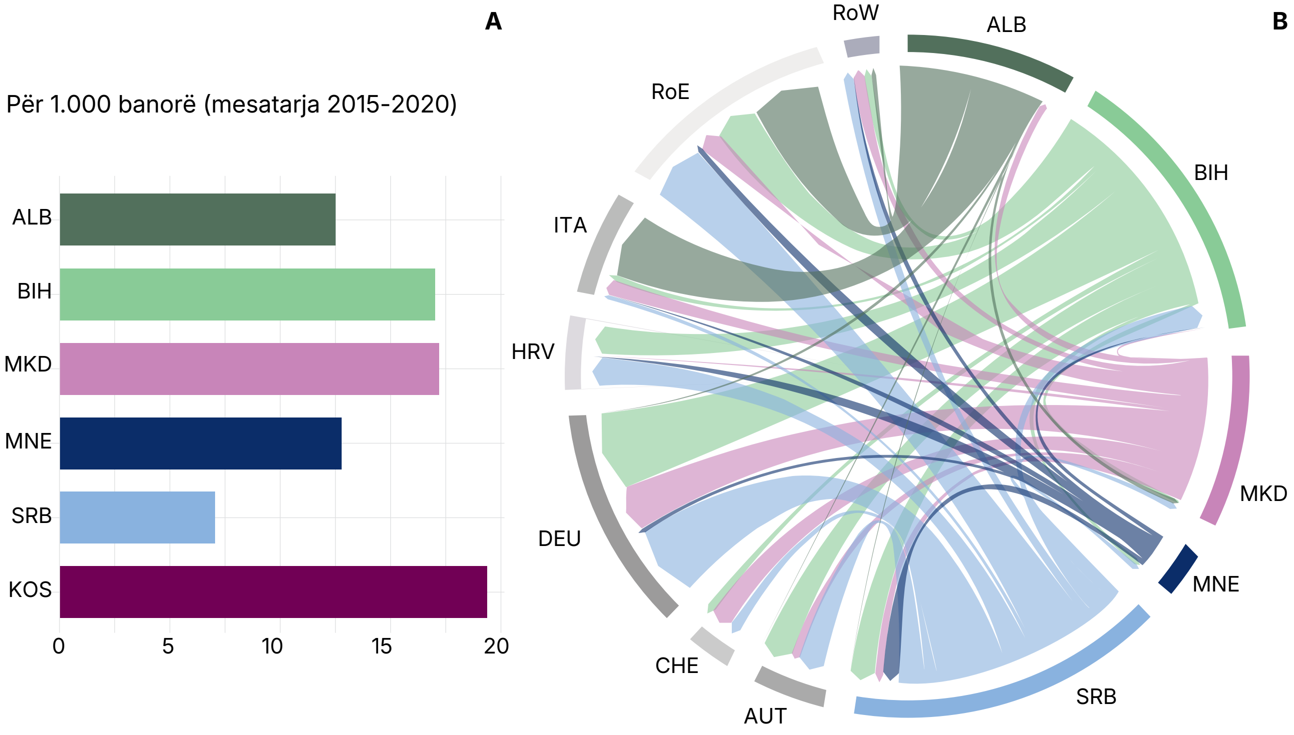

Figura tregon shkallën e emigrimit nga rajoni i EJL-së për 1.000 banorë në periudhën 2015–2020 (Grafiku A) dhe flukset e migracionit, duke treguar vendet e origjinës dhe të destinacionit të emigrantëve, për të njëjtën periudhë kohore (Grafiku B). Metoda e vlerësimit: kontabiliteti demografik, mesatarja pseudo-Bayesiane e tranzicioneve dhe qëndrimeve të emigrantëve, sistemi i mbyllur i kontabilitetit.

Burimet: Abel dhe Cohen 2022, UN WPP 2019. Ju lutemi vini re se të dhënat për Kosovën (KOS) nuk janë të disponueshme në bazën e të dhënave të Abel dhe Cohen dhe janë vlerësuar në bazë të informacionit të ofruar nga Agjencitë Kombëtare të Statistikave. RoW: pjesa tjetër e botës; RoE: pjesa tjetër e Evropës.

Imigracioni

Në vitet e fundit, flukse të përziera të azilkërkuesve dhe migrantëve kanë kaluar tranzit nëpër Evropën Juglindore. (Figura 2.5). Shumë prej tyre kanë kaluar nëpër rajon ose janë vendosur përkohësisht në të, si pjesë e rrugëve më të gjera të migrimit drejt BE-së, që tregon rolin e rajonit si pikë tranziti dhe si destinacion brenda modeleve komplekse të mobilitetit global (UNHCR 2025). Ky trend është gjithashtu i dukshëm te numrat e ndryshueshëm të aplikimeve për azil në të gjithë rajonin, të cilat arritën kulmin në Serbi në vitin 2014, pas mbërritjes së shumë refugjatëve nga Siria. Që nga viti 2010, për shumë vite Serbia ka strehuar numrin më të madh të refugjatëve në rajonin e EJL-së. Megjithatë, ky model ndryshoi pas vitit 2022, pasi mbërritja e refugjatëve nga Ukraina çoi në një ndryshim të dinamikave rajonale.

Në të njëjtën kohë, migrimi i kthimit ka filluar të tërheqë vëmendjen. Juridiksionet në rajon i kanë përshtatur strategjitë e tyre lokale për të menaxhuar më mirë migrimin e kthimit dhe riintegrimin e qytetarëve të tyre nga vendet e huaja. Për shembull, reagimi i Shqipërisë ndaj kthimit të migrantëve është gjithnjë e më proaktiv (Mara dhe Landesmann 2022). Në mënyrë të ngjashme,

Mali i Zi dhe Kosova gjithashtu kanë përshtatur strategjitë e tyre lokale për të lehtësuar kthimin dhe riintegrimin e të rikthyerve. Të rikthyerit shpesh sjellin me vete aftësi të reja, kursime dhe përvojë ndërkombëtare, por mund të përballen edhe me sfida në riintegrimin në tregjet lokale të punës, veçanërisht në zonat me infrastrukturë të dobët ekonomike ose me shërbime të kufizuara. Këto trende të dyfishta, të migrantëve që vijnë dhe të shtetasve që kthehen, kontribuojnë në krijimin e një peizazhi më dinamik dhe kompleks të lëvishmërisë në rajon; kjo ka implikime për kohezionin shoqëror, shërbimet publike dhe planifikimin e politikave (Gemi dhe Triandafyllidou 2021; Martin dhe Dragos 2012).

Figura 2.5. Numri i refugjatëve dhe aplikimeve për azil në Evropën Juglindore.[12]

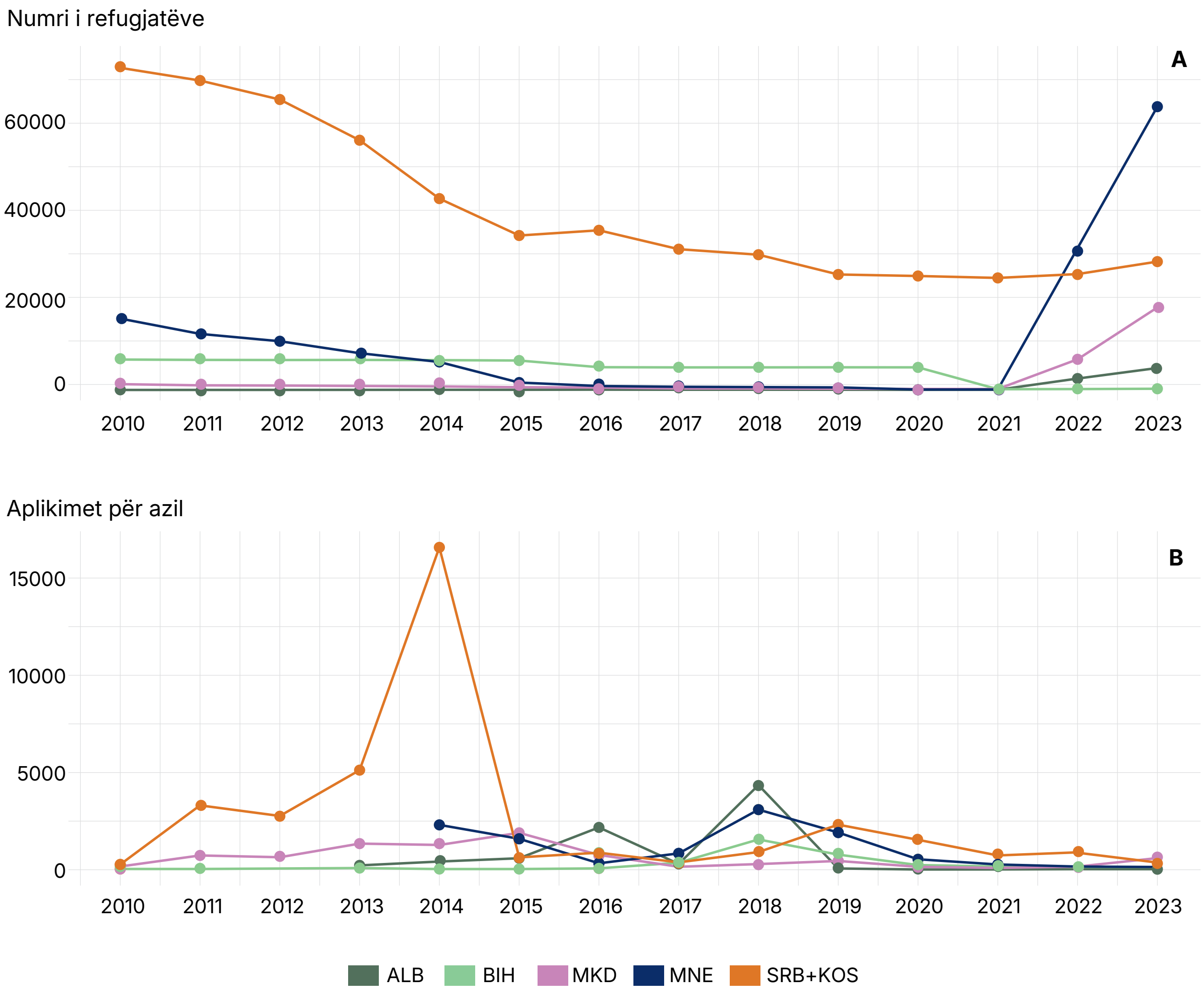

Grafiku A i këtaj figure tregon numrin e refugjatëve sipas juridiksionit për periudhën e caktuar. Grafiku B tregon numrin e aplikimeve të reja për azil sipas juridiksionit për periudhën e caktuar.

Burimi: UNHCR-ja. Ju lutemi vini re se UNHCR-ja mbledh të dhëna për Serbinë dhe Kosovën (S/RES/1244, 1999) së bashku, si pjesë e operacioneve dhe mbledhjes rajonale të të dhënave për situatën në EJL.

12 Refugjat është një person që ndodhet jashtë vendit të tij të origjinës sepse përballet me kërcënime serioze - të tilla si persekutim, konflikt ose dhunë - dhe autoritetet e vendit të tij nuk mund ose nuk duan t'i ofrojnë mbrojtje. Si rezultat i kësaj, ata kërkojnë mbrojtje ndërkombëtare. Aplikim për azil është procesi formal përmes të cilit një person që ka frikë nga persekutimi, konflikti, dhuna ose dëmtime të tjera serioze nëse kthehet në vendin e tij - dhe për këtë arsye ka nevojë për mbrojtje ndërkombëtare - i kërkon një vendi ose autoriteti tjetër që ta njohë dhe ta mbrojë si refugjat (UNHCR 2025).

Disa pjesë të rajonit – si Serbia, Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut – po shohin shenja të kthimit të trurit (Mara dhe Landesmann 2022). Studentët janë kontribuuesit kryesorë në kthimin e trurit, me normat më të larta të vërejtura tek njerëzit në të njëzetat e tyre – mosha tipike për përfundimin e arsimit të lartë. Kjo tregon se shumë individë të rinj me arsim të lartë kthehen në vendet e tyre të origjinës pasi kanë studiuar jashtë vendit, kryesisht për t'u punësuar në sektorë të tillë si TIK-u, turizmi dhe arsimi i lartë (OECD 2022). Serbia dhe Mali i Zi gjithashtu kanë filluar të tërheqin imigrantë dhe studentë nga vendet fqinje si Bosnja dhe Hercegovina për shkak të rritjes së qëndrueshme ekonomike (p.sh., sektori i turizmit në Mal të Zi ose sektori i TIK-ut në Serbi) dhe dallimeve në cilësinë e arsimit të lartë (Enti i Statistikave i Republikës së Serbisë; Mara dhe Landesmann 2022).

Migracioni i brendshëm

Modelet e migracionit të brendshëm në Evropën Juglindore formohen nga pabarazitë e vazhdueshme rajonale në zhvillimin demografik, ekonomik dhe social, dhe pasqyrojnë një ndërveprim kompleks midis mundësive ekonomike, kushteve mjedisore dhe preferencave të ndryshueshme të stilit të jetesës. Për vitin 2022, norma mesatare e migracionit të brendshëm (përqindja e popullsisë që zhvendoset nga një njësi administrative në një tjetër pa kaluar kufijtë ndërkombëtarë) ishte 10,8% në të gjithë rajonin e EJL-së (pa përfshirë Bosnjën dhe Hercegovinën dhe Maqedoninë e Veriut) (Figura 2.6).

Në një kontekst të rënies së përgjithshme të popullsisë, rajoni i EJL-së ka vazhduar të urbanizohet, me popullsi gjithnjë e më të përqendruara në kryeqytete dhe disa qendra të tjera urbane (Banka Botërore 2024). Lëvizja nga zonat rurale drejt atyre urbane është një model i hershëm, i nxitur nga aksesi i kufizuar në punësim, arsim, shërbime shëndetësore dhe infrastrukturë në rajonet periferike (Temova 2017). Mobiliteti i brendshëm mbetet i kufizuar përtej këtyre destinacioneve kryesore urbane. Migrimi ndër-urban është relativisht i dobët, pjesërisht për shkak të mungesës së banesave të përballueshme dhe të burimeve ekonomike të nevojshme për t'u zhvendosur për arsye pune (ETF 2021).

Shumë banorë, veçanërisht të rinjtë dhe gratë, përballen me pengesa të konsiderueshme për mobilitetin, duke përfshirë të ardhurat e kufizuara dhe zhvillimin e pabarabartë të tregjeve rajonale të punës (Mara dhe Landesmann 2022). Në Serbi, qendrat urbane vazhdojnë të tërheqin popullsi rurale, ndërkohë që gjithashtu synojnë të tërheqin punëtorë migrantë nga Bosnja dhe Hercegovina fqinje për të adresuar mungesat e fuqisë punëtore në vend, përpjekje kjo e mbështetur edhe me reforma ligjore dhe politike.[13] Si rezultat i kësaj, vërehet një përqendrim në rritje i popullsisë urbane paralelisht me shpopullimin në zonat rurale, që ka implikime në ofrimin e shërbimeve, përdorimin e tokës dhe ekonomitë lokale.

Në disa raste, migrimi i brendshëm formësohet edhe nga zhvillimi i dobët ose i pakontrolluar urban. Në një kryeqytet të Evropës Juglindore, një projekt i madh ndërtimi banesash i realizuar pa asnjë vlerësim të duhur mjedisor, destabilizoi tokën në zonat përreth dhe i detyroi banorët e afërt të zhvendosen.[14] Këta shembuj tregojnë se mobiliteti i brendshëm në Evropën Juglindore rrallëherë është rezultat i një faktori të vetëm.

Ekzistojnë gjithashtu dëshmi anekdotike për një **trend më të ri, përkatësisht një lëvizje të kundërt nga zonat urbane drejt atyre rurale, veçanërisht midis individëve më të pasur dhe me nivel më të lartë arsimimi**. Intervistat në Serbi dhe Mal të Zi sugjerojnë se po shfaqen shenja të hershme të këtij trendi, i ashtuquajturi migrim i motivuar nga stili i jetesës (Benson dhe O'Reilly 2016), megjithëse është në përmasa të vogla dhe nevojiten kërkime të mëtejshme për të vlerësuar faktorët nxitës dhe pasojat e tij (shih Kutizën 2.1).[15] Të motivuar nga shqetë-

13 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit dhe refugjatëve, Bosnjë dhe Hercegovinë, 05.03.2025.

14 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit dhe refugjatëve, Bosnjë dhe Hercegovinë, 05.03.2025.
Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.
Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

15 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e migracionit, Serbi, 07.03.2025; dhe intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave ndërkombëtare që punojnë në zhvillimin e qëndrueshëm dhe ndryshimet klimatike/mjedisin, Mali i Zi, 28.05.2025.

simet mjedisore, konsideratat për cilësinë e jetës dhe dëshira për t'iu shmangur stresit urban, disa banorë të zonave urbane po zhvendosen në zonat rurale.

Së bashku, këto trende të kundërta të mobilitetit nxjerrin në pah polarizimin gjithnjë e më të madh hapësinor brenda Evropës Juglindore. Nga njëra anë, shpopullimi i vazhdueshëm i zonave rurale dhe malore po lë pas popullsi në plakje, ndonjëherë ekonomikisht të cenueshme, ndërkohë që rrit presionin mbi shërbimet publike dhe infrastrukturën në zonat urbane. Nga ana tjetër, ri-ruralizimi selektiv nga grupet shpesh më të pasura mund të riformësojë narrativet e zhvillimit rural, modelet e përdorimit të tokës dhe qeverisjen e mjedisit. Këto dinamika kanë pasoja të rëndësishme për planifikimin hapësinor, politikat e qëndrueshmërisë dhe aksesin e barabartë në shërbime; ato meritojnë monitorim të kujdesshëm në kontekstin e tranzicioneve më të gjera demografike dhe mjedisore.

Figura 2.6. Modelet dhe trendet e migrimit të brendshëm në rajonin e EJL-së.

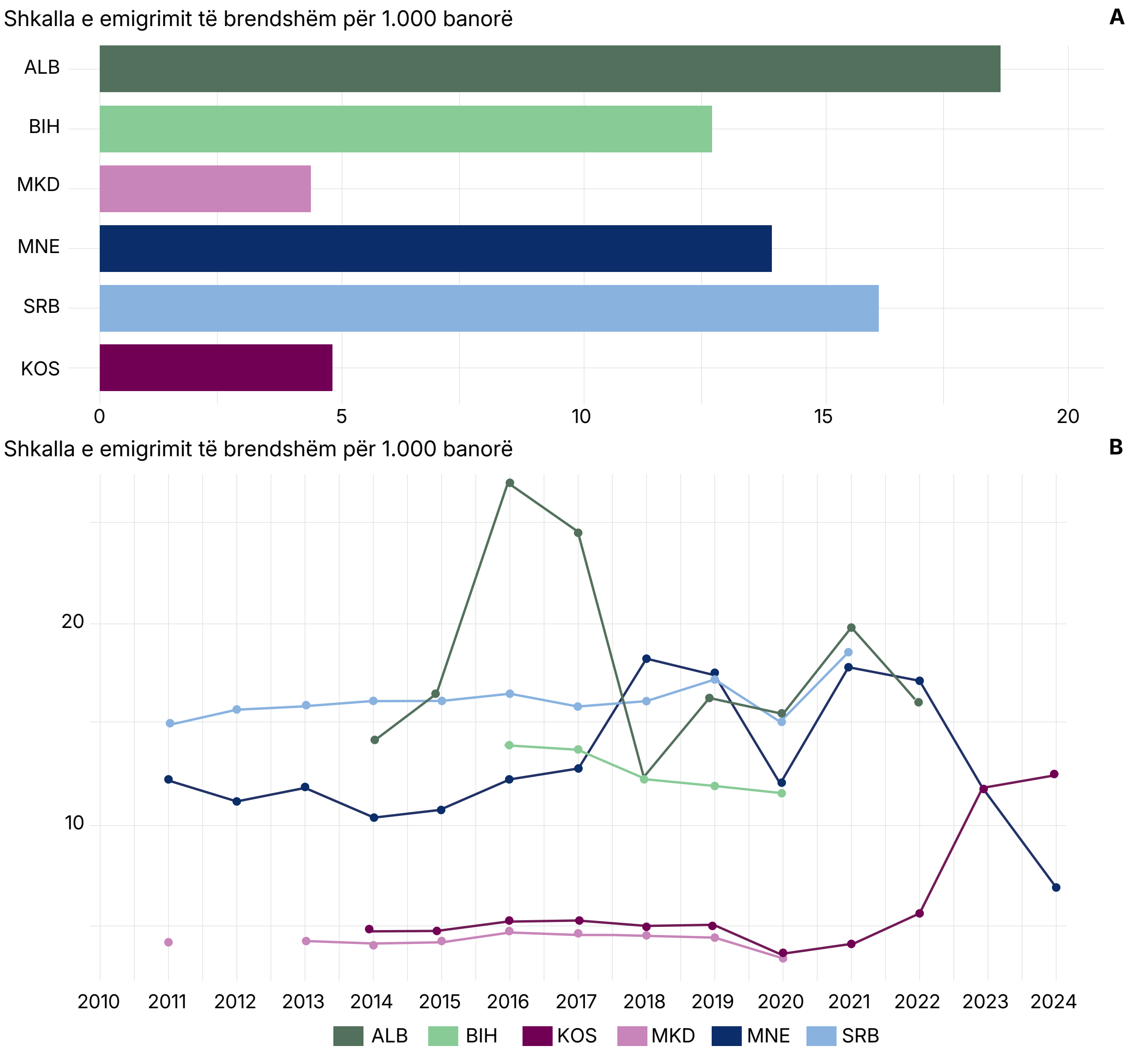

Figura tregon shkallën e emigrimit të brendshëm të popullsisë për 1.000 banorë në rajonet e tjera të Agjencive Kombëtare të Statistikave (AKS) brenda juridiksioneve (Grafiku A), dhe ndryshimet në shkallën e migrimit të brendshëm të popullsisë për periudhën e caktuar (Grafiku B) në të gjithë rajonin e EJL-së.

Burimi: të dhëna të ofruara nga Agjencitë Kombëtare të Statistikave (AKS).

Figura 2.7. Ndryshimet në përqindjet e popullsisë rurale në rajonin e EJL-së nga viti 2010 deri në vitin 2025.

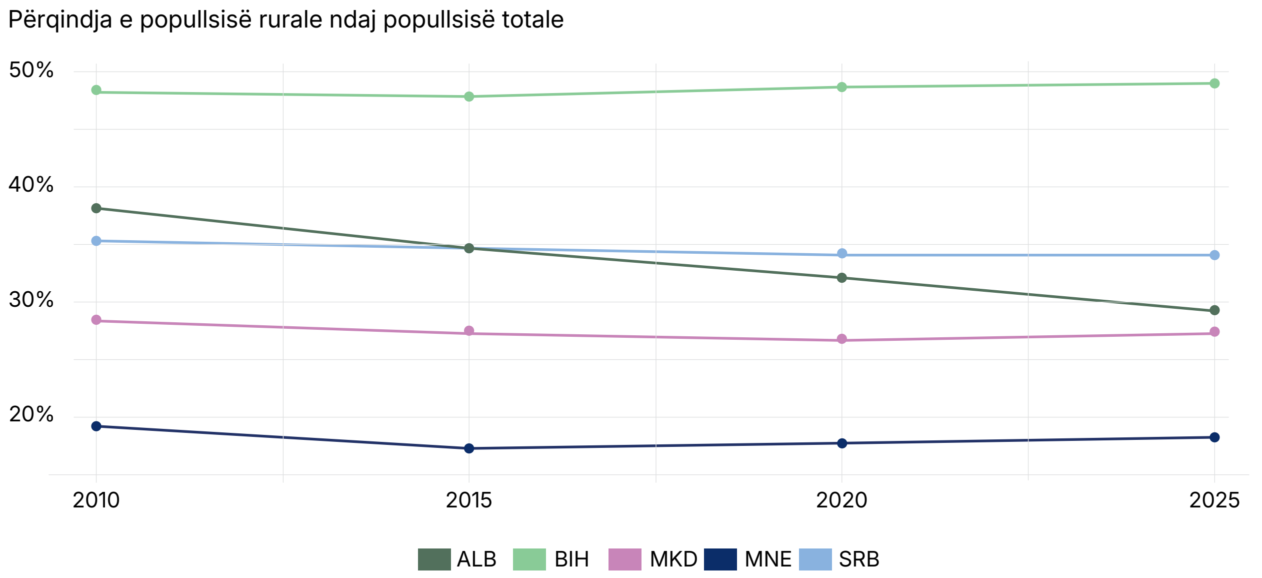

Në figurë, zonat urbane/rurale janë klasifikuar sipas klasifikimit të Shtresës Globale të Vendbanimeve Njerëzore – Shkalla e Urbanizimit. Nuk kishte të dhëna të disponueshme për Kosovën.

Burimi: JRC/GHS-DUC.

Kutiza 2.1. Migrimi i motivuar nga stili i jetesës

Termi "migrim i motivuar nga stili i jetesës" i referohet një lloji migrimi që shpesh motivohet nga shqetësimet mjedisore dhe aspiratat për cilësi më të mirë të jetës, dhe përfshin lëvizjen nga qytetet e ndotura, të mbipopulluara ose të ekspozuara ndaj stresit klimatik drejt zonave rurale ose periurbane më tërheqëse (Benson dhe O'Reilly 2016).

Në Evropën Juglindore, po bëhen të dukshme modelet e migrimit sezonal, veçanërisht në qytete si Sarajeva, ku ndotja e rëndë e ajrit gjatë dimrit nxit zhvendosjen e përkohshme në mjedise më të pastra rurale.[16] Në Shqipëri, ndërtimet urbane në rritje, infrastruktura joadekuate e gjelbër dhe intensifikimi i efekteve të ishujve të nxehtësisë kanë shtyrë disa banorë të kërkojnë strehim në zonat periurbane që ofrojnë një klimë dhe mjedis më të favorshëm.[17] Kjo është shfaqur si një aspekt i rëndësishëm i mobilitetit të brendshëm, që kërkon një analizë më të thelluar në nivel kombëtar.

Në Serbi, migrimi i motivuar nga stili i jetesës shprehet zakonisht përmes blerjes së shtëpive të dyta në zona tërheqëse nga aspekti mjedisor, përveç banesave parësore në qendrat urbane (Petrović 2022). Modele të ngjashme mund të vërehen në Maqedoninë e Veriut, ku një numër i kufizuar individësh - shpesh pensionistë - po zhvendosen në zona rurale në kërkim të ajrit më të pastër dhe një stili jetese më të qetë.[18] Megjithëse ende në shkallë të vogël, këto trende të dobëta tregojnë nevojën për të marrë parasysh cilësinë dhe planifikimin mjedisor si në strategjitë e zhvillimit urban ashtu edhe në ato të zhvillimit rural.

Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se migrimi për shkak të stilit të jetesës nuk është i arritshëm për të gjithë; ai zakonisht i përket atyre që kanë burime të mjaftueshme financiare, kapital shoqëror dhe fleksibilitet për t'u zhvendosur - shpesh banorë të pasur të qyteteve, pensionistë ose ata që kanë mundësi të punojnë nga distanca (McAreavey dhe Argent 2018).

16 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

17 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm, Shqipëri, 04.04.2025..

18 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e ndryshimeve klimatike/mjedisit, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

Zhvendosja e brendshme

Zhvendosja e shkaktuar nga ngjarjet ekstreme të motit, veçanërisht përmbytjet, është një problem në rritje në Evropën Juglindore. Megjithëse historikisht, zhvendosja në rajon ka qenë e lidhur me konfliktet, vitet e fundit është vërejtur një vëllim i lartë i zhvendosjeve të brendshme të shkaktuara nga faktorë mjedisorë, veçanërisht në Bosnjë dhe Hercegovinë, Shqipëri dhe Serbi (UNESCO 2023). Siç tregohet në Figurën 2.8, më shumë se 30.000 zhvendosje u regjistruan në vitin 2019 pas një tërmeti dhe më shumë se 120.000 zhvendosje në vitin 2014 ishin si rezultat i përmbytjeve. Përmbytja e vitit 2014 ishte më shkatërrimtare në më shumë se një shekull, duke prekur mbi 3 milionë njerëz në rajon dhe duke shkaktuar dëme që tejkalonin 2 miliardë euro (Filho et al. 2019; UNESCO 2023). Në Bosnjë dhe Hercegovinë, përmbytjet patën gjithashtu pasoja afatgjata në zonat ku shtëpitë ishin ndërtuar mbi terren të paqëndrueshëm ose të prekura nga rrëshqitjet e dheut, siç janë kodrat përreth Sarajevës (IOM 2024b; Associated Press 2024).

Figura 2.8. Rreziqet e zhvendosjes së brendshme të shkaktuara nga lloje të ndryshme të fatkeqësive në të gjithë rajonin e EJL-së.

Zhvendosje të brendshme për shkak të fatkeqësive
Burimi: IDMC

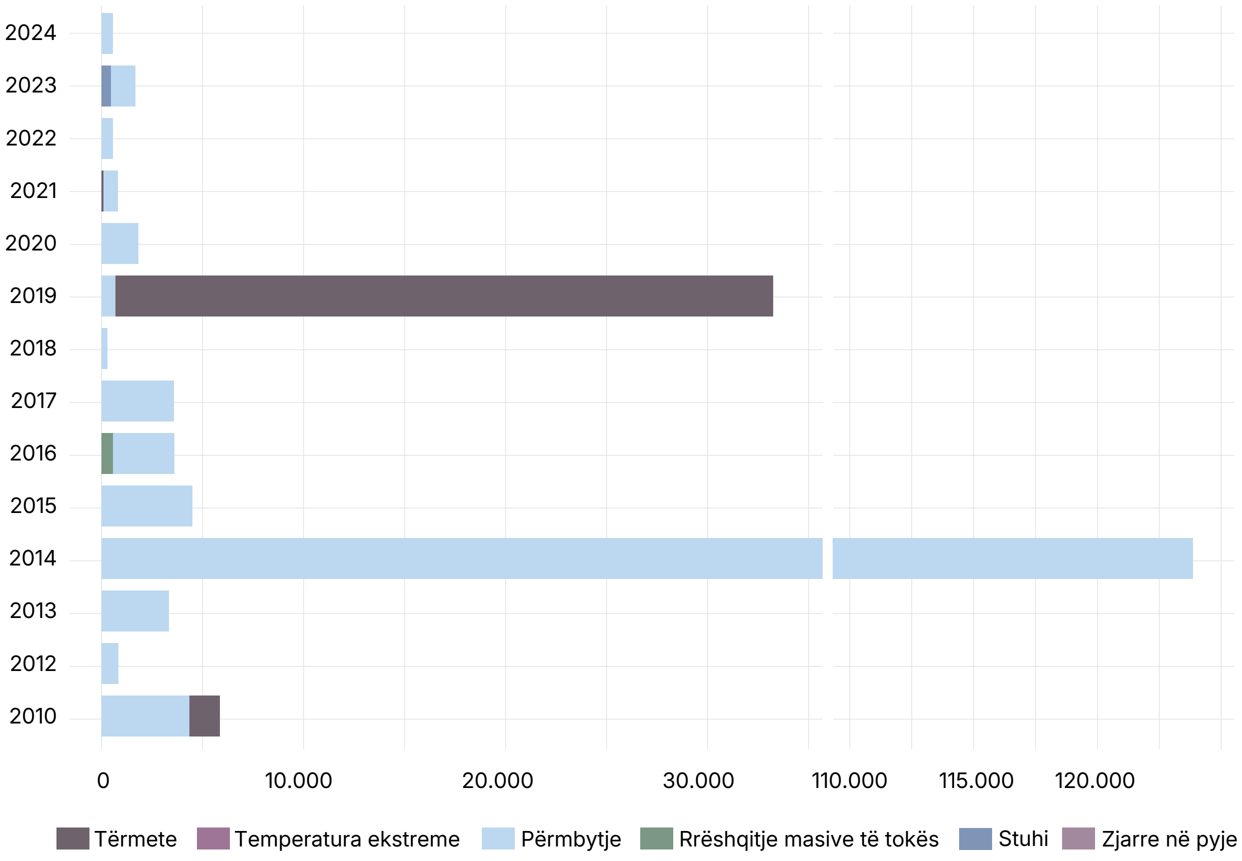

Figura tregon numrin total të zhvendosjeve të brendshme sipas llojeve të ndryshme të ngjarjeve në periudhën 2010–2024 dhe evolucionin kohor të zhvendosjeve në rajonin e EJL-së.

Burimi: Qendra për Monitorimin e Zhvendosjeve të Brendshme (IDMC).

Bashkëveprimi midis rreziqeve klimatike dhe përgatitjes së dobët për fatkeqësi përkeqëson më tej dinamikat e tjera të mobilitetit. Siç tregojnë intervistat në Bosnjë e Hercegovinë dhe Shqipëri, njerëzit shpesh mendojnë se nuk mund të mbështeten te autoritetet për të siguruar mbrojtje adekuate ose mbështetje pas fatkeqësive.[19] Në këtë kontekst, zhvendosja pas ngjarjeve ekstreme nuk është vetëm një reagim ndaj stresit mjedisor, por edhe ndaj dështimit të qeverisjes, korrupsionit dhe dobësimit të besimit publik (shih Kapitullin 3). Në disa raste, zhvendosja e përkohshme e brendshme është shndërruar në zhvendosje ndërkombëtare afatgjatë, veçanërisht midis individëve që kanë rrjete familjare ekzistuese jashtë vendit. Për shembull, një pjesë e popullsisë që u prek nga përmbytjet që goditën Kosovën në vitin 2021, thuhet se zgjodhi të mos kthehej për shkak të rreziqeve të vazhdueshme dhe mbështetjes së pamjaftueshme institucionale.[20] Gjermania dhe Austria kanë qenë destinacione kryesore, veçanërisht për personat e zhvendosur nga rajonet rurale ose me rrezik të lartë, ku nuk ka mbështetje shtetërore ose opsione të qëndrueshme për kthim dhe rimëkëmbje (UNESCO 2023). Pasiguria ligjore – siç janë të drejtat e paqarta të pronësisë ose format informale të banimit – e rrisin më tej cenueshmërinë dhe gjasat që zhvendosja të bëhet e përhershme (UNECE 2020).

2.4 Faktorët shtytës të lëvizjes së njerëzve në rajon: dëshmi nga Barometri i Ballkanit

Mesazhi kryesor: synimet për emigrim në Evropën Juglindore mbeten të larta, veçanërisht te popullsia e re, e arsimuar dhe në moshë pune. Këto nxiten nga një kombinim i pasigurisë ekonomike, sfidave të qeverisjes, pakënaqësisë me shërbimet publike, si dhe presioneve gjithnjë e më të mëdha klimatike dhe mjedisore, duke e bërë migrimin një strategji gjithnjë e më normale të jetës në të gjithë rajonin.

Qëllimet e migrimit ndryshojnë në të gjithë rajonin, me nivele të larta të regjistruara në Kosovë dhe Shqipëri (Figura 2.9). Sipas Opinionit Publik të Barometrit të Ballkanit 2023, 44% e popullsisë në rajon ka konsideruar mundësinë për migrim drejt një vendi tjetër; për më tepër, mbi 23% e popullsisë së rajonit është tashmë në kontakt me agjenci për punësim jashtë vendit, sipas të dhënave të SecuriMeter nga viti 2024 (RCC 2025). Qëllimi për të migruar është veçanërisht i theksuar te popullsia më e arsimuar dhe në moshë pune; burrat janë më të prirur të marrin në konsideratë emigrimin sesa gratë.

19 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migracionit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025; dhe intervistë me një këshilltar të pavarur për zhvillimin e qëndrueshëm, migracionin dhe ndryshimet klimatike/mjedisin, Shqipëri, 07.04.2025.

20 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e të drejtave të njeriut, migracionit dhe ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, Kosovë, 21.05.2025. Për reagimin institucional ndaj përmbytjeve të vitit 2021 në Kosovë, shih gjithashtu Haxha 2023.

Kutiza 2.2. Barometri i Ballkanit dhe SecuriMeter

Barometri i Ballkanit është një anketë vjetore e iniciuar në vitin 2015 nga Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC) me qëllim mbledhjen e perceptimeve të publikut dhe të komunitetit të biznesit në të gjithë Evropën Juglindore. Fillimisht i zhvilluar për të vlerësuar ndikimin e Strategjisë SEE 2020, ndërkohë është bërë një burim kyç i të dhënave të pavarura dhe gjithëpërfshirëse mbi çështjet socio-ekonomike, politike dhe të lidhura me integrimin në rajon. Përdoret një qasje e kampionimit të shtresëzuar për të siguruar përfaqësim proporcional në bazë të madhësisë së vendbanimeve dhe shpërndarjes së popullsisë brenda secilit juridiksion. Falë metodologjisë së tij të qëndrueshme dhe rëndësisë në rritje, Barometri i Ballkanit ofron njohuri unike mbi zhvillimet rajonale.

Anketa e Opinionit Publik e Barometrit të Ballkanit realizohet duke përdorur një metodë sasiore, përmes intervistimit personal të asistuar nga kompjuteri (CAPI), që përfshin intervista ballë për ballë. Pyetësori, i hartuar fillimisht në anglisht dhe i përkthyer në gjuhët lokale, mbulon një sërë temash, duke përfshirë të dhënat demografike dhe çështjet kryesore socio-ekonomike; i ndjek ndryshimet e qëndrimeve ndaj bashkëpunimit rajonal dhe integrimit në BE, si dhe fusha të tjera thelbësore të politikave që formësojnë jetën e përditshme, duke përfshirë migracionin. Njohuritë e fituara falë Barometrit të Ballkanit përdoren gjerësisht nga mediat, shoqëria civile, bizneset dhe hartuesit e politikave.

Si plotësim i Anketës së Opinionit Publik të Barometrit të Ballkanit, Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC) në vitin 2021 lançoi SecuriMeter. Meqenëse siguria po shfaqet si një prioritet kryesor për Evropën Juglindore dhe partnerët e saj ndërkombëtarë, qëllimi i SecuriMeter është të ofrojë një analizë gjithëpërfshirëse të mjedisit rajonal të sigurisë në zhvillim e sipër. Duke pasqyruar qëndrimet dhe perceptimet publike mbi sfidat aktuale të sigurisë, si dhe trendet, si në nivel rajonal ashtu edhe individual, SecuriMeter ofron njohuri të vlefshme për hartuesit e politikave dhe palët e interesuara. Gjetjet e tij mbështesin vendimmarrjen e informuar dhe kontribuojnë në një kuptim më të thellë të dinamikave komplekse të sigurisë që formësojnë rajonin.

Shih: https://www.rcc.int/balkanbarometer/home dhe https://www.rcc.int/securimeter/home.

Figura 2.9. Modelet dhe faktorët shtytës të qëllimit për të emigruar

Përqindja e atyre që konsiderojnë të jetojnë dhe të punojnë jashtë vendit

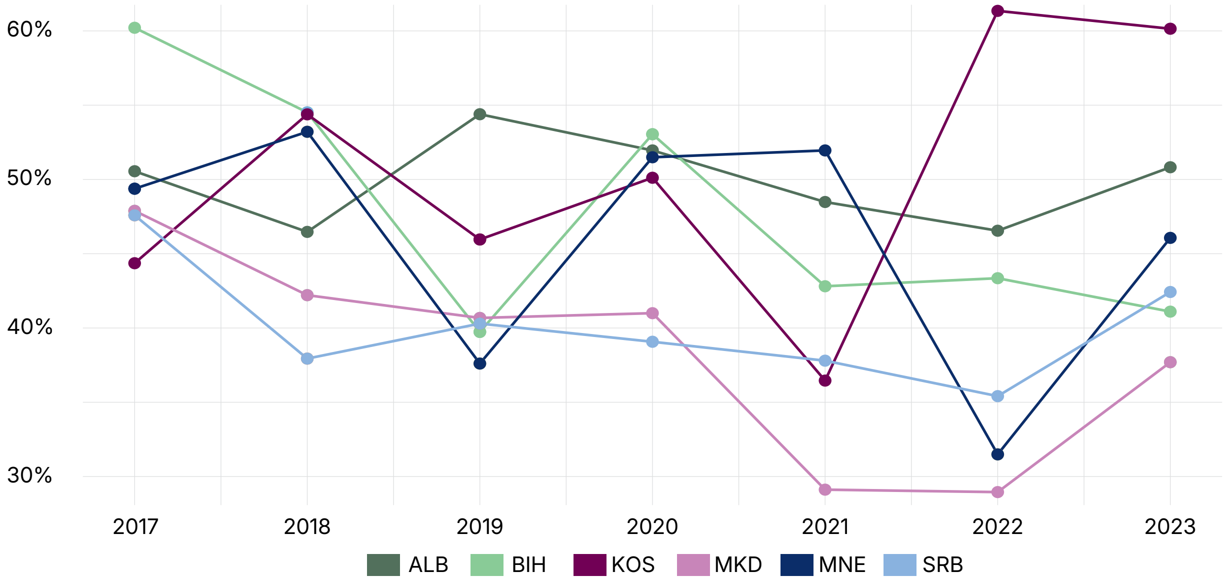

Figura 2.9 tregon trendet kohore të aspiratave për migrim nëpër juridiksione (Grafiku A) dhe shpërndarjen e këtyre aspiratave sipas grupeve demografike dhe socio-ekonomike (Grafiku B).

Burimi: Barometri Publik i Ballkanit, 2017–2023 (n=42.240 të anketuar).

A do ta merrnit në konsideratë të jetonit dhe të punonit jashtë vendit?

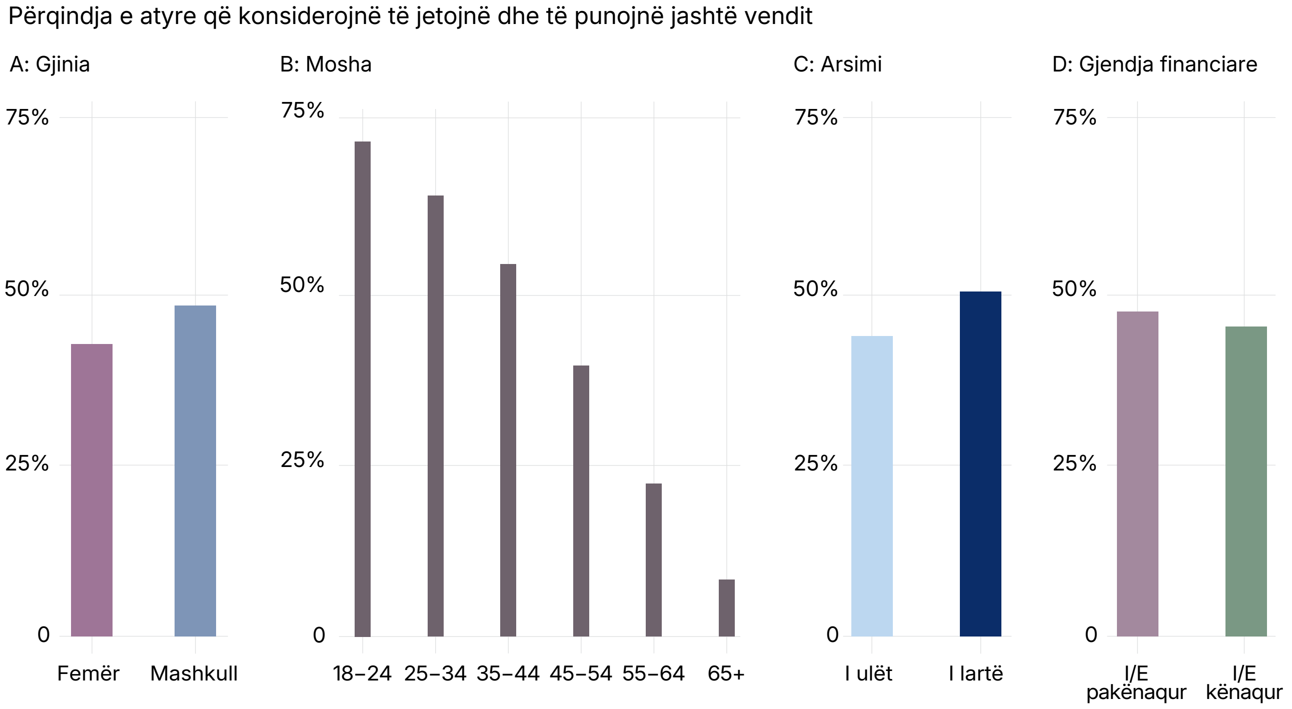

Shënim: Arsimi i lartë i përcaktuar si kolegj ose arsim i lartë, n = 42240, burimi: Barometri Publik i Ballkanit 2017–2023.
Për Panelin D u përdorën vetëm të dhënat nga viti 2023, n = 6027.

Historikisht, migrimi nga rajoni i EJL-së është nxitur kryesisht nga kërkimi i kushteve më të mira ekonomike dhe i punësimit të sigurt jashtë vendit. Sot, motivet e regjistruara duken më komplekse: individët nuk kërkojnë vetëm punë, por edhe një cilësi më të mirë jetese, qasje në arsim dhe kujdes shëndetësor më të mirë, si dhe mjedise politike më të besueshme (Mara dhe Landesmann 2022). **Kohët e fundit, pasiguria ekonomike, niveli i ulët i besimit në institucione dhe pakënaqësia e përgjithshme me qeverisjen, shërbimet publike dhe perspektivat për të ardhmen janë ndër arsyet më të përmendura.** Këto përforcohen më tej nga frika që lidhet me paqëndrueshmërinë e vazhdueshme rajonale dhe ndikimin në rritje të faktorëve stresues që lidhen me klimën (RCC 2025). Roli i korrupsionit, paqëndrueshmërisë politike dhe dështimeve në qeverisje shfaqet gjithashtu në mënyrë të vazhdueshme si një temë qendrore në të gjithë rajonin. Në SecuriMeter 2024, 83% e të anketuarve e identifikuan korrupsionin si një problem të përhapur ose mjaft të përhapur në rajonin e EJL-së (RCC 2025). Kryesisht janë brezat e rinj ata që i perceptojnë gjithnjë e më shumë këto çështje si sfiduese, së bashku me nivelet e larta të papunësisë së të rinjve, hendekun e pagave, mospërputhjet e aftësive dhe sistemet e dobëta arsimore (Kurecic 2023; Bygnes dhe Flipo 2016).

Pavarësisht rritjes së PBB-së dhe përmirësimit të standardeve të jetesës, pabarazitë strukturore me BE-në mbeten të konsiderueshme. Në veçanti, hendeqet në paga dhe punësim, janë faktorë të fuqishëm. Afërsia e tregjeve të punës të BE-së, rekrutimi i synuar nga disa shtete anëtare të BE-së dhe vazhdimësia e rrjeteve sociale në rajonet e destinacionit lehtësojnë emigrimin e qytetarëve të rinj dhe të arsimuar. Kjo dinamikë është veçanërisht e dukshme në vende si Serbia, ku disa iniciativa - si bashkëpunimi me diasporën dhe programet e synuara të kthimit - kanë synuar të kundërshtojnë emigrimin dhe të inkurajojnë njerëzit të qëndrojnë në vend (Qeveria e Republikës së Serbisë 2021; Vukadinović et al. 2021). Megjithatë, këto masa kanë pasur vetëm sukses të kufizuar.[21] Në shumë raste, migrimi nuk shihet më si një ngjarje e përkohshme ose e jashtëzakonshme, por më tepër si një strategji normale, madje edhe e pritshme jetësore, veçanërisht midis brezave të rinj.

21 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e migrimit, Serbi, 07.03.2025.

Për më tepër, krahasuar me Evropën Perëndimore dhe Veriore, Evropa Juglindore është në një pozitë më të pafavorshme sa i përket qasjes në kujdesin shëndetësor, cilësisë së mjedisit dhe mbrojtjes sociale. Sipas të dhënave të SecuriMeter, pakënaqësia me shërbimet bazë, duke përfshirë furnizimin me ujë të pastër, cilësinë e ajrit dhe kujdesin shëndetësor, është e përhapur dhe shton motivet për t'u larguar. Edhe perceptimet e pasigurisë janë në rritje. Rreth një e treta e të anketuarve në SecuriMeter 2024 raportojnë se nuk ndihen të sigurt në mjedisin e tyre aktual (Figura 2.10), qoftë kjo për shkak të pasigurisë ekonomike, paqëndrueshmërisë politike apo ndikimeve të ndryshimeve klimatike (RCC 2025). Këto perceptime përforcojnë ndërveprimin kompleks midis faktorëve ekonomikë, socialë dhe mjedisorë të migrimit dhe nënvizojnë nevojën për përgjigje të koordinuara dhe të bazuara në prova për të adresuar shkaqet rrënjësore të emigrimit në të gjithë rajonin.

Figura 2.10. Modelet e niveleve të perceptuara të sigurisë në Evropën Juglindore.

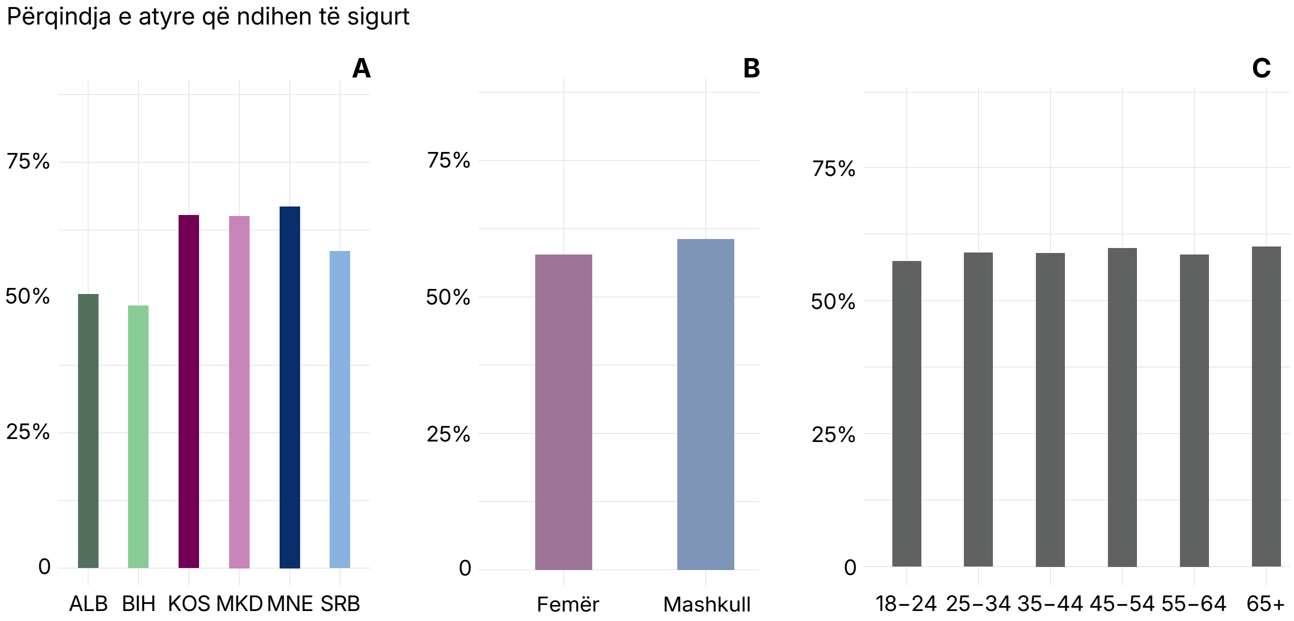

Figura 2.10 Tregon nivelet e perceptuara të sigurisë sipas juridiksioneve (Grafiku A), gjinisë (Grafiku B) dhe moshës (Grafiku C). Përgjigjet në pyetjen "Sa të sigurt ndiheni këto ditë?" u regjsitruan si 1 nëse pjesëmarrësit u përgjigjën "Ndihem mjaft i sigurt" ose "Ndihem shumë i sigurt".

Burimi: SecuriMeter 2024 (n=6.004 të anketuar).

3

3.Kuptimi i ndërlidhjeve midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë

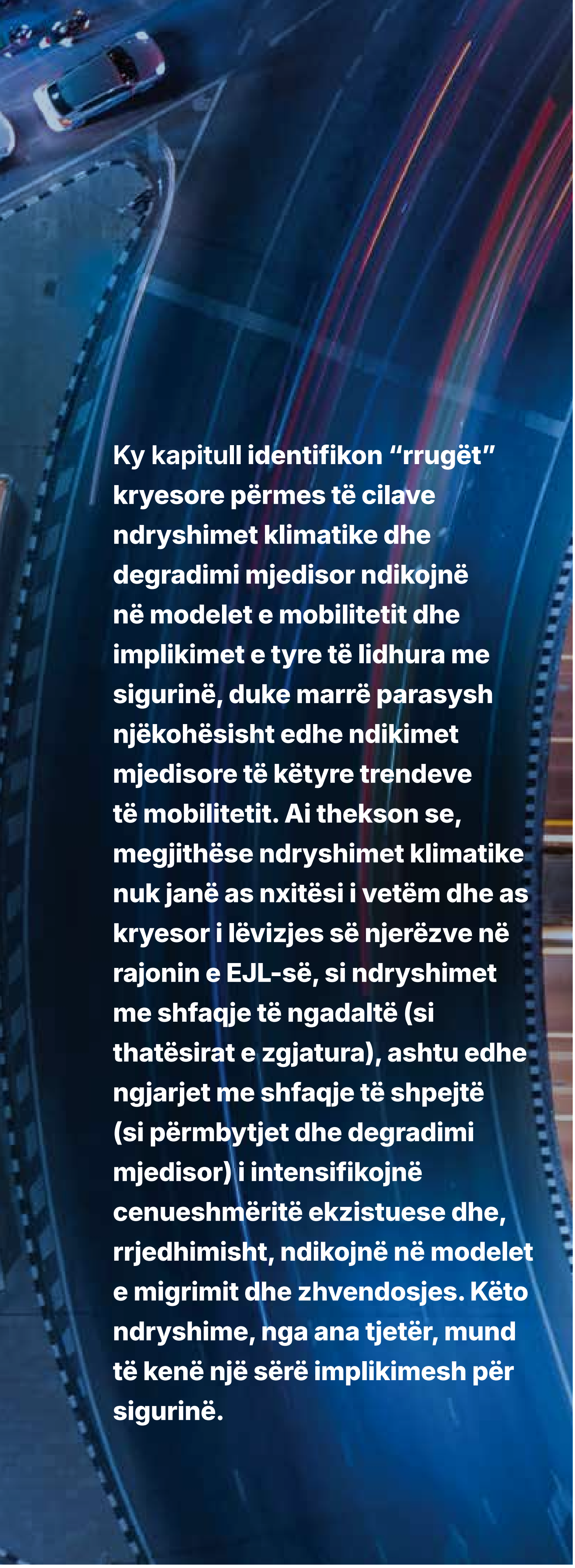

Ky kapitull identifikon "rrugët" kryesore përmes të cilave ndryshimet klimatike dhe degradimi mjedisor ndikojnë në modelet e mobilitetit dhe implikimet e tyre të lidhura me sigurinë, duke marrë parasysh njëkohësisht edhe ndikimet mjedisore të këtyre trendeve të mobilitetit. Ai thekson se, megjithëse ndryshimet klimatike nuk janë as nxitësi i vetëm dhe as kryesor i lëvizjes së njerëzve në rajonin e EJL-së, si ndryshimet me shfaqje të ngadaltë (si thatësirat e zgjatura), ashtu edhe ngjarjet me shfaqje të shpejtë (si përmbytjet dhe degradimi mjedisor) i intensifikojnë cenueshmëritë ekzistuese dhe, rrjedhimisht, ndikojnë në modelet e migrimit dhe zhvendosjes. Këto ndryshime, nga ana tjetër, mund të kenë një sërë implikimesh për sigurinë.

3.1 Shpopullimi i zonave rurale: pasiguria e burimeve të jetesës

Mesazhi kryesor: ndërsa faktorët socio-ekonomikë mbeten shkaku kryesor i shpopullimit rural në Evropën Juglindore, thatësirat përbëjnë një nxitës të rëndësishëm të migrimit të brendshëm. Ngjarjet gjithnjë e më të shpeshta, më intensive dhe më të zgjatura të thatësirës dëmtojnë bujqësinë dhe turizmin, rrisin cenueshmërinë e atyre që mbeten dhe, në fund, kërcënojnë stabilitetin e rajonit.

Ndër faktorë të tjerë, ky studim tregon se risqet e thatësirës luajnë një rol të rëndësishëm në formësimin e modeleve të migrimit të brendshëm në Evropën Juglindore (Figura 3.1). Vlerësimet tona tregojnë se një rritje me një devijim standard në ekspozimin ndaj thatësirës shoqërohet me një rritje prej afërsisht 3,6% të numrit të emigrimeve të brendshme. Sa i përket qëllimeve të migrimit, vlerësimi përkatës është një rritje prej 3,5 pikë përqindjeje, që është ekuivalente me një rritje rreth 17,5% në krahasim me probabilitetin bazë të migrimit. Megjithatë, ky efekt i fundit nuk është statistikisht i rëndësishëm. Këto efekte janë më të theksuara në zonat rurale dhe ato të varura nga bujqësia, ku stresi mjedisor manifestohet më drejtpërdrejt në pasiguri të burimeve të jetesës.

Figura 3.1. Ndikimet e parashikuara të rreziqeve mjedisore mbi modelet e migrimit të brendshëm dhe qëllimet për emigrim ndërkombëtar në Evropën Juglindore.

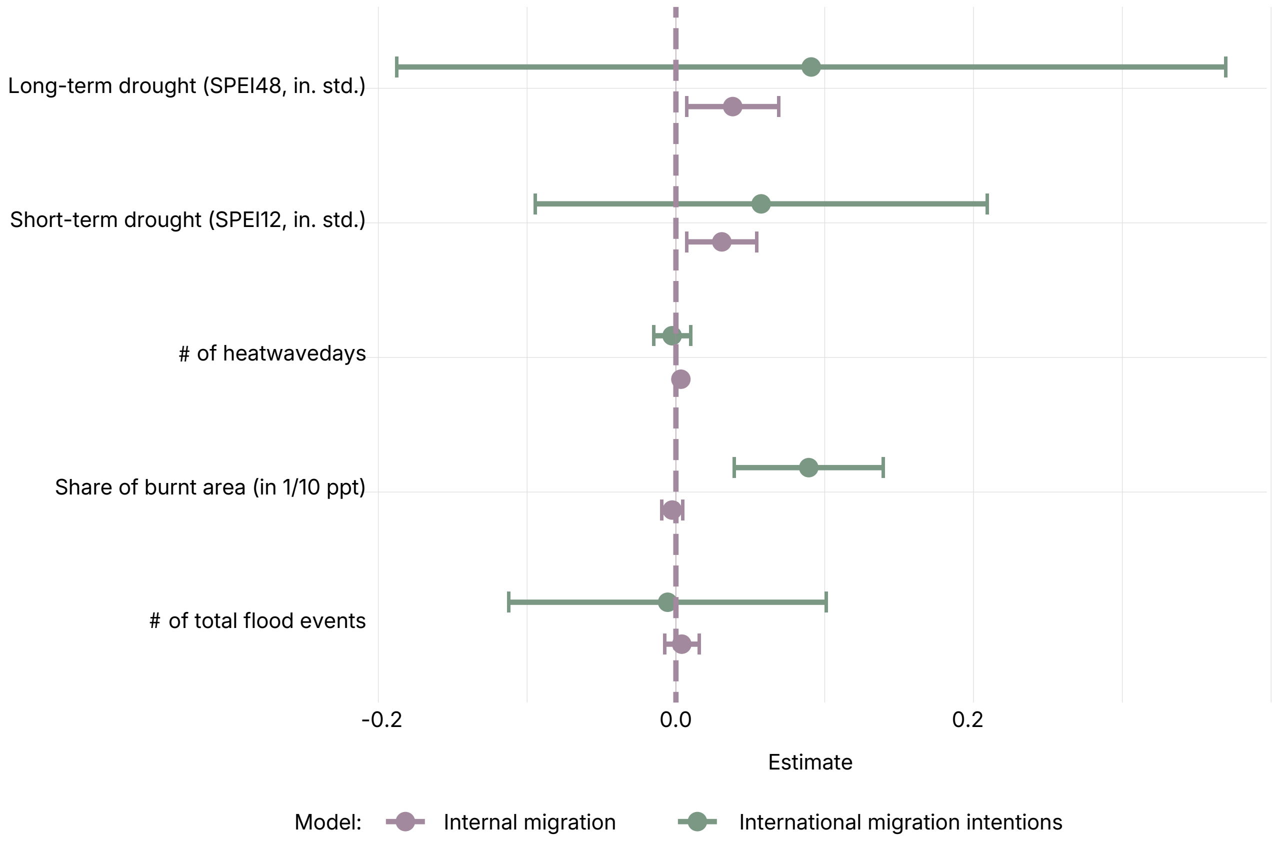

Figura tregon efektet e vlerësuara të ngjarjeve të thatësirës, zjarreve në pyje, përmbytjeve dhe episodeve të të nxehtit mbi migrimin e brendshëm dhe mbi qëllimet për emigrim ndërkombëtar. Vlerësimet tregojnë ndryshimin e pritur në shkallën e migrimit të brendshëm dhe përqindjen e të anketuarve të Barometrit të Ballkanit me qëllime për emigrim ndërkombëtar, si pasojë e ndryshimeve në treguesit e rreziqeve mjedisore.

Burimet: Të dhënat mbi migrimin e brendshëm të AKS-ve dhe të dhënat mbi qëllimet për emigrim të RSS/Barometri i Ballkanit.[22]

Përveç thatësirave, edhe zjarret në pyje ndikojnë në dinamikat e mobilitetit. Këtu, vlerësimet tona tregojnë se një rritje prej 0,1 pikë përqindjeje në pjesën rajonale të sipërfaqes së djegur shoqërohet me një rritje prej afërsisht 3,45 pikë përqindjeje në qëllimet për emigrim, që korrespondon me një rritje prej rreth 17% në krahasim me probabilitetin bazë të migrimit.[23]

Bujqësia mbetet një sektor jetik në Evropën Juglindore, duke kontribuar me 11% të PBB-së totale (IMCCS 2022), mirëpo ajo po bëhet gjithnjë e më e cenueshme ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, veçanërisht në zonat malore dhe të thella. Kjo cenueshmëri ka filluar të shfaqet si një nxitës i migrimit. Në fakt, Figura 3.2 tregon se zona me përqindjen më të lartë të tokës bujqësore, kryesisht në veri të Evropës Juglindore, është gjithashtu rajoni më i prekur nga thatësira.[24]

22 Rezultatet u vlerësuan duke përdorur modele gjatësore, të cilat testojnë nëse shfaqja e rreziqeve mjedisore ka çuar në rritje të migrimit të brendshëm dhe të qëllimeve për emigrim me kalimin e kohës. Rezultatet tregojnë se ngjarjet e thatësirës kanë pasur një efekt pozitiv si mbi migrimin e brendshëm ashtu edhe mbi qëllimet për emigrim; dhe se shfaqja e zjarreve në një rajon ka pasur efekt pozitiv mbi qëllimet për emigrim. Vijat shoqëruese tregojnë intervalin e pasigurisë së vlerësimeve pikësore (intervalet e besimit 95%).

23 Autorët nuk konstatuan efekte statistikisht të rëndësishme të zjarreve në pyje mbi migrimin e brendshëm.

24 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një ministrie, Serbi, 06.03.2025.

Një trend i ngjashëm vërehet në Bosnjë dhe Hercegovinë, ku kushtet e paqëndrueshme klimatike, si reshjet e dëborës jashtë sezonit në muajin maj, të kombinuara me infrastrukturë të pamjaftueshme të ujitjes dhe kullimit, po i shtyjnë shumë njerëz ta braktisin plotësisht bujqësinë.[25] Këto sfida janë përkeqësuar nga mungesa e investimeve për një kohë të gjatë në sektorin bujqësor, duke kufizuar më tej perspektivat e zhvillimit dhe duke kontribuar në zvogëlimin e fuqisë punëtore rurale.[26]

Figura 3.2. Ndikimet e mundshme të thatësirës dhe ariditetit mbi migrimin duke kombinuar treguesit e rrezikut klimatik dhe të cenueshmërisë.

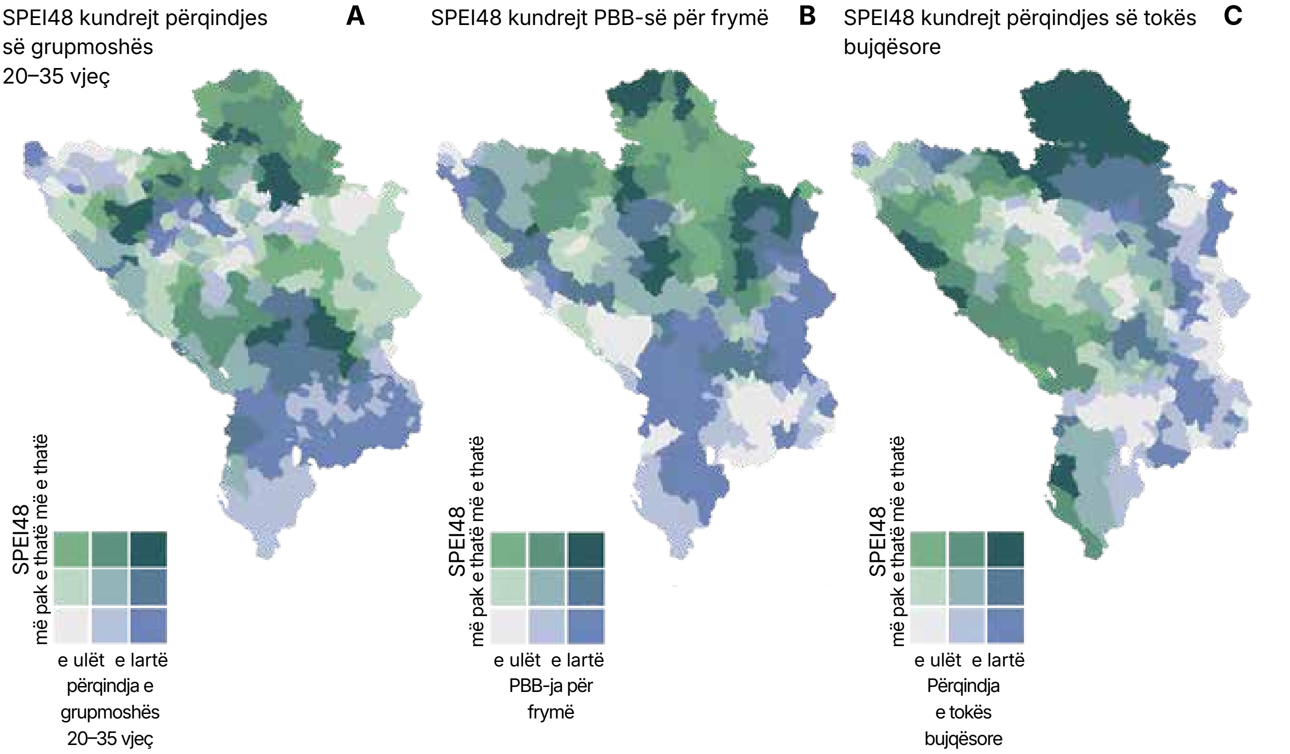

Hartat tregojnë mbivendosjen midis treguesit të thatësirës SPEI48 dhe përqindjes së personave të moshës 20 deri në 35 vjeç (Grafiku A), PBB-së për frymë (Grafiku B) dhe përqindjes së tokës bujqësore (Grafiku C) për secilin rajon.

Burimet: SPEIBase, WorldPop, Kummu et al. (2024), GDLC.

Turizmi, një tjetër sektor i rëndësishëm ekonomik në zonat rurale, është shumë i ndjeshëm ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, duke zvogëluar më tej mundësitë për sigurimin e burimeve të jetesës. Rajonet veriore të Malit të Zi, të cilat tashmë mbeten pas krahasuar me bregdetin më të urbanizuar dhe kryeqytetin, janë prekur veçanërisht nga rënia e turizmit dimëror - një shtyllë kyçe e ekonomisë lokale - për shkak të zvogëlimit të reshjeve të borës. Kjo ka dëmtuar drejtpërdrejt perspektivat e punësimit dhe të të ardhurave për komunitetet lokale, duke përkeqësuar faktorët e kahershëm nxitës të emigrimit jashtë vendit nga këto zona (Ministria e Zhvillimit Ekonomik e Malit të Zi 2022; Banka Botërore 2023). Në Shqipëri, valët e përsëritura ekstreme të të nxehtit, thatësirat dhe zjarret në pyje kanë detyruar evakuimin e turistëve dhe mbylljen e përkohshme të destinacioneve kryesore turistike.[27]

25 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit dhe refugjatëve, Bosnjë dhe Hercegovinë, 05.03.2025.

26 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025.

27 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Shqipëri, 25.03.2025.

Shpopullimi i zonave rurale shkakton një varg pasojash ekonomike dhe sociale që mund të dëmtojnë sigurinë. Emigrimi i vazhdueshëm gërryen ekonomitë lokale, komunitetet dhe infrastrukturën, duke çuar në përkeqësim gradual dhe në mbylljen e bizneseve dhe të shërbimeve thelbësore lokale, si shkollat dhe qendrat e kujdesit shëndetësor. Në zonat ku më shumë se 20-30% e popullsisë është larguar, flukset e remitancave shpesh pakësohen pasi familje të tëra emigrojnë dhe lidhjet e komunitetit dobësohen, duke përforcuar ndjesinë e braktisjes së përhershme (Banka Botërore 2021; Bajra 2021). Në Shqipëri, për shembull, kontributi në PBB-në kombëtare nga qarku rural i Kukësit ka rënë ndjeshëm nga 18% në vitin 1990 në vetëm 2% deri në vitin 2020 (Monitor 2022), pasi largimi i të rinjve ka përshpejtuar rënien e burimeve tradicionale të jetesës (siç janë blegtoria dhe bujqësia për mbijetesë) dhe ka çuar në braktisjen e habitateve, si kullotat.[28] Deri më sot, Kukësi mbetet rajoni më i varfër në Shqipëri, duke kontribuar vetëm 237 milionë euro – ose 1,6% – në PBB-në kombëtare në vitin 2021 (INSTAT 2023).

Trendet afatgjata të emigrimit i lënë individët dhe grupet që mbeten pas – veçanërisht të moshuarit – të cenueshëm ndaj rreziqeve të shtuara klimatike. Për shembull, në Parkun Kombëtar të Malit Sharr në Maqedoninë e Veriut, largësia, kapacitetet e kufizuara lokale dhe mungesa e vazhdueshme e fondeve i kanë mbingarkuar shumë sistemet e parandalimit dhe të reagimit ndaj zjarreve, duke i detyruar banorët - shumë prej tyre të moshuar - të përballen me kërcënimin e zjarreve në pyje me mbështetje minimale (Ranocchiari 2023). Në mënyrë të ngjashme, të moshuarit ishin ndër më të prekurit gjatë përmbytjeve të vitit 2014 në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Serbi: mobiliteti i tyre i kufizuar dhe varësia nga mbështetja e paplotë e komunitetit, e rritën cenueshmërinë e tyre (OBSH 2014). Përveç kësaj, komunitetet në rajonet e thella dhe malore mund të bëhen veçanërisht të cenueshme ndaj trafikimit, një rrezik veçanërisht i theksuar për gratë e reja në pjesët veriore të Shqipërisë, siç raportohet nga informatorët kyç.[29]

3.2 Urbanizimi, degradimi mjedisor dhe risqet klimatike: presionet dhe pabarazitë sociale

Mesazhi kryesor: urbanizimi i shpejtë dhe i paplanifikuar, i nxitur nga migrimi nga zonat rurale drejt atyre urbane, po çon në degradim të rëndë mjedisor, rritje të risqeve klimatike dhe rritje të pabarazive sociale në qytetet e Evropës Juglindore. Aktualisht, emigrimi kontribuon në zbutjen e tensioneve sociale, duke funksionuar si një "valvul sigurie".

Lëvizja e vazhdueshme e njerëzve nga zonat rurale drejt atyre urbane po ushtron një presion të konsiderueshëm mbi infrastrukturën dhe shërbimet e qyteteve. Ky trend i vazhdueshëm ka nxitur zgjerim të shpejtë dhe shpesh të paplanifikuar urban, duke tejkaluar kapacitetin e sistemeve publike për ujë, energji dhe transport (Jeftic et al. in Filho et al. 2019). Në Shqipëri, fluksi i madh e migrantëve të brendshëm drejt kryeqytetit, Tiranës, ka mbingarkuar infrastrukturën urbane, e cila nuk është në gjendje të përballojë një rritje kaq të shpejtë të popullsisë. Kjo ka çuar në sfida të tilla si strehim i pamjaftueshëm, sisteme të mbingarkuara të kullimit dhe menaxhim joadekuat i mbetjeve - të gjitha këto të përkeqësuara më tej nga ndikimet e ndryshimeve klimatike, si p.sh. rritja e përmbytjeve dhe valëve të të nxehtit.[30] Në mënyrë të ngjashme, në Serbi, migrimi nga zonat rurale dhe qytetet më të vogla drejt Beogradit ka ushtruar presion të madh mbi sistemet e kullimit të qytetit, të cilat hasin vështirësi për t'u përballur me kombinimin e rritjes së kërkesës dhe reshjeve më intensive të lidhura me ndryshimet klimatike, duke rezultuar në përmbytje të shpeshta urbane. Përhapja e vendbanimeve informale në periferi të qytetit i përkeqëson më tej këto sfida: në shumë prej këtyre zo-

28 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, Shqipëri, 07.04.2025.

29 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e të drejtave të njeriut, Shqipëri, 25.03.2025.

30 Intervistë me ekspert kyç, këshilltar i pavarur për zhvillimin e qëndrueshëm, migrimin dhe ndryshimet klimatike/mjedisin, Shqipëri, 07.04.2025.

nave mungojnë shërbimet bazë dhe janë veçanërisht të cenueshme ndaj rreziqeve mjedisore.[31]

Zhvillimi i paplanifikuar urban po krijon rreziqe të rënda mjedisore, veçanërisht ndotjen e ajrit dhe humbjen e hapësirave të gjelbra. Sidomos gjatë muajve të dimrit, qytetet si Sarajeva, Beogradi dhe Shkupi tani renditen ndër më të ndoturat në botë (AFP 2024), një problem që përkeqësohet kryesisht nga sistemet e tyre të vjetruara të ngrohjes dhe nga mbingarkesa e trafikut. Këto sfida përforcohen më tej nga kushtet specifike gjeografike dhe meteorologjike, si dhe nga efektet në rritje të ndryshimeve klimatike të cilat, së bashku, kontribuojnë në episode të zgjatura të ndotjes.[32] Në Sarajevë, ndërtimi i pakontrolluar ka bllokuar korridoret natyrore qarkullimit të ajrit, duke e mbajtur ndotjen të bllokuar në luginë dhe duke detyruar mbylljen e shkollave gjatë muajve të dimrit.[33] Në zonat bregdetare të Malit të Zi, ndërtimi i shpejtë dhe shpesh i paligjshëm për qëllime turistike ka shkatërruar hapësirat e gjelbra, ka shtuar rritjen e rrjedhjes së ujërave dhe ka dëmtuar ekosistemet natyrore, duke shkaktuar protesta lokale.[34] Kjo shton sfida të tjera me të cilat përballen individët kur shpërngulen drejt qyteteve, duke përfshirë sigurimin e punësimit dhe kostot e larta të jetesës (IOM 2021a). Për shembull, për shkak të rritjes së kërkesës, kostot e strehimit në kryeqytete si Tirana dhe Beogradi janë rritur aq ndjeshëm saqë shumë të ardhur të rinj, si dhe banorë me të ardhura të ulëta dhe grupe të cenueshme, detyrohen të jetojnë në vendbanime të mbipopulluara ose informale, ku qasja në shërbimet bazë si uji, kanalizimet dhe kujdesi shëndetësor është e kufizuar.[35]

Kombinimi i degradimit urban dhe përshkallëzimit të ndikimeve klimatike, siç janë valët e të nxehtit, krijon rreziqe të rënda për shëndetin publik, veçanërisht për grupet e cenueshme, si për shembull të moshuarit dhe fëmijët.[36] Në qendrat urbane në të gjithë Evropën Juglindore, cilësia e dobët e ajrit që vjen si pasojë e aktivitetit industrial, trafikut dhe sistemeve të ngrohjes përbën një shqetësim madhor shëndetësor: ajo çon në sëmundje të frymëmarrjes dhe gjendje të tjera kronike.[37] Në Sarajevë, zhvillimi i pakontrolluar urban dhe përshkallëzimi i ndikimeve klimatike - siç janë valët gjithnjë e më të shpeshta të të nxehtit - e kanë përkeqësuar ndotjen e ajrit; kjo ka sjellë rreziqe serioze shëndetësore, ka çrregulluar jetën e përditshme, duke përfshirë mbylljen e shkollave dhe ka rritur numrin e sëmundjeve, veçanërisht në mesin e grupeve të cenueshme.[38] Në Plevljë të Malit të Zi, ndotja nga termocentrali lokal me qymyr ka kontribuar në nivele të larta të kancerit dhe të sëmundjeve të frymëmarrjes. E kombinuar me mundësitë e kufizuara ekonomike, kjo ka qenë një faktor i madh shtytës që i ka shtyrë njerëzit të largohen nga zona.[39]

Zhvillimi i paplanifikuar, që shpesh vazhdon pa asnjë vlerësim përkatës të risqeve klimatike, rrit rrezikun e përmbytjeve dhe rrëshqitjeve të dheut. Kjo është e

31 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025.

32 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025; intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025; dhe intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një ministrie, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

33 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

34 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Mali i Zi, 27.05.2025.

35 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, Shqipëri, 07.04.2025; dhe intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit, ndryshimeve klimatike/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025.

36 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, Shqipëri, 07.04.2025.

37 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Serbi, 06.03.2025; intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit dhe refugjatëve, Bosnjë dhe Hercegovinë, 05.03.2025; dhe intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e të drejtave të njeriut, migracionit, ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, Shqipëri, 21.05.2025.

38 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

39 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e ndryshimeve klimatike/mjedisit, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

dukshme në kodrat e Sarajevës, ku ndërtimi në zona të ekspozuara ndaj rreziqeve vazhdon, i nxitur nga varfëria, sundimi i dobët i ligjit dhe motivet e fitimit që mbizotërojnë mbi konsideratat e sigurisë.[40] Në Maqedoninë e Veriut dhe Malin e Zi, ndërtimet e shpejta dhe shpesh të paligjshme në zonat urbane dhe bregdetare po e rëndojnë infrastrukturën dhe i lënë projektet e reja zhvillimore të cenueshme ndaj risqeve klimatike, si p.sh. valët e të nxehtit dhe përmbytjet, duke qenë se vlerësimet mjedisore shpesh injorohen.[41] Për shembull, në Rrafshin e Bjellopavliçit pranë Podgoricës, ndërtimet e paplanifikuara dhe të paligjshme thuhet se kanë çuar në degradimin e tokës bujqësore dhe në rritjen e rrezikut nga përmbytjet, pasi urbanizimi ka çrregulluar sistemet e kullimit dhe rrjedhat natyrore të ujit (Popovic et al. 2018).

Këto presione urbane ndikojnë në mënyrë disproporcionale në grupet e margjinalizuara dhe me të ardhura të ulëta, duke thelluar pabarazitë sociale. Në Evropën Juglindore, komunitetet rome shpesh jetojnë në vendbanime informale në zona të rrezikshme dhe të ekspozuara ndaj përmbytjeve, me qasje të kufizuar në shërbimet bazë ose me përfaqësim të pakët politik.[42] Kjo i bën ato shumë të cenueshme ndaj fatkeqësive që lidhen me klimën. Gjatë përmbytjeve të vitit 2024 në Bosnjë dhe Hercegovinë, shumë shtëpi të komuniteteve rome u shkatërruan nga uji, megjithatë ata shpesh ishin të fundit që morën ndihmë (OKB 2024). Në mënyrë të ngjashme, personat e zhvendosur brenda vendit (PZHBV) nga konfliktet e viteve 1990 dhe popullatat e rikthyera shpesh vendosen në zona të rrezikshme për shkak të kufizimeve ekonomike (UNESCO 2023). Ky cikël cenueshmërie vazhdon si pasojë e mungesës së planifikimit urban të bazuar në vlerësimin e rreziqeve.[43] Për shembull, shumë nga shtëpitë e prekura nga përmbytjet e vitit 2014 ishin ndërtuar ilegalisht në zona të rrezikuara dhe ishin të banuara nga persona të zhvendosur brenda vendit dhe komunitete rome të zhvendosura (UNESCO 2023).

Emigrimi i përhapur gjerësisht jashtë rajonit aktualisht vepron si një valvul sigurie, duke zbutur rritjen e tensioneve sociale në këto mjedise urbane nën presion. Pavarësisht presioneve në rritje, tensionet sociale në zonat urbane në rajon rrallëherë janë përshkallëzuar në dhunë në shkallë të gjerë dhe në paqëndrueshmëri politike - ndryshe nga ajo që vërehet në rajone të tjera të botës.[44] Largimi i vazhdueshëm i punëtorëve të kualifikuar dhe i atyre të pakualifikuar drejt BE-së dhe vendeve të tjera vepron si një mekanizëm lehtësues, duke zbutur konkurrencën për vende pune dhe burime, dhe duke e mbajtur rritjen urbane deri diku të menaxhueshme.[45] Për shembull, gjatë viteve të 1990-ta në Shqipëri pati tensione të lidhura me vendosjen kaotike të migrantëve të brendshëm në zonat përreth Tiranës, ndërsa konkurrenca për burime dhe perceptimet për kriminalitetin dhe pasigurinë u rritën, megjithatë situata sot kryesisht është stabilizuar.[46] Megjithatë, problemet sociale mund të përkeqësohen në të ardhmen (IMCCS 2022).

40 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

41 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e ndryshimeve klimatike/mjedisit, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025; dhe intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave ndërkombëtare që punojnë në zhvillimin e qëndrueshëm dhe ndryshimet klimatike/mjedisin, Mali i Zi, 28.05.2025.

42 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

43 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit, klimës/mjedisit dhe migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 26.05.2025.

44 Për shembull, në Johanesburg të Afrikës së Jugut, konkurrenca për burime të pakta - si strehimi, vendet e punës dhe shërbimet bazë - ka kontribuar në shpërthime të përsëritura të dhunës ksenofobe ndaj emigrantëve; kjo ka rezultuar në vdekje, zhvendosje të popullsisë dhe rritje të paqëndrueshmërisë politike, ndërsa autoritetet përballen me vështirësi për të reaguar në mënyrë efektive (BBC 2019). Në mënyrë të ngjashme, në Karaçi të Pakistanit, urbanizimi i shpejtë, vendbanimet informale dhe qeverisja e dobët komunale kanë kontribuar në dhunën etnike dhe politike, ndërsa grupe rivale konkurrojnë për kontroll mbi lagjet dhe burimet (Gazdar et al. 2013).

45 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e migrimit, Serbi, 07.03.2025.

46 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Shqipëri, 25.03.2025.

3.3 Migrimi, toka dhe burimet natyrore: tensione sociale dhe konflikte

Mesazhi kryesor: shpopullimi i zonave rurale po krijon boshllëqe, duke çuar në rritje të degradimit mjedisor dhe të rrezikut të veprimtarive të paligjshme. Njëkohësisht, konkurrenca për tokën dhe burimet ujore, e nxitur nga presionet e zhvillimit dhe e përkeqësuar nga ndryshimet klimatike, po shndërrohet në një burim gjithnjë e më të madh tensionesh sociale dhe konfliktesh.

Shpopullimi i zonave rurale i nxitur nga migrimi po rrit degradimin mjedisor dhe, në disa raste, po hap rrugën për veprimtari kriminale. Me më pak njerëz për të kultivuar, monitoruar dhe mbrojtur tokën, zonat e braktisura në të gjithë Evropën Juglindore janë bërë të cenueshme ndaj prerjes së paligjshme të pyjeve, hedhjes së paligjshme të mbetjeve dhe madje edhe kultivimit të drogës nga rrjetet kriminale (IOM 2021a). Në disa raste, tokat e braktisura janë përdorur për kultivimin e kulturave të paligjshme nga grupe të organizuara kriminale, për shembull në rajonet malore të Shqipërisë (Mejdini et al. 2019). Ndërsa shpopullimi në disa raste ka zvogëluar presionin mbi pyjet për dru zjarri, mbeten shqetësime në lidhje me menaxhimin joadekuat të burimeve pyjore, si dhe me rastet e vazhdueshme të prerjes së paligjshme të pyjeve (Knez et al. 2022). Në Shqipëri, mungesa e komuniteteve lokale u ka mundësuar kompanive private në disa sektorë - veçanërisht në miniera - të funksionojnë me mbikëqyrje minimale mjedisore.[47] Kjo ka çuar në dëmtime mjedisore, duke përfshirë shpyllëzimin, ndotjen e ujërave dhe degradimin e peizazhit në zona si Kukësi dhe Bulqiza, ku banorët janë shumë të paktë - ose të pafuqishëm - për t'i mbajtur kompanitë përgjegjëse (Belis et al. 2024; BalkanInsight 2025). Në Mal të Zi, ka pasur një rritje të raportimeve për zjarre në zona të braktisura; këto ndonjëherë ndizen qëllimisht për të pastruar tokën për ndërtim, por autoritetet kanë kapacitete të kufizuara për të reaguar në terrenin malor.[48]

Konkurrenca për tokën dhe ujin po intensifikohet, ndërsa ndryshimet klimatike po nxisin periudha gjithnjë e më të shpeshta dhe më intensive të thatësirës, mungesës së ujit dhe ngjarjeve ekstreme të motit, duke krijuar potencialisht burime të reja tensionesh dhe konfliktesh. Kjo është veçanërisht e dukshme në zonat që urbanizohen me shpejtësi, ku projektet e zhvillimit në shkallë të gjerë shpesh bien ndesh me nevojat e komuniteteve lokale. Në Shqipërinë jugore, për shembull, propozimet për të devijuar ujin nga lumi Shushicë për të mbështetur turizmin në Himarë kanë nxitur protesta të gjera nga banorët dhe ambientalistët. Meqenëse prurjet e lumenjve tashmë janë reduktuar nga ndryshimet klimatike, ekziston frika se projekti do të dëmtojë më tej ekosistemet e lumenjve, do të rrezikojë sigurinë ujore dhe do të minojë burimet e jetesës së fshatrave që varen nga ekoturizmi i lidhur me Parkun Kombëtar të Vjosës (IUCN 2025, The Peninsula 2024). Ndërsa këto presione shtohen në Himarë, si dhe në pjesë të tjera të rajonit, kurse mënyrat tradicionale të jetesës bëhen gjithnjë e më të paqëndrueshme, shumë banorë ruralë mund të detyrohen të migrojnë në qytete ose jashtë vendit (IMCCS 2022). Ky trend nxitet më tej nga ligjet e reja që lejojnë privatizimin e tokave pyjore publike për zhvillimin e turizmit, gjë që kërcënon burimet bujqësore të jetesës dhe përshpejton shpopullimin rural.[49]

Dinamika të ngjashme po shfaqen edhe në pjesë të tjera të rajonit të EJL-së. Në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Serbi, planet për ndërtimin e digave të reja hidroenergjetike dhe minierave të litiumit kanë hasur në kundërshtim të fortë lokal, të bazuara në shqetësimet për dëmtimin e mjedisit, humbjen e burimeve të jetesës dhe mungesën e transparencës dhe konsultimit të mjaftueshëm (Antikorupcija 2024; Todorović 2025). Megjithatë, projekte të tilla shpesh vazhdojnë të zbatohen për shkak të përfitueshmërisë së tyre për autoritetet dhe bizneset, pa-

47 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm, Shqipëri, 04.04.2025.

48 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Mali i Zi, 28.05.2025.

49 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe mjedisit, Shqipëri, 08.04.2025.

varësisht cenueshmërisë dhe migrimit që mund të shkaktojnë.[50]

Sfidat ekzistuese lidhur me pronësinë e tokës po përkeqësohen nga degradimi mjedisor, duke rritur rrezikun e konflikteve. Degradimi i tokës dhe erozioni i shkaktuar nga ndryshimet klimatike po nxisin rritjen e kontesteve për tokën dhe konflikteve pronësore. Ndërsa burimet e jetesës bëhen gjithnjë e më të pasigurta, një numër në rritje njerëzish mund të detyrohen të lëvizin brenda dhe jashtë rajoneve të tyre në kërkim të sigurisë dhe të burimeve të qëndrueshme të jetesës.

3.4 Zhvendosja e shkaktuar nga klima, reagimi ndaj fatkeqësive dhe rimëkëmbja: erozioni i besimit tek autoritetet

Mesazhi kryesor: Dështimi i autoriteteve për të parandaluar dhe për t'iu përgjigjur në mënyrë efektive fatkeqësive që lidhen me klimën po thellon mosbesimin tashmë të madh të publikut ndaj institucioneve, duke minuar në fund kohezionin shoqëror dhe legjitimitetin.

Përmbytjet e majit të vitit 2014 patën një ndikim shkatërrues në të gjithë Serbinë dhe Bosnjën dhe Hercegovinën, duke ekspozuar cenueshmërinë akute të rajonit ndaj ngjarjeve ekstreme të motit të shkaktuara nga ndryshimet klimatike. Më shumë se tre milionë njerëz u prekën nga përmbytjet, me dhjetëra mijëra të tjerë u detyruan të evakuohen, kurse shërbimet shëndetësore, sistemet e ujit dhe të kanalizimeve, si dhe burimet e jetesës, pësuan humbje të mëdha (Jovanovic-Popovic dhe Milincic 2016; UNESCO 2023). Përtej shkatërrimit të menjëhershëm, përmbytjet çuan në zhvendosje të konsiderueshme dhe shpesh të zgjatura të popullsisë (IDMC 2025, UNESCO 2023). Zhvendosja jo vetëm që ndërpreu jetën e përditshme, por gjithashtu shkëputi lidhjet shoqërore, ndërpreu arsimin e fëmijëve dhe rriti cenueshmërinë e grupeve tashmë të margjinalizuara (UNESCO 2023). Shkatërrimi i infrastrukturës dhe humbja e burimeve të jetesës penguan më tej përpjekjet për rimëkëmbje, duke lënë disa zona të shpopulluara dhe duke përshpejtuar rënien demografike (Jovanovic-Popovic dhe Milincic 2016; Banka Botërore 2024). Edhe pse një pjesë e madhe e zhvendosjeve të shkaktuara nga ngjarjet ekstreme janë të përkohshme, incidentet e përsëritura mund të çojnë në zhvendosje të përhershme. Kjo është vërejtur përgjatë lumit Sitnicë në Kosovë, ku disa banorë janë larguar nga zonat e ekspozuara ndaj përmbytjeve për të kërkuar terren më të sigurt.[51]

Dështimet institucionale gjatë reagimit ndaj fatkeqësive gërryejnë besimin e publikut, duke përkeqësuar krizën tashmë ekzistuese të besimit në të gjithë rajonin. Sipas SecuriMeter 2024 të Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal (RCC), besimi në disa institucione publike dhe në media është i ulët, ndërsa qytetarët kanë besim më të madh në institucionet fetare, policinë dhe organizmat ndërkombëtarë si BE-ja dhe NATO-ja (RCC 2024) (Figura 3.3). Ky mosbesim i rrënjosur thellohet edhe më shumë kur reagimet institucionale ndaj fatkeqësive perceptohen si të pamjaftueshme dhe, nganjëherë, si rezultat i korrupsionit. Për shembull, pas përmbytjeve të vitit 2024 në Bosnjë dhe Hercegovinë, të cilat shkaktuan 27 viktima dhe dëme të mëdha në infrastrukturë dhe në burimet e jetesës, shpërthyen protesta lidhur me reagimin ndaj fatkeqësive dhe mungesën e transparencës në lidhje me fondet e ndihmës. Këto ngjarje e gërryen më tej besimin e publikut tek autoritetet dhe nxorën në pah problemet e vazhdueshme të qeverisjes së krizave dhe llogaridhënies gjatë tyre (reliefweb 2024; Reuters 2025).

50 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e të drejtave të njeriut, Shqipëri, 25.03.2025; intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

51 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e të drejtave të njeriut, migracionit dhe ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, Kosovë, 21.05.2025.

Figura 3.3. Nivelet e besimit ndaj institucioneve të ndryshme në rajonin e EJL-së.

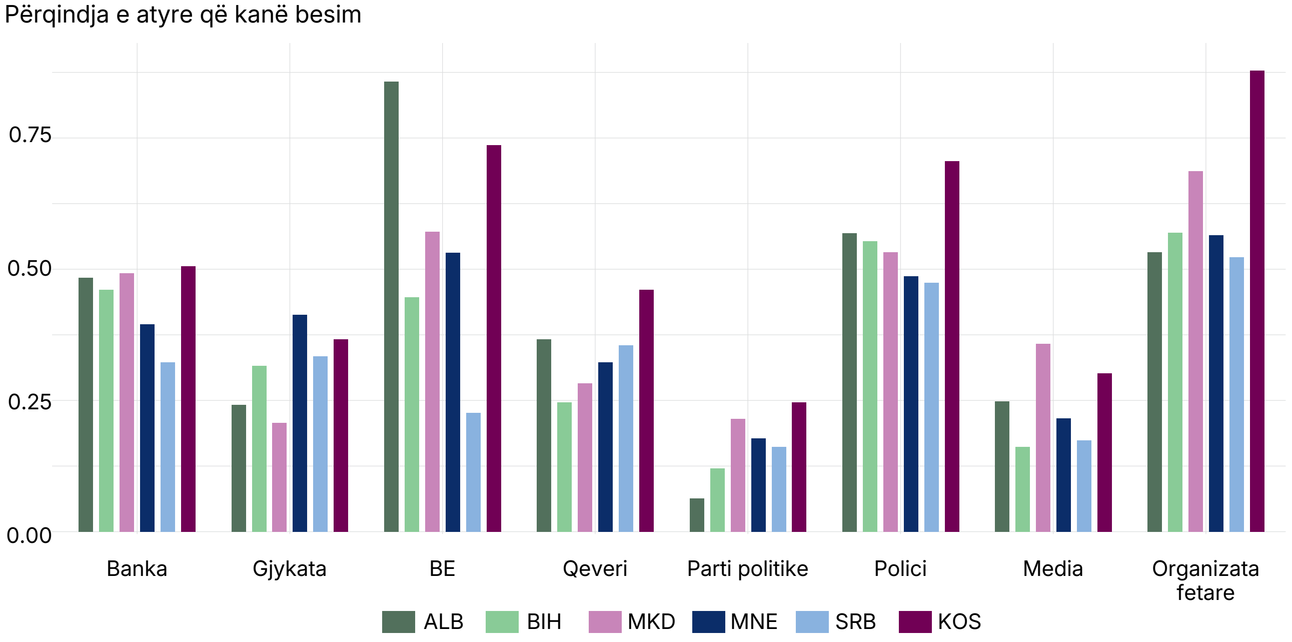

Në figurë, grafikët me shtylla tregojnë përqindjen e të anketuarve të SecuriMeter që kanë shprehur besim ndaj institucioneve të ndryshme.

Burimi: RCC/SecuriMeter, 2024.

Investimet e pamjaftueshme në reduktimin afatgjatë të rrezikut nga fatkeqësitë (RRF) i lënë komunitetet të ekspozuara dhe thellojnë mosbesimin e publikut. Pavarësisht disa përparimeve dhe rritjes së ndërgjegjësimit për rëndësinë e masave proaktive parandaluese dhe të përshtatjes në vitet e fundit, përpjekjet në të gjithë rajonin mbeten kryesisht të përqendruara në reagimin afatshkurtër pas fatkeqësive (UNDP 2016). Strategjitë gjithëpërfshirëse dhe me vizion afatgjatë për reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë kryesisht mungojnë, ndërsa vlerësimet pas fatkeqësive shpesh neglizhojnë ndikimet indirekte, si ndërprerja e arsimit dhe kostot e kujdesit shëndetësor, duke rritur më tej cenueshmërinë e popullsive të prekura (UNDP 2016). Qeveritë vendore shpesh nuk kanë fonde rezervë për emergjenca dhe planifikim proaktiv, duke u mbështetur në vend të kësaj në financime ad hoc gjatë emergjencave (UNDRR 2019). Si pasojë, edhe kur lëshohen paralajmërime të hershme, përpjekjet për reagim mund të mos i përmbushin nevojat (OKB 2024).

Në disa raste, qytetarët ia atribuojnë zhvendosjen e tyre jo vetë rrezikut mjedisor, por asaj që ata e perceptojnë si dështim të autoriteteve për t'i mbrojtur - një këndvështrim që përsëritet edhe në kontekste të tjera përtej rajonit. Për shembull, në Shqipëri, disa komunitete bregdetare janë detyruar të zhvendosen për shkak të rritjes së nivelit të detit dhe erozionit në rritje. Megjithatë, banorët shpesh fajësojnë zyrtarët për moszbatimin e rregullave të planifikimit dhe ndërtimit ose për moszbatimin e masave efektive të mbrojtjes së bregdetit. Siç u theksua nga një informator kyç, ky qëndrim buron nga pritshmëria se qeveria duhet të mbrojë shtëpitë dhe burimet e jetesës, dhe jo nga shqetësimi për rritjen e nivelit të detit.[52] Ky model nuk është i veçantë vetëm për Shqipërinë. Në të gjithë rajonin, reagimet e pamjaftueshme ndaj rreziqeve që lidhen me klimën, si përmbytjet ose rrëshqitjet e dheut, shpesh shkaktojnë zhvendosje, të cilat më pas perceptohen kryesisht si pasojë e neglizhencës institucionale dhe jo si një fatkeqësi natyrore. Në shumë raste, pamundësia e autoriteteve për të ofruar

52 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm, Shqipëri, 04.04.2025; dhe intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare, Shqipëri, 25.03.2025.

mbështetje të mjaftueshme dhe në kohë shihet si pasojë e drejtpërdrejtë e dështimit institucional, duke përforcuar një cikël të gërryerjes së besimit tek autoritetet dhe të rritjes së cenueshmërisë ndaj zhvendosjeve në të ardhmen (UNDP 2016; UNESCO 2023).

3.5 Mungesat në fuqinë punëtore dhe tranzicioni i gjelbër: implikimet për sigurinë energjetike

Mesazhi kryesor: Emigrimi masiv po krijon mungesa të fuqisë punëtore që mund të rrezikojnë tranzicionin e gjelbër dhe zhvillimin ekonomik të rajonit. Megjithëse braktisja e lëndëve djegëse fosile sjell rreziqe të tilla si humbje e vendeve të punës dhe trazira sociale, ai gjithashtu ofron mundësi të konsiderueshme për krijimin e burimeve të reja dhe të qëndrueshme të jetesës nëse menaxhohet përmes një kornize të tranzicionit të drejtë.

"Ikja e trurit" në Evropën Juglindore ka krijuar një pengesë të madhe për investimet e nevojshme për tranzicionin e gjelbër. Në fakt, mungesat e aftësive kërcënojnë të vonojnë tranzicionin drejt Net Zero: rajoni nuk ka mjaftueshëm talent vendas në sektorët kryesorë, ndërsa skemat e trajnimit dhe rikualifikimit nuk po zbatohen me ritmin e nevojshëm (Adams 2024; ETF 2022; Banka Botërore 2024). Në Shqipëri, për shembull, mungesa e personelit të kualifikuar pengon aftësinë e vendit për të hartuar, zbatuar dhe menaxhuar në mënyrë efektive politikat dhe teknologjitë e gjelbra. Në mënyrë të ngjashme, përpjekjet e Serbisë për të rritur numrin e specialistëve në sektorët kyç për tranzicionin e gjelbër shpesh pengohen nga mungesa e fuqisë punëtore me aftësi të mjaftueshme, gjë që ngadalëson adoptimin e teknologjive të gjelbra si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat (EU4Green 2024, JRC 2024). Sistemet e vjetruara të emigracionit e përkeqësojnë më tej këtë problem, duke vepruar si barriera për punëdhënësit që kanë nevojë për qasje në talente të kualifikuara (ILO 2023). Për shembull, në Serbi, Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Maqedoninë e Veriut, punëdhënësit që dëshirojnë të punësojnë inxhinierë ose teknikë të huaj të kualifikuar për projekte të infrastrukturës së gjelbër shpesh përballen me vonesa disamujore për shkak të procedurave të gjata për njohjen e diplomave dhe kualifikimeve profesionale të huaja; kjo e bën të vështirë plotësimin e vendeve urgjente të punës në fushat e energjisë së rinovueshme, ndërtimit ose menaxhimit mjedisor (JRC 2024).

Braktisja e qymyrit paraqet gjithashtu një sfidë të madhe socio-ekonomike, e cila, nëse nuk menaxhohet siç duhet, mund të shndërrohet në një nxitës të paqëndrueshmërisë dhe migrimit të mëtejshëm. Mbyllja e planifikuar e minierave të qymyrit dhe e termocentraleve në të gjithë rajonin, si pjesë e procesit të dekarbonizimit të kërkuar për anëtarësimin në BE, mund të çojë në humbje të konsiderueshme të vendeve të punës, veçanërisht në vendet ku qymyri tradicionalisht ka qenë shtylla kurrizore e ekonomisë lokale. Për shembull, në rajonin e Manastirit në Maqedoninë e Veriut, mbyllja ose zvogëlimi i minierave të qymyrit dhe i termocentraleve kërcënon burimet e jetesës së komuniteteve të tëra; shumë punëtorë - kryesisht burra - kanë aftësi që nuk janë lehtësisht të transferueshme në sektorë të tjerë, ndërsa mundësitë alternative të punësimit janë të kufizuara.[53] Pa plane të qarta dhe të financuara mirë për një tranzicion të drejtë në mbështetje të punëtorëve dhe komuniteteve të prekura, ka të ngjarë të rritet papunësia dhe mund të ndodhin trazira sociale, veçanërisht në rajonet që tashmë përballen me papunësi të lartë dhe infrastrukturë të dobët. Kjo mund të bëhet një faktor i fuqishëm shtytës për migrim (Djatkov 2024). Megjithatë, deri më sot, tranzicioni i drejtë nuk është njohur në mënyrë eksplicite si një element qendror në hartimin e Planeve Kombëtare të Integruara për Energjinë dhe Klimën (PKIEK) në të gjithë rajonin. Kjo mangësi pasqyron mungesën e ndërgjegjësimit për çështjet e barazisë sociale, të cilat mund të rrisin rrezikun e ndikimeve negative socio-ekonomike, që potencialisht mund të çojë në migrim nga komunitetet e prekura (CAN Europe 2025).

Përtej çështjeve të fuqisë punëtore, **tranzicioni i gjelbër dhe ndikimet e ndryshimeve klimatike po ndikojnë në sigurinë energjetike, gjë që nga ana tjetër mund të nxisë migrim të mëtejshëm.** Varësia e madhe e rajonit nga hidroenergjia dhe qymyri vendas e bën atë të ce-

53 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një ministrie, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

nueshëm ndaj çrregullimeve që lidhen me klimën (Fondacioni REKK 2019; IMCCS 2022; UNESCO 2023; Trifonova dhe Dangova 2023; Vukovic 2018). Për shembull, thatësirat kanë shkaktuar rënie të ndjeshme të prodhimit të hidroenergjisë në Shqipëri - ndër të tjera në vitet 2007 dhe 2022 - duke çuar në ndërprerje të energjisë, mungesa të furnizimit dhe çmime më të larta të energjisë, të cilat e përkeqësojnë varfërinë energjetike (Reuters 2022). Varësitë gjeopolitike shtojnë rreziqe të mëtejshme, siç u pa në Bosnjë dhe Hercegovinë gjatë krizës energjetike të vitit 2022, kur mungesa e furnizuesve alternativë të gazit çoi në rritje të ndjeshme të çmimeve dhe në kërcënime për stabilitetin ekonomik (RUSI 2021). Ndërkohë, rritja e kërkesës për minerale kritike të nevojshme për teknologjitë e energjisë së pastër - së bashku me rastet e keqmenaxhimit - mund të nxisin tensione të reja lokale, siç janë kontestet lidhur me minierat e propozuara të litiumit në Bosnjë dhe Hercegovinë (Antikorupcija 2024; Balkan Green Energy News 2025). Ndërsa ndërprerjet në furnizimin me energji, rritja e kostove të jetesës dhe degradimi mjedisor vazhdojnë, gjithnjë e më shumë komunitete mund t'i drejtohen migrimit, duke intensifikuar rënien demografike dhe presionet sociale në rajon (UNESCO 2023; Banka Botërore 2024; IOM 2023b).

Megjithëse është sfidues, tranzicioni i gjelbër ofron gjithashtu një mundësi të rëndësishme për të ndërtuar një të ardhme ekonomike më të qëndrueshme dhe rezistente. Zgjerimi i burimeve të rinovueshme të energjisë dhe i industrive të tjera të gjelbra mund të krijojë vende të reja pune, më të shëndetshme dhe më të qëndrueshme në rajonin e EJL-së. Kjo do të ofronte një rrugë të mundshme tranzicioni për punëtorët që kalojnë nga industritë e lëndëve djegëse fosile dhe do të ndihmonte në mbajtjen e të rinjve në rajon.[54] Në Kosovë, për shembull, po bëhen plane për mbylljen e termocentraleve, paralelisht me investime në rigjenerimin e zonës dhe në zhvillimin e arsimit për energjinë e rinovueshme.[55] Në Malin e Zi, një udhërrëfyes për tranzicionin e drejtë i mbështetur nga UNDP-ja, përqendrohet në përmirësimin e aftësive të punëtorëve dhe në krijimin e një Akademie për Punë të Gjelbra, me synimin për të krijuar mundësi të reja punësimi.[56] Për më tepër, shfrytëzimi i kapitalit financiar dhe njerëzor të diasporës përmes remitancave dhe investimeve të drejtpërdrejta mund të ofrojë një burim jetik financimi për të mbështetur një tranzicion të qëndrueshëm ekonomik (IOM 2023b). Menaxhimi me sukses i këtij tranzicioni do të jetë thelbësor për sigurinë energjetike dhe stabilitetin ekonomik afatgjatë të rajonit.

54 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Serbi, 06.03.2025.

55 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e të drejtave të njeriut, migracionit dhe ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, Kosovë, 21.05.2025.

56 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ndryshimeve klimatike/mjedisit, Mali i Zi, 28.05.2025.

4

4.Përgjigjet

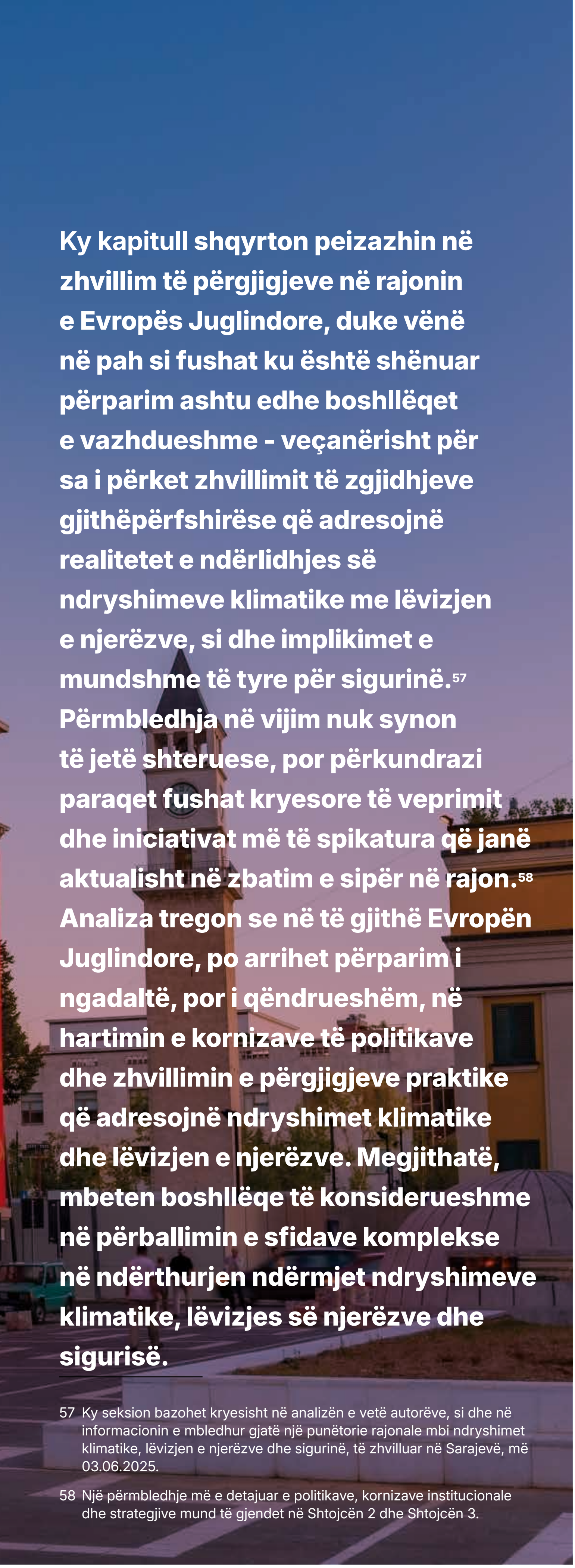

Ky kapitull shqyrton peizazhin në zhvillim të përgjigjeve në rajonin e Evropës Juglindore, duke vënë në pah si fushat ku është shënuar përparim ashtu edhe boshllëqet e vazhdueshme - veçanërisht për sa i përket zhvillimit të zgjidhjeve gjithëpërfshirëse që adresojnë realitetet e ndërlidhjes së ndryshimeve klimatike me lëvizjen e njerëzve, si dhe implikimet e mundshme të tyre për sigurinë.[57] Përmbledhja në vijim nuk synon të jetë shteruese, por përkundrazi paraqet fushat kryesore të veprimit dhe iniciativat më të spikatura që janë aktualisht në zbatim e sipër në rajon.[58] Analiza tregon se në të gjithë Evropën Juglindore, po arrihet përparim i ngadaltë, por i qëndrueshëm, në hartimin e kornizave të politikave dhe zhvillimin e përgjigjeve praktike që adresojnë ndryshimet klimatike dhe lëvizjen e njerëzve. Megjithatë, mbeten boshllëqe të konsiderueshme në përballimin e sfidave komplekse në ndërthurjen ndërmjet ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë.

57 Ky seksion bazohet kryesisht në analizën e vetë autorëve, si dhe në informacionin e mbledhur gjatë një punëtorie rajonale mbi ndryshimet klimatike, lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë, të zhvilluar në Sarajevë, më 03.06.2025.

58 Një përmbledhje më e detajuar e politikave, kornizave institucionale dhe strategjive mund të gjendet në Shtojcën 2 dhe Shtojcën 3.

4.1 Iniciativat kryesore në ndërthurjen ndërmjet ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë

Në të gjithë rajonin e EJL-së, politikat dhe strategjitë klimatike rrallëherë e adresojnë lëvizjes së njerëzve. Kornizat kryesore, siç janë Kontributet Kombëtare të Pikësynuara (KKP)[59] dhe Planet Kombëtare të Përshtatjes (PKP) të Konventës Kornizë të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (KKKBNK), kanë tendencë të anashkalojnë çështjet e migrimit, shpërnguljes ose zhvendosjes, ose i përmendin ato pa i lidhur me risqet klimatike. Aty ku vërehen modele të migrimit të brendshëm, politikat zakonisht nuk i përfshijnë këto konsiderata në planifikimin e përshtatjes ose të qëndrueshmërisë.[60] Në përgjithësi, lëvizja e njerëzve mbetet kryesisht jashtë kuadrove klimatike në rajon, përveç disa referencave të kufizuara dhe indirekte që shfaqen në politikat dhe strategjitë përkatëse (shih Shtojcën 2.2).

Në të njëjtën kohë, në shumë kontekste politikat dhe strategjitë e mobilitetit rrallëherë trajtojnë ndryshimet klimatike ose faktorët mjedisorë. Për shembull, shumë strategji dhe plane veprimi për migrimin përmendin pak ose aspak klimën, mjedisin, qëndrueshmërinë ose tranzicionin e gjelbër, dhe shpesh i referohen vetëm sektorëve të ndërlidhur me të, si bujqësia, në kontekstin

59 Kontributet Kombëtare të Pikësynuara (KKP) janë plane kombëtare veprimi për klimën të zhvilluara nga secili vend në kuadër të Marrëveshjes së Parisit dhe dorëzohen çdo pesë vjet pranë Sekretariatit të KKKBNK-së.

60 Për shembull, KKP-ja e e Rishikuar për Shqipërinë nuk përmend migrimin, mobilitetin, shpërnguljen ose zhvendosjen; megjithatë, Plani i saj Kombëtar i Përshtatjes i vitit 2021 merr në konsideratë zhvendosjen e shkaktuar nga klima dhe i referohet cenueshmërive sociale të shkaktuara nga proceset e pabarabarta të zhvillimit, të cilat mund të përkeqësojnë rreziqet që rrjedhin nga ndryshimet klimatike - p.sh. për grupet e margjinalizuara që jetojnë në vendbanime informale. Në mënyrë të ngjashme, Strategjia e Bosnjës dhe Hercegovinës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike dhe Zhvillimin me Emetime të Ulëta 2020–2030 e përmend migrimin vetëm kalimthi, pa e lidhur atë me risqet klimatike ose zhvendosjen. Në Maqedoninë e Veriut dhe Serbi, dokumentet klimatike e njohin migrimin nga zonat rurale drejt atyre urbane dhe ndryshimet demografike, por nuk e integrojnë migrimin si një komponent të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike ose planifikimit të qëndrueshmërisë. Për më shumë informacion, shihni Shtojcën 2.2.

e mundësive ekonomike për investime nga diaspora.[61] Edhe aty ku përmendet klima, referencat zakonisht janë të shkurtra dhe u mungon angazhimi thelbësor ose veprimet e dedikuara që lidhin ndryshimet klimatike me lëvizjen e njerëzve (shih Shtojcën 3.2).[62]

Kur janë të pranishme, konsideratat e sigurisë zakonisht përqendrohen në rreziqet tradicionale, si menaxhimi i zonave të tranzitit, parandalimi i krimit dhe rregullimi i flukseve të migracionit. Ato rrallëherë i përfshijnë implikimet më të gjera ose në zhvillim e sipër të sigurisë që mund të lindin nga ndërveprimi midis ndryshimeve klimatike dhe lëvizjes së njerëzve, siç janë: tensionet në komunitet, konkurrenca për burime ose cenueshmëria e popullsive të zhvendosura. Në shumicën e strategjive të migrimit, për shembull, ndonëse ka njëfarë njohjeje të ndryshimeve demografike dhe urbanizimit si sfida të mundshme, nuk bëhet asnjë lidhje e qartë me rreziqet e sigurisë që lidhen me klimën, as me cenueshmëritë e ndërlikuara që mund të lindin nga ndërthurja e ndryshimeve mjedisore dhe mobilitetit. Në mënyrë të ngjashme, ato nuk adresojnë në mënyrë të qartë shqetësime më të gjera të sigurisë njerëzore - siç është mbrojtja e grupeve të cenueshme të zhvendosura nga përmbytjet ose ngjarje të tjera klimatike.[63] Kjo qasje e fragmentuar përforcohet nga mungesa e të dhënave dhe informacionit të disponueshëm mbi këto ndërlidhje, dhe rrjedhimisht nga ndërgjegjësimi i kufizuar midis politikëbërësve, si dhe nga strukturat institucionale të izoluara dhe mungesa e përgjithshme e kapacitetit për të trajtuar sfidat ndërsektoriale.[64]

Një shembull i spikatur i një qasjeje të integruar është Strategjia për Ballkanin Perëndimor (2022–2025) e Organizatës Ndërkombëtare për Migracionin (IOM), e cila është e harmonizuar me Strategjinë globale Institucionale për Migracionin, Mjedisin dhe Ndryshimet Klimatike (MECC) 2021–2030 të IOM-it. Strategjia rajonale thekson degradimin mjedisor dhe rreziqet natyrore si nxitës kryesorë të migrimit dhe zhvendosjes, dhe bën thirrje për një koordinim dhe shkëmbim më të madh njohurish midis palëve të interesuara në Evropën Juglindore. Në Serbi, IOM-i ka qenë e përfshirë në hartimin e një strategjie të re për mbrojtjen e mjedisit, të financuar nga Bashkimi Evropian, e cila për herë të parë njeh lidhjen midis ndryshimeve klimatike dhe migrimit (UNDP 2023b; Spasić 2024).[65] Në Maqedoninë e Veriut, IOM-i po punon për të krijuar një Qendër për Mekanizmin e Financimit të Gjelbër, e përqendruar në shfrytëzimin e remitancave dhe kontributeve të diasporës për të financuar veprimet klimatike, duke demonstruar kështu se si migrimi mund të shfrytëzohet për zhvillim pozitiv dhe qëndrueshmëri ndaj ndryshimeve klimatike.[66] Organizata po mbështet gjithashtu procesin e përfshirjes së konsideratave të migrimit në Planin Kombëtar të Përshtatjes (PKP) të Maqedonisë së Veriut, përmes zhvillimit kapacitetet të palëve të interesuara mbi ndërlidhjen ndërmjet migrimit, mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, duke marrë në konsideratë edhe ndërveprimet me çështjet gjinore (IOM 2024c). Ndërkohë, Shqipëria do të jetë pjesë e një programi global të IOM-it që synon të shfrytëzojë migracionin e fuqisë punëtore si një strategji përshtatjeje ndaj ndryshimeve klimatike, duke përfshirë një qasje holistike të bazuar në të drejta dhe të ndjeshme ndaj gjinisë (IOM 2024d).

Aktorë të tjerë ndërkombëtarë në rajon kanë filluar gjithashtu t'i adresojnë këto ndërlidhje. Për shembull, Parlamenti Evropian, ka hartuar një dokument mbështetës që i inkurajon palët e interesuara në BE dhe në rajonet

61 Për shembull, në Maqedoninë e Veriut, Rezoluta për Politikën e Migracionit e Republikës së Maqedonisë 2015–2020 dhe Rezoluta për Politikën e Migracionit e Republikës së Maqedonisë së Veriut 2021–2025 nuk përmend klimën ose faktorët mjedisorë. Në mënyrë të ngjashme, Strategjia e Migrimit Ekonomik e Republikës së Serbisë për periudhën 2021–2027 nuk përmend as klimën e as tranzicionin e gjelbër, dhe nuk merr në konsideratë ndikimet e mundshme të ndryshimeve mjedisore mbi modelet e migrimit. Në mënyrë të ngjashme, në Strategjinë Kombëtare për Migracionin dhe Planin e saj të Veprimit 2019–2022 të Shqipërisë dhe në strategjinë e përditësuar 2024–2030,klima përmendet vetëm një herë, pa asnjë trajtim thelbësor apo veprime të dedikuara që lidhin ndryshimet klimatike me lëvizjen e njerëzve. Për më shumë informacion, shihni Shtojcën 3.2.

62 Për shembull, Strategjia për Migracionin dhe Azilin 2021–2025 e Bosnjës dhe Hercegovinës e përmend zhvendosjen e lidhur me klimën, por nuk e trajton atë në mënyrë thelbësore.

63 Për një listë gjithëpërfshirëse të strategjive dhe planeve kryesore të veprimit, shihni Shtojcën 2.2.

64 Informacion i mbledhur gjatë një punëtorie rajonale mbi ndryshimet klimatike, lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë, të zhvilluar në Sarajevë, më 03.06.2025.

65 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Serbi, 06.03.2025.

66 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

fqinje të marrin në konsideratë ndikimet e ndryshimeve klimatike mbi mobilitetin; qëllimi është të zvogëlohen cenueshmëritë dhe të nxitet qëndrueshmëria e popullatave të prekura (EPRS 2022). Në Raportin e saj Rajonal të vitit 2024 për Klimën dhe Zhvillimin e Vendeve të Ballkanit Perëndimor, Banka Botërore u bëri thirrje ekonomive të rajonit të forcojnë qëndrueshmërinë klimatike me qëllim mbrojtjen e popullsisë dhe nxitjen e rritjes ekonomike (Banka Botërore 2024) (shih Shtojcën 4 për një pasqyrë të nismave të integruara mbi klimën dhe mobilitetin në Evropën Juglindore). Megjithatë, në pjesën më të madhen këto nisma mbeten të nxitura nga aktorë të jashtëm, me pronësi të kufizuar vendore dhe me përkthim të kufizuar në kornizat politike vendore. Meqenëse ndikimet klimatike pritet të intensifikohen në vitet në vijim, do të jetë gjithnjë e më e rëndësishme që rajoni i EJL-së të miratojë masa proaktive, bashkëpunuese dhe të integruara që adresojnë spektrin e plotë të ndërlidhjeve midis klimës, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë. Eksplorimi i mundësive pozitive, si krijimi i vendeve të gjelbra të punës dhe shfrytëzimi i angazhimit të diasporës në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, mund të kontribuojë gjithashtu në forcimin e qëndrueshmërisë ekonomike dhe të stabilitetit rajonal.

4.2 Boshllëqet dhe kufizimet e kornizës aktuale të politikave

Ekziston një mungesë e përgjithshme e qasjeve të integruara dhe gjithëpërfshirëse, ndërsa politikat e izoluara ekzistuese reflektohen edhe në financim. Në rajonin e Evropës Juglindore, diskursi dhe peizazhi politik mbi ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike dhe lëvizjes së njerëzve është kryesisht i orientuar drejt ndikimeve të menjëhershme të fatkeqësive të shkaktuara nga klima, si përmbytjet, thatësirat dhe rrëshqitjet e dheut, si dhe rolit të tyre në nxitjen e zhvendosjes së popullsisë. Prandaj, ky orientim kanalizohet kryesisht përmes kornizave të reduktimit të rrezikut nga fatkeqësitë (RRF) të cilat, ndonëse thelbësore, kanë tendencë të adresojnë vetëm format më të dukshme dhe më akute të ndërveprimeve ndërmjet klimës dhe mobilitetit. Vërehet një mungesë e theksuar e strategjive të integruara ndërsektoriale që do të lidhnin përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, menaxhimin e migrimit dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Edhe mekanizmat e financimit pasqyrojnë këtë fragmentim, me burime që shpesh ndahen në mënyrë të izoluar, duke penguar kështu zhvillimin e zgjidhjeve gjithëpërfshirëse që adresojnë nxitësit themelorë dhe trendet afatgjata të mobilitetit që lidhen me klimën.

Për më tepër, narrativi mbizotërues vazhdon kryesisht ta portretizojë lëvizjen e njerëzve si një rrezik që duhet të adresohet, dhe jo si një strategji potencialisht pozitive përshtatjeje me rezultate të dobishme. Lëvizja e njerëzve në rajon vijon të kornizohet kryesisht si një fenomen negativ – një rrezik që duhet menaxhuar ose zbutur – dhe jo si një strategji legjitime përshtatjeje që mund të japë rezultate pozitive sociale dhe ekonomike. Dokumentet e politikave dhe diskursi publik shpesh përqendrohen te ikja e trurit, shpopullimi dhe migrimi i parregullt si sfida, duke anashkaluar potencialin e tyre për të forcuar qëndrueshmërinë, për të lehtësuar transferimin e aftësive dhe për të nxitur zhvillimin e qëndrueshëm. Ekziston një njohje e kufizuar e mënyrë se si mobiliteti i menaxhuar mirë mund të kontribuojë në përshtatje, për shembull përmes remitancave, angazhimit të diasporës ose krijimit të vendeve të gjelbra të punës, dhe për këtë arsye bëhen pak përpjekje për ta integruar këtë këndvështrim në kornizat e politikave të klimës ose të migracionit.

Perspektiva rajonale është e pazhvilluar. Edhe pse disa projekte kanë shtrirje rajonale, kjo në thelb do të thotë se ato zbatohen në disa pjesë të rajonit të EJL-së, me disa komponentë të hartuar për të rritur bashkëpunimin me qëllim adresimin e rreziqeve të sigurisë dhe/ose mobilitetit që lidhen me klimën. Megjithatë, ka shumë pak projekte që veprojnë në të gjithë rajonin, dhe ato përqendrohen kryesisht në çështjet e menaxhimit të zonave të tranzitit. Pavarësisht disa përpjekjeve për të nxitur bashkëpunimin rajonal, siç është Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, Strategjia SEE 2030 dhe Strategjia për Ballkanin Perëndimor e IOM-it, projektet vërtet ndërkufitare që adresojnë në mënyrë holistike ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, mobilitetit dhe sigurisë mbeten të rralla. Kjo mungesë e një qasjeje të fuqishme rajonale pengon koordinimin e mbledhjes së të dhënave, shkëmbimin e praktikave më të mira dhe zbatimin e strategjive të përbashkëta të përshtatjes dhe zbutjes, të cilat do të kapërcenin kufijtë kombëtarë, duke reflektuar njëkohësisht sfidat e përbashkëta të rajonit.

Pasojat e shpopullimit të vazhdueshëm rural dhe urbanizimit të shpejtë nuk trajtohen mjaftueshëm në kornizat aktuale të politikave. Ekziston një nevojë e qartë për strategji të zhvillimit të qëndrueshëm që rrisin ndërgjegjësimin për mundësitë në zonat rurale dhe të shpopulluara, dhe që investojnë në shërbime thelbësore për t'i bërë këto zona tërheqëse si për të kthyerit ashtu edhe për banorët e rinj. Megjithatë, politikat dhe investimet konkrete mbeten të kufizuara. Në mënyrë të ngjashme, agjenda e transformimit të gjelbër në rajon është ende në fazat e saj të hershme; politikat që e promovojnë këtë agjendë janë të kufizuara, siç është edhe përfshirja e sektorit privat kur bëhet fjalë për financimin e infrastrukturës dhe inovacionit të gjelbër, si dhe për krijimin e vendeve të gjelbra të punës dhe mbështetjen e tranzicionit drejt një ekonomie me karbon të ulët.

Së fundi, ndërthurja e ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë - në veçanti, e shqetësimeve "të forta" të sigurisë siç është krimi i organizuar – mbetet e pashqyrtuar mjaftueshëm si në kërkime ashtu edhe në politika në Evropën Juglindore. Megjithëse pranohet se zhvendosja dhe migrimi i shkaktuar nga klima mund të kontribuojnë në paqëndrueshmëri sociale, shpopullim dhe dobësim të pranisë së shtetit në zonat rurale, rrallëherë përcaktohen lidhje eksplicite me rreziqet e sigurisë, siç është krimi i organizuar. Potenciali që dinamikat ndërmjet ndryshimeve klimatike dhe mobilitetit së përkeqësojnë cenueshmëritë në rajonet e tranzitit, të krijojnë hapësira pa qeverisje ose të mbingarkojnë kapacitetet lokale sapo ka filluar të pranohet në diskutimet mbi politikat, por ende nuk është integruar në mënyrë sistematike në planifikimin e sigurisë ose vlerësimet e rrezikut. Kjo është një fushë ku nevojiten urgjentisht më shumë prova dhe vëmendje politike.

5

5. Rekomandime

Kuptimi i ndërlidhjeve komplekse midis ndryshimeve klimatike dhe lëvizjes së njerëzve - si dhe implikimeve të tyre për sigurinë - ofron një pikënisje të vlefshme për adresimin e nevojave të rajonit për qëndrueshmëri dhe përshtatje. Duke kuptuar se si rreziqet që lidhen me klimën nxisin migrimin, zhvendosjen dhe ndryshimin e modeleve të mobilitetit, politikëbërësit mund të parashikojnë më mirë rreziqet, të orientojnë mbështetjen për komunitetet e cenueshme dhe të hartojnë strategji të integruara që promovojnë qëndrueshmërinë dhe zhvillimin e qëndrueshëm përmes një qasjeje holistike ndaj sigurisë. Kjo jo vetëm që do të mundësojë përgjigje më efektive ndaj ndikimeve klimatike, por do të mbështesë edhe përafrimin e politikave dhe praktikave me standardet e BE-së mbi veprimin klimatik, reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë dhe përfshirjen sociale. Në këtë mënyrë, ndërlidhja midis klimës, mobilitetit dhe sigurisë mund të informojë dhe përshpejtojë përpjekjet për ndërtimin e shoqërive më të gjelbra dhe më rezistente, duke e pozicionuar kështu rajonin në një rrugë të besueshme drejt anëtarësimit në BE dhe prosperitetit afatgjatë.

Ky kapitull paraqet disa rekomandime praktike që do të ndihmojnë që implikimet e sigurisë të ndryshimeve klimatike ndaj lëvizjes së njerëzve të merren plotësisht në konsideratë dhe të integrohen në përpjekjet për forcimin e qëndrueshmërisë së rajonit. Rekomandimet gjithashtu nxjerrin në pah mënyrat për të shfrytëzuar mundësitë që ofron tranzicioni i gjelbër drejt një të ardhmeje më të qëndrueshme dhe më të sigurt. Në përgjithësi, ato theksojnë se ndërtimi i qëndrueshmërisë në Evropën Juglindore do të kërkojë veprime të koordinuara në çdo nivel. Suksesi varet nga integrimi i politikave klimatike dhe të migrimit, investimi te njerëzit dhe vendet, forcimi i qeverisjes dhe nxitja e zhvillimit gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm.

5.1 Nxitja e bashkëpunimit rajonal dhe strategjive të integruara

Bashkëpunimi i fortë rajonal – përmes planifikimit të përbashkët, shkëmbimit të të dhënave dhe qeverisjes – është jetik për përgjigje efektive dhe reziststente ndaj sfidave që lidhen me klimën, lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë.

Për këtë qëllim, është thelbësore:

- **Zhvillimi i një strategji rajonale për përshtatje dhe zbutje:** Një qasje e koordinuar rajonale është thelbësore për të adresuar sfidat e ndërlidhura të ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë. Aktorët në nivele të ndryshme duhet të punojnë së bashku për të zhvilluar një kornizë rajonale për lëvizjen e njerëzve të ndjeshme ndaj klimës, e cila integron mbrojtjen sociale, zhvillimin dhe masat zbutëse, duke shfrytëzuar njëkohësisht platformat ekzistuese rajonale, si ato të ofruara nga OSBE-ja dhe Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC).

Si një pikënisje konkrete për veprim, aktorët mund të punojnë drejt integrimit të konsideratave specifike për lëvizjen e njerëzve të ndjeshme ndaj klimës në kornizat ekzistuese të bashkëpunimit rajonal, siç është Plani i Veprimit për zbatimin e Deklaratës së Sofjes mbi Agjendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor. Kjo do të ndihmonte në parandalimin e pabarazive në programimin e qëndrueshmërisë, në kapërcimin e ndarjeve rajonale dhe në lehtësimin e përgjigjeve të përbashkëta ndaj sfidave të përbashkëta, si menaxhimi i ujit, siguria energjetike dhe reduktimi i rrezikut nga fatkeqësitë.

- **Përmirësimi i të dhënave, dialogut dhe bashkëpunimit teknik:** Autoritetet institucionale duhet të inkurajohen të investojnë në përmirësimin e mbledhjes së të dhënave dhe shkëmbimit të informacionit mbi ndikimet klimatike në nivel rajonal, lëvizjen e njerëzve dhe rreziqet e sigurisë, duke punuar në partneritet me qendrat kërkimore dhe organizatat e shoqërisë civile. Duhet të merret në konsideratë edhe krijimi i platformave rajonale për shkëmbimin e përvojave dhe praktikave më të mira - si p.sh. një qendër e përbashkët e paralajmërimit të hershëm dhe qendra rajonale trajnimi për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në sektorët kryesorë.

- **Promovimi i rrjeteve rajonale, duke përfshirë akademinë dhe aktorët e angazhuar të shoqërisë civile:** Organizatat rajonale duhet të bashkëpunojnë me departamentet ministrore për të mbështetur zhvillimin e rrjeteve rajonale, duke përfshirë shoqërinë civile, institucionet akademike dhe platformat e qeverisjes lokale, me qëllim ofrimin e mbikëqyrjes dhe sigurimin e zbatimit të strategjive të qëndrueshmërisë. Iniciativa të tilla si një rrjet rajonal i kryetarëve të bashkive ose një rrjet bashkëpunimi rinor mund të forcojnë pronësinë lokale dhe llogaridhënien.

Kush duhet të veprojë?

Organizatat rajonale, duke përfshirë OSBE-në, RCC-në dhe institucionet përkatëse të BE-së, duhet të udhëheqin përpjekjet për nxitjen e bashkëpunimit. Autoritetet institucionale dhe ministritë duhet të marrin pjesë aktive në platformat rajonale, ndërsa organizatat e shoqërisë civile dhe institucionet akademike duhet të përfshihen në projekte të përbashkëta dhe në shkëmbimin e informacionit. Partnerët ndërkombëtarë mund të ofrojnë ekspertizë teknike dhe mbështetje financiare për të siguruar përfshirje të gjerë dhe efektivitet.

5.2 Forcimi i kornizave të politikave dhe atyre institucionale

Kornizat më të forta politike dhe institucionale janë thelbësore për bashkëpunim efektiv rajonal; ato do t'u mundësojnë palëve të interesuara në rajon të zbatojnë veprime të përbashkëta, të harmonizojnë politikat dhe të ndërtojnë rezistencë ndaj rreziqeve të përbashkëta, duke mbështetur njëkohësisht progresin drejt standardeve dhe anëtarësimit në BE.

Për këtë qëllim, është thelbësore:

- **Integrimi i politikave klimatike dhe atyre të lëvizjes së njerëzve**: Autoritetet institucionale duhet të integrojnë në mënyrë sistematike konsideratat klimatike dhe mjedisore në strategjitë e migracionit, zhvendosjes dhe punës - dhe anasjelltas - duke respektuar njëkohësisht integritetin e secilës fushë politike. Kjo nënkupton, ndër të tjera, zhvillimin e strategjive gjithëpërfshirëse dhe të bazuara në vlerësimin e riskut, që lidhin përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike me lëvizjen e njerëzve, duke përdorur hartëzimin hapësinor të cenueshmërisë dhe planifikimin afatgjatë. Migrimi dhe zhvendosja duhet të integrohen në mënyrë sistematike - por vetëm aty ku është e përshtatshme - në Planet Kombëta-

re të Përshtatjes (PKP) dhe Kontributet Kombëtare të Pikësynuara (KKP), me mekanizma pjesëmarrës për të siguruar që të merren në konsideratë nevojat dhe cenueshmëritë e diferencuara.

- **Forcimi i reduktimit të rrezikut nga fatkeqësitë (RRF) dhe gatishmërisë**: Autoritetet institucionale duhet të largohen nga reagimet reaktive pas fatkeqësive dhe të investojnë në strategji afatgjata për reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë (DRR) dhe të forcojnë sistemet e paralajmërimit të hershëm, duke promovuar planifikimin urban dhe rural të bazuar në vlerësimin e rrezikut, si dhe duke inkurajuar investime strategjike në infrastrukturë. Autoritetet vendore, në veçanti, duhet të fuqizohen për të vlerësuar rreziqet dhe për të zhvilluar masa parandaluese përmes proceseve pjesëmarrëse që angazhojnë në mënyrë aktive komunitetet dhe shoqërinë civile, duke marrë parasysh njëkohësisht cenueshmëritë e ndryshme. Përpjekje të tilla mund të ndihmojnë në ndërlidhjen e çështjeve të klimës dhe lëvizjes së njerëzve, duke zvogëluar rreziqet e zhvendosjes dhe duke ndërtuar qëndrueshmëri.

- **Përmirësimi i qeverisjes, transparencës dhe besimit**: Nevojitet një përpjekje e bashkërenduar e udhëhequr nga autoritetet institucionale, me mbështetjen e organizatave rajonale dhe ndërkombëtare si dhe të shoqërisë civile, për të luftuar korrupsionin, për të përmirësuar koordinimin ndërministror dhe për të siguruar transparencë në alokimin e fondeve për ndihmë në raste fatkeqësish, për zhvillim dhe klimën. Është thelbësore që autoritetet të respektojnë parimet e qeverisjes së mirë mjedisore dhe të përmbushin angazhimet ndërkombëtare, si Konventa e Aarhusit, duke siguruar aksesin e publikut në informacion, pjesëmarrjen në vendimmarrje dhe aksesin në drejtësi në çështjet mjedisore. Forcimi i ekspertizës ligjore – nëpërmjet klinikave juridike mjedisore dhe ndihmës juridike falas – do të përforcojë më tej qeverisjen, do të rrisë efektivitetin e politikave dhe do të forcojë qëndrueshmërinë dhe dinjitetin e popullsive të prekura.

Kush duhet të veprojë?

Këto rekomandime u drejtohen kryesisht autoriteteve institucionale dhe ministrive përkatëse, si ato që janë përgjegjëse për mjedisin, çështjet klimatike, mobilitetin dhe mbrojtjen sociale. Autoritetet vendore do të luajnë gjithashtu një rol kyç në përshtatjen dhe zbatimin e këtyre politikave në nivel komuniteti. Organet rajonale, si RCC-ja dhe OSBE-ja, mund të ofrojnë udhëzime dhe të mbështesin harmonizimin e qasjeve në të gjithë rajonin. Organizatat e shoqërisë civile (OSHC-të) janë thelbësore për të siguruar komunikim të hapur, mekanizma pjesëmarrës dhe llogaridhënie në menaxhimin e burimeve.

5.3 Investimi në nivel lokal në burime jetese rezistente ndaj ndryshimeve klimatike

Nismat lokale duhen të mbështeten, pasi ato ndërtojnë qëndrueshmëri duke ofruar zgjidhje praktike, të udhëhequra nga komuniteti, që nxisin zhvillimin e qëndrueshëm dhe sigurojnë që askush të mos mbetet pas.

Për këtë qëllim, është thelbësore:

- **Zbatimi i projekteve për burime jetese rezistente ndaj ndryshimeve klimatike:** Donatorët ndërkombëtarë dhe agjencitë e zhvillimit në rajon duhet të investojnë, dhe të mbështesin, iniciativat lokale - siç janë zgjidhjet e bazuara në natyrë, bujqësia e qëndrueshme, produktet pyjore jo-drusore dhe turizmi rural - që ndërtojnë qëndrueshmëri dhe krijojnë mundësi ekonomike në komunitetet e cenueshme. Të gjitha ndërhyrjet duhet të projektohen dhe zbatohen duke marrë parasysh aspektin gjinor, me qëllim që të sigurohet që gratë, veçanërisht ato nga zonat rurale dhe komunitetet minoritare, si dhe grupet e margjinalizuara, të kenë akses të barabartë në

burime, trajnime dhe role udhëheqëse, si dhe që të adresohen nevojat dhe kapacitetet e tyre specifike.

- **Kuptimi dhe udhëheqja në mënyrë proaktive e modeleve të mobilitetit:** Autoritetet institucionale në të gjitha nivelet duhet të njohin potencialin përshtatës të mobilitetit dhe të përpiqen në mënyrë proaktive të kuptojnë dhe të orientojnë trendet e mobilitetit përmes analizave pjesëmarrëse dhe të bazuara në vlerësimin e rrezikut, të cilat pasqyrojnë nxitësit dhe ndikimet e diferencuara sipas gjinisë. Kjo përfshin mbështetjen e rrugëve të sigurta dhe të rregullta të migrimit, angazhimin e diasporës dhe, kur është e nevojshme, zhvendosjet e planifikuara, me mbështetjen e organizatave ndërkombëtare dhe rajonale. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet riintegrimit të të kthyerve, duke u siguruar që gratë dhe burrat të përfitojnë në mënyrë të barabartë nga remitancat, transferimi i aftësive dhe mundësitë e zhvillimit lokal të lidhura me vende pune të qëndrueshme dhe të gjelbra.

- **Forcimi i qëndrueshmërisë urbane:** Autoritetet institucionale duhet të investojnë në infrastrukturën urbane për të adresuar rreziqet klimatike dhe presionet e migracionit, duke i dhënë përparësi infrastrukturës së gjelbër (si hapësirave të gjelbra urbane dhe mbjelljes së pemëve), zbatimit të rregulloreve për ndërtim të qëndrueshëm dhe planifikimit të përdorimit të tokës, si dhe përmirësimit të shërbimeve bazë. Zhvillimi i kapaciteteve dhe shkëmbimi i përvojave – të mbështetura nga donatorët ndërkombëtarë, agjencitë e zhvillimit, organizatat e shoqërisë civile (OSHC) dhe partnerët akademikë – duhet të promovojnë pjesëmarrjen aktive të grave dhe grupeve të margjinalizuara në planifikimin urban dhe vendimmarrje, duke siguruar kështu që masat e qëndrueshmërisë urbane të jenë gjithëpërfshirëse dhe të drejta.

- **Mbështetja e refugjatëve dhe migrantëve të strehuar në rajon:** Autoritetet institucionale duhet të punojnë për të siguruar akses të barabartë në shërbimet publike, mbrojtjen sociale dhe mundësitë për refugjatët dhe migrantët, duke i kushtuar një theks të veçantë politikave gjithëpërfshirëse dhe të ndjeshme ndaj gjinisë.

Kush duhet të veprojë?

Autoritetet vendore dhe bashkitë janë në pozicionin më të mirë për të zbatuar projekte konkrete në terren, me mbështetjen e ministrive përgjegjëse për zhvillimin rural, mirëqenien sociale dhe planifikimin urban. OSHC-të, grupet e komunitetit dhe aktorët e sektorit privat duhet të përfshihen si partnerë, për të siguruar që ndërhyrjet të jenë të përshtatura me kontekstin lokal dhe gjithëpërfshirëse. Donatorët ndërkombëtarë dhe agjencitë e zhvillimit mund të ofrojnë mbështetje financiare dhe teknike, veçanërisht për iniciativat pilot dhe për zgjerimin e modeleve të suksesshme.

5.4 Shfrytëzimi i mundësive të ekonomisë së gjelbër

Ekonomia e gjelbër ofron mundësi për rritje të qëndrueshme, krijimin e vendeve të punës dhe rritje të qëndrueshmërisë në rajonin e EJL-së. Investimi në aftësi dhe partneritete të gjelbra mund të ndihmojë që përfitimet e tranzicionit të gjelbër të jenë të arritshme për një gamë të gjerë komunitetesh dhe të kontribuojnë në zhvillimin gjithëpërfshirës dhe afatgjatë.

Për këtë qëllim, është thelbësore të:

- **Investimi në arsim dhe trajnim për aftësi të gjelbra**: Autoritetet institucionale duhet të krijojnë ose të reformojnë programe profesionale dhe arsimore të orientuara drejt aftësive relevante për tranzicionin e gjelbër - si efikasiteti energjetik, energjia e rinovueshme dhe përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike - duke promovuar njëkohësisht në mënyrë aktive barazinë gjinore dhe pjesëmarrjen e grave. Kjo përfshin mbështetjen e grave dhe vajzave në fushat STEM dhe sektorët e gjelbër, adresimin e pengesave për avancimin në karrierë dhe sigurimin që kurrikulat dhe aktivitetet informuese të jenë gjithëpërfshirëse dhe të arritshme për të gjithë. Këto iniciativa duhet të zbatohen në partneritet me auto-

ritetet vendore, institucionet arsimore, organizatat e shoqërisë civile (OSHC) dhe sektorin privat, duke u mbështetur në ekspertizën dhe përkrahjen e organizatave rajonale dhe ndërkombëtare.

- **Angazhimi i diasporës si burim për zhvillim**: Autoritetet institucionale duhet të identifikojnë mënyra dhe të krijojnë mekanizma për të shfrytëzuar ekspertizën, burimet financiare dhe rrjetet e diasporës për të promovuar ndërtesat me efikasitet energjetik, sipërmarrjet e qëndrueshme dhe inovacionin. Kjo mund të përfshijë krijimin e qendrave për angazhimin e diasporës dhe lehtësimin e transferimit të remitancave për qëllime të zhvillimit lokal.

- **Promovimi i vendeve të gjelbra të punës dhe burimeve të qëndrueshme të jetesës**: Autoritetet institucionale, sektori privat dhe shoqëria civile, duke bashkëpunuar në të gjitha nivelet duhet të inkurajojnë partneritetet publiko-private të projektuara për të krijuar vende të gjelbra të punës, veçanërisht në sektorët kyç për tranzicionin energjetik dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Mbështetja e modeleve hibride dhe të punës në distancë mund të ndihmojë në rigjallërimin e zonave rurale dhe në uljen e pabarazive ndërmjet zonave urbane dhe rurale.

- **Mbështetja për ndërhyrjet sistemike dhe të koordinuara**: Të gjithë aktorët - veçanërisht organizatat ndërkombëtare dhe rajonale - duhet që përveç projekteve të izoluara të zbatojnë edhe strategji të integruara dhe ndërsektoriale për klimën, mobilitetin dhe zhvillimin, duke siguruar që investimet në infrastrukturën e gjelbër dhe vendet e gjelbra të punës të jenë gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme.

Kush duhet të veprojë?

Autoritetet institucionale duhet të përcaktojnë një drejtim strategjik për tranzicionin drejt ekonomisë së gjelbër, duke u përqendruar te politikat, kornizat rregullatore dhe stimujt për krijimin e vendeve të gjelbra të punës dhe zhvillimin e arsimit. Ministritë përgjegjëse për arsimin, punën, ekonominë dhe çështjet e diasporës kanë role qendrore në zhvillimin e programeve të trajnimit dhe në nxitjen e përfshirjes së diasporës. Autoritetet vendore, institucionet arsimore, OSHC-të dhe sektori privat duhet të bashkëpunojnë për të ofruar trajnime, për të krijuar vende pune dhe për të tërhequr investime. Organizatat ndërkombëtare dhe donatorët mund të mbështesin ndërtimin e kapaciteteve, shkëmbimin e njohurive dhe mobilizimin e burimeve.

Referencat

Adams, H. (2024). *Green Borders: Climate Change and Business Mobility*. Geneva: Deloitte, Business Advisory Group on Migration. Qasur më 21 shkurt 2025. https://www.gfmd.org/sites/g/files/tmzbdl1801/files/documents/france2023/Green%20Borders-%20Climate%20Change%20and%20Business%20Mobility_WEB.pdf

AFP (2024). "Three Balkan Capitals Among World's 10 Most Polluted Cities", Barron's. Qasur më 25 shkurt 2025. https://www.barrons.com/news/three-balkan-capitals-among-world-s-10-most-polluted-cities-5cb2085d

Amelung, B., and A. Moreno (2011). "Costing the Impact of Climate Change on Tourism in Europe: Results of the PESETA Project", Climatic Change 112: 83–100. Qasur më 5 mars 2025. https://link.springer.com/article/10.1007/s10584-011-0341-0

Antikorupcija (2024). "Bosnia and Herzegovina: Municipality & Environmentalists Oppose Opening of Lithium Mine, Complain about Lack of Transparency & Consultations with Local Communities", Business & Human Rights Resource Centre. Qasur më 15 shkurt 2025. https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/bosnia-and-herzegovina-municipality-environmentalists-oppose-opening-of-lithium-mine-complain-about-lack-of-transparency-consultations-with-local-communities/

Associated Press (2024). "Bosnia Floods Death Toll Rises in Jablanica and Neretva after Heavy Rain". Qasur më 5 shkurt 2025. https://apnews.com/article/bosnia-floods-death-toll-jablanica-neretva-rain-8cb727b971aa6e3943f727f077c0bbd7

BalkanInsight (2025). "'Lifeless': Pollution Threatens the Drin and its Tributaries in Three Balkan States", Balkan Insight. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkaninsight.com/2025/02/06/lifeless-pollution-threatens-the-drin-and-its-tributaries-in-three-balkan-states/

Balkan Civil Society Development Network (2025). Civic Space Report 2025: Western Balkans. ECF (European Civic Forum). Qasur më 7 tetor 2025. https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2025/06/Civic-Space-Report-2025-WesternBalkans.pdf

Balkan Green Energy News (2025). "Locals Defy Lithium Mining Plans on Mount Majevica", Balkan Green Energy News, 13 mars 2025. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkangreenenergynews.com/locals-defy-lithium-mining-plans-on-mount-majevica/

Bajra, U. (2021). "The Interactive Effects of Remittances on Economic Growth and Inequality in Western Balkan Countries", Journal of Business Economics and Management 23(3): 757–775. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.researchgate.net/publication/351006334_The_interactive_effects_of_remittances_on_economic_growth_and_inequality_in_Western_Balkan_countries

BBC (2019). "South Africa: How Common Are Xenophobic Attacks?", BBC News, 2 October 2019. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.bbc.com/news/world-africa-47800718

BCSDN (2024). "BCSDN Solidarity after the Devastating Floods in Bosnia and Herzegovina", BCSDN News, 8 tetor 2024. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkancsd.net/bcsdn-solidarity-after-the-devastating-floods-in-bosnia-and-herzegovina/

Belis, D., R. Van Dingenen, Z. Klimont, and F. Dentener (2021). "Impact of Air Pollution on Health in South-East Europe", European Journal of Public Health 31 (Issue Supplement_3), ckab164.113. Qasur më 15 shkurt 2025. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckab164.113

Belis, D., et al. (2024). Status of Environment and Climate in the Western Balkans. JRC Publications Repository. Qasur më 7 tetor 2025. https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC140061

Benson, M., and K. O'Reilly (2016). "From Lifestyle Migration to Lifestyle in Migration: Categories, Concepts and Ways of Thinking", Migration Studies 4(1): 20–37. Qasur më 1 mars 2025. https://academic.oup.com/migration/article-abstract/4/1/20/2413178?login=true

Berlin Economics (2025). "Berlin Economics Supports the Development of Kosovo's First Voluntary NDC". Qasur më 18 qershor 2025. https://berlin-economics.com/en/berlin-economics-supports-the-development-of-kosovos-first-voluntary-ndc/#:~:text=In%20March%202025%2C%20Kosovo%20officially%20adopted%20its%20fi-rst,tackle%20climate%20change%20through%20coordinated%20efforts%20by%202030

Berlin Process (2025). "What Is the Berlin Process?" Qasur më 10 tetor 2025. https://www.berlinprocess.de/

Berlin Process (2025a). "Results of the Berlin Process". Qasur më 10 tetor 2025. https://www.berlinprocess.de/#results

Biella, R., R. Hoffmann, and H. Upadhyay (2022). "Climate, Agriculture, and Migration: Exploring the Vulnerability and Outmigration Nexus in the Indian Himalayan Region", Mountain Research and Development 42(2): R9–R21. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.jstor.org/stable/48695047?seq=1

Bygnes, S., and A. Flipo (2016). "Political Motivations for Intra-European Migration", Acta Sociologica 59(2): 113–129. Qasur më 2 qershor 2025. https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0001699316659909

CAN Europe (2025). "Do Final NECPs Sufficiently Address EU-level Just Transition Requirements? Just Transition Briefing". Qasur më 31 janar 2025. https://1point5.caneurope.org/wp-content/uploads/2025/04/Just-Transition-Briefing-1.pdf

CDI (Cooperation and Development Institute) (2024). The EU Growth Plan for the Western Balkans: One Year After: Insight Paper. Tirana: Cooperation and Development Institute. Qasur më 7 tetor 2025. https://cdinstitute.eu/wp-content/uploads/2024/11/Insight-paper_EU-GP-for-WBs.pdf

CMS (Center for Migration Studies) (2021). "What We Know About Climate Change and Migration". Qasur më 25 maj 2025. https://cmsny.org/wp-content/uploads/2021/02/What-We-Know-About-Climate-Change-and-Migration-Final.pdf

Commissariat for Refugees and Migration of Serbia (n.d.). "About Us". Qasur më 30 qershor 2025. https://arhiva.kirs.gov.rs/articles/aboutus.php?lang=ENG

Cuttitta, P., A. Pécouda, and M. Phillips (2022). "Civil Society and Migration Governance across European Borderlands", Journal of Intercultural Studies 44(1). Qasur më 30 qershor 2025. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07256868.2022.2160099#d1e123

Cvetkovska, S., D. Ilieski, I. Nasteska, P. Holcová, and A. Džonlić (2021). "'Europe's Waste Dump': How Dangerously Polluting Oil Ended Up Heating North Macedonia's Hospitals", Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), 21 May 2021. https://www.occrp.org/en/investigation/europes-waste-dump-how-dangerously-polluting-oil-ended-up-heating-north-macedonias-hospitals

Desai, H., and E. Forsberg (2020). Multidimensional Fragility in 2020. OECD Development Co-operation Working Papers, No. 79. Paris: OECD Publishing. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/09/multidimensional-fragility-in-2020_2f8fc1ee/b4fbdd27-en.pdf

Digital Atlas (2024). "Advancing Medium and Long-Term Adaptation Planning in the Republic of Serbia (NAP)". Qasur më 10 tetor 2025. https://atlas-klime.eko.gov.rs/eng/about

Djatkov, D. (2024). Policy Report on the Green Transition in the Western Balkans, edition 2024. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.westernbalkans-infohub.eu/wp-content/uploads/2024/08/Report_Green-Transition_final.pdf

EEA (European Environment Agency) (2024a). European Climate Risk Assessment. Qasur më 3 maj 2025. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment

EEA (European Environment Agency) (2024b). 2024 European State of the Climate. Qasur më 3 korrik 2025. https://climate.copernicus.eu/esotc/2024

EEA (European Environment Agency) (2021). Municipal Waste Management in Western Balkan Countries—Country Profile: North Macedonia. Copenhagen: European Environment Agency.

EEA (European Environment Agency) (2021a). Municipal Waste Management in Western Balkan Countries—Country Profile: Montenegro. Copenhagen: European Environment Agency.

EEA (European Environment Agency) (2021b). Municipal Waste Management in Western Balkan Countries—Country Profile: Albania. Copenhagen: European Environment Agency.

EEA (European Environment Agency) (2020). Western Balkan Countries: 20 Years of Cooperation with the EEA. Copenhagen: European Environment Agency.

EPC (European Policy Centre) (2021). "Open Balkan Initiative: Less History, More Business". Qasur më 13 shtator 2025. https://cep.org.rs/en/blog/open-balkan-initiative/

EPRS (European Parliamentary Research Service) (2022). The Future of Climate Migration. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729334/EPRS_ATA(2022)729334_EN.pdf

Ergezer, A. U., P. Balažič, and E. Kopliku (2021). Southeast Europe 2030 Strategy. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.rcc.int/see2030/files/SEE-2030-strategy.pdf

ETF (European Training Foundation) (2021). How Migration, Human Capital and the Labour Market Interact in Montenegro. Qasur më 29 janar 2025. https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/how-migration-human-capital-and-labour-market-interact-3

ETF (European Training Foundation) (2022). Review of National Career Development Support Systems in the Western Balkans. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2022-09/ETF_WB%20synthesis%20report_EN.pdf

EU4Green (2024). "SERBIA". Qasur më 10 tetor 2025. https://eu4green.eu/economy/serbia/

European Commission (2023a). "Kosovo visa liberalisation signed for entry in early 2024", Directorate-General for Migration and Home Affairs, 21 April 2023. Qasur më 25 maj 2025. https://home-affairs.ec.europa.eu/news/kosovo-visa-liberalisation-signed-entry-early-2024-2023-04-21_en

European Commission (2023b). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: New Growth Plan for the Western Balkans, 8 nëntor 2023. Qasur më 25 qershor 2025. https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/COM_2023_691_New%20Growth%20Plan%20Western%20Balkans.pdf

Euronews Albania (2023). "44% of the economy in 2021 concentrated in Tirana, other districts fading", Euronews Albania, 22 maj 2023. Qasur më 7 tetor 2025. https://euronews.al/en/44-of-the-economy-in-2021-concentrated-in-tirana-other-districts-fading/#:~:text=On%20the%20other%20hand%2C%20the,districts%20towards%20Tirana-%20or%20abroad

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) (2025). FAOSTAT Qasur më 10 tetor 2025. fao.org/faostat/en/#data/RL

Filho, W. L., G. Trbić, and M. D. Filipovic (eds.) (2019). Climate Change Adaptation in Eastern Europe: Managing Risks and Building Resilience to Climate Change. Cham: Springer.

Garip, F., and C. A. Reed (2025). "Climate Change and Human Mobility: Considering Context, Mechanisms, and Selectivity", Population and Development Review 51(1): 449–489. Qasur më 14 mars 2025. https://doi.org/10.1111/padr.12716

Gazdar, H., and H. B. Mallah (2013). "Informality and Political Violence in Karachi", Urban Studies 50(15): 3099–3115. Qasur më 24 Mars 2025. https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0042098013487778

Gedeshi, I., and R. King (2018). New Trends in Potential Migration from Albania. Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung. Qasur më 29 janar 2025. https://tirana.fes.de/al/al-news-events-publications-detail/new-trends-in-potential-migration-from-albania.html

Gemi, E., and A. Triandafyllidou (2021). Rethinking Migration and Return in Southeastern Europe. Qasur më 29 janar 2025. https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/102238

GFMD (Global Forum on Migration and Development) (2024). The Impact of Climate Change on Human Mobility: Preventive Action, Humanitarian Action and Development. Background Paper. Geneva: GFMD. Qasur më 29 janar 2025. https://www.gfmd.org/sites/g/files/tmzbdl1801/files/documents/france2023/roundtables/GFMD%20GRT%201%20-%20Background%20paper%20Final_EN.pdf?EN

Global Forest Watch (2025). Global Forest Watch map. Qasur më 25 maj 2025. https://www.globalforestwatch.org/map/

Government of the Republic of Serbia (2021). Economic Migration Strategy of the Republic of Serbia for the Period 2021–2027. Qasur më 2 shkurt 2025. https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2021-02/ENG_%20Strategija%20ekonomske%20migracije%202021-2027-30_10%20%28002%29.pdf

Hajdari, L., and J. Krasniqi (2021). "The Economic Dimension of Migration: Kosovo from 2015 to 2020", Humanities and Social Sciences Communications 8: 273. Qasur më 15 shkurt 2025. https://doi.org/10.1057/s41599-021-00923-6

Haxha, U. (2023). "Floods Are Taking Kosovo by Surprise: Climate Change, Riverbed Degradation and Too Much Concrete Threaten Unprepared Municipalities", 19 September 2023. Kosovo 2.0. Qasur më 19 shtator 2025. https://kosovotwopointzero.com/en/floods-are-taking-kosovo-by-surprise/

ICMPD (International Centre for Migration Policy Development) (2020). Geopolitical Outlook on International Migration. Qasur më 4 shkurt 2025. https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_Geopolitical_Outlook_on_International_Migration.pdf

IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre) (2014). "Floods Cause New Displacement in Bosnia and Herzegovina", 5 September 2014. Qasur më 5 shtator 2025. https://www.internal-displacement.org/expert-analysis/floods-cause-new-displacement-in-bosnia-and-herzegovina/

IDMC (2025). "Country Profile: Bosnia and Herzegovina". Qasur më 10 tetor 2025. https://www.internal-displacement.org/countries/bosnia-and-herzegovina/

ILO (International Labour Organization) (2023). Skills for a Greener Future: A Global View. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_emp/documents/publication/wcms_732214.pdf

IMCCS (International Military Council on Climate and Security) (2022). The World Climate and Security Report 2022: Climate Security Snapshot – The Balkans. Qasur më 29 janar 2025. https://councilonstrategicrisks.org/wp-content/uploads/2022/07/Climate-Security-Snapshot-The-Balkans_World-Climate-and-Security-Report-2022.pdf

IOM (International Organization for Migration) (2019). Glossary on Migration. Qasur më 7 tetor 2025. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

IOM (International Organization for Migration) (2021a). Migration in North Macedonia: A Country Profile 2021. Qasur më 29 janar 2025. https://publications.iom.int/books/migration-north-macedonia-country-profile-2021

IOM (International Organization for Migration) (2021b). South-Eastern Europe, Eastern Europe and Central Asia – Regional Strategy 2020–2024. Qasur më 29 janar 2025. https://publications.iom.int/books/south-eastern-europe-eastern-europe-and-central-asia-regional-strategy-2020-2024

IOM (International Organization for Migration) (2023a). "Western Balkans Partners Accept Action Plan on Sustainable Migration Governance at the Third Sarajevo Migration Dialogue", 9 qershor 2023. Qasur më 29 janar 2025. https://www.iom.int/news/western-balkans-partners-accept-action-plan-sustainable-migration-governance-third-sarajevo-migration-dialogue

IOM (International Organization for Migration) (2023b). Exploring the Links between Migration, Environment and Climate Change in Bosnia and Herzegovina. Qasur më 29 janar 2025. https://bih.iom.int/resources/exploring-links-between-migration-environment-and-climate-change-bosnia-and-herzegovina

IOM (International Organization for Migration) (2024a). Flood and Landslide Response Situation Report, 7 nëntor 2024. Qasur më 29 janar 2025. https://bih.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1076/files/documents/2024-11/2024-flood-and-landslide-response-situation-report-7-november-2.pdf

IOM (International Organization for Migration) (2024b). "North Macedonia: Mainstreaming Migration and Climate Change Perspectives into National Adaptation Plan Processes". Qasur më 29 janar. https://d-portal.org/q.html?aid=XM-DAC-47066-NC.0143

IOM (International Organization for Migration) (2024c). Labour Migration and Climate Change, Information Sheet, janar 2024. Qasur më 29 janar 2025. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/documents/2024-05/information-sheet-labour-migration-and-climate-change.pdf

IOM (International Organization for Migration) (2024d). Bridging Climate Change and Human Mobility: Collective Analysis for a Deeper Understanding of Climate Mobility in the East and Horn of Africa. Qasur më 7 tetor 2025. https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/Bridging%20Climate%20Mobility%20Hackathon%20Report_Final_V2.pdf

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis, Working Group I contribution to the Sixth Assessment Report. Qasur më 5 mars 2025. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/

IPCC (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability, Working Group II contribution to the Sixth Assessment Report. Qasur më 5 mars 2025. https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-ii/

IUCN (International Union for Conservation of Nature) (2025). Vjosa Wild River National Park Mitigation Hierarchy Assessment for the Rural Water Supply IV Project (Lot 1) at Shushica River, Albania: Final Report, 27 January 2025. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkanrivers.net/uploads/files/shares/Studies/VWRNP_MHA_Final_Report_20250127_compressed.pdf

Jakovljevic, A. (2021). "Effects of Public Policy Measures on Combating Migration in Serbia", Međunarodna politika 72, No. 1183: 7–29. Qasur më 29 janar 2025. http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/iipe_mp/2021-1183/iipe_mp-2021-72-1183-1.pdf

Jeftic, M., D. Tošić, and T. Nikolić (2019). "Resilient Functional Urban Regions: Spatial Planning in the Light of Climate Change" In W. L. Filho, G. Trbić, and D. Filipovic (eds.). Climate Change Adaptation in Eastern Europe: Managing Risks and Building Resilience to Climate Change. Cham: Springer International Publishing.

Jovanović Popović, D., and M. Milinčić (2016). "Impact of Climate Changes, Floods and Internal Displacement in Southeastern Europe", Herald of the Geographic Society of Republic of Srpska 20: 111–122. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.researchgate.net/publication/321344026_IMPACT_OF_CLIMATE_CHANGES_FLOODS_AND_INTERNAL_DISPLACEMENT_IN_SOUTH_EASTERN_EUROPE

JRC (Joint Research Centre) (2024). Status of Environment and Climate in the Western Balkans. JRC Publications Repository. Qasur më 7 tetor 2025. https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC140061

King, R., and I. Gedeshi (2019). "New Trends in Potential Migration from Albania: The Migration Transition Postponed", Migration and Development 9(2): 131–151. Qasur më 29 janar 2025. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21632324.2019.1608099

Knez, S., S. Štrbac, and I. Podbregar (2022). "Climate Change in the Western Balkans and EU Green Deal: Status, Mitigation and Challenges", Energy, Sustainability and Society 12(1). Qasur më 29 janar 2025. https://doi.org/10.1186/s13705-021-00328-y

Kurecic, P. (2023). "Is Corruption the Driving Force of Migration from Croatia: Evidence from a Survey", South East European Journal of Economics and Business 18(1): 1–14. Qasur më 10 tetor 2025. https://reference-global.com/article/10.2478/jeb-2023-0001

Low Carbon Power (2025). "Electricity in North Macedonia in 2024/2025". Qasur më 10 tetor 2025. https://lowcarbonpower.org/region/North_Macedonia

Malak, M. A., and N. K. Lina (2024). "Tropical Cyclones and the Mobility of Older Persons: Insights from Coastal Bangladesh". In S. Jolly, N. Ahmad, and M. Scott (eds.). Climate-Related Human Mobility in Asia and the Pacific, Sustainable Development Goals Series. Singapore: Springer. Qasur më 29 janar 2025. https://doi.org/10.1007/978-981-97-3234-0_2

Martin, R., and R. Dragos (2012). "Return Migration: The Experience of Eastern Europe", International Migration (50)6: 109–128. Qasur më 29 janar 2025. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2012.00762.x

Mara, I., and M. Landesmann (2022). Use It or Lose It! How Do Migration, Human Capital and the Labour Market Interact in the Western Balkans? Qasur më 29 janar 2025. https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/use-it-or-lose-it-how-do-migration-human-capital-and-labour

McAreavey, R., and N. Argent (2018). New Immigration Destinations: Migrating to Rural and Peripheral Areas. Routledge.

Mejdini, F., and K. Amerhauser (2019). Growing Like Weeds? Rethinking Albania's Culture of Cannabis Cultivation. Qasur më 7 tetor 2025. https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/12/AlbaniaCannabis.14.12.web_.pdf

Monitor (2022). “Prapavija Ekonomike e Shpopullimit te Kukesit”, 10 December 2022. Qasur më 15 mars 2025. https://monitor.al/prapavija-ekonomike-e-shpopullimit-te-kukesit-2/

Muttarak, R. (2021). “Demographic Perspectives in Research on Global Environmental Change”, Population Studies 75(2): 267–284. Qasur më 29 janar 2025. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00324728.2021.1988684

Muttarak, R. (2022). “Vulnerability to Climate Change and Adaptive Capacity from a Demographic Perspective”. In: Hunter, L.M., Gray, C., Véron, J. (eds) International Handbook of Population and Environment. International Handbooks of Population, vol 10. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76433-3_4

Montenegro Ministry of Economic Development (2022). Montenegro Tourism Development Strategy 2022–2025 with the Action Plan. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.gov.me/en/documents/a4a670bc-abac-447b-bd91-2b9203bd95d9.

Nature Returns (2025). “About the Nature Returns Project”. Qasur më 10 tetor 2025. https://nature-returns.eu/the-project/

North Macedonia Ministry of Energy, Mining, and Raw Materials (2025). “The Just Energy Transition Platform is Strengthening – JETIP: Macedonia Calls on the International Community for Partnership”. Qasur më 3 qershor 2025. https://energy.gov.mk/en-GB/odnosi-so-javnost/soopstenija/se-zacvrstuva-platformata-za-pravedna-energetska-tranzicija-jetip-makedonija-ja-povikuva-megjunarodnata-zaednica-na-partnerstvo

North Macedonia Ministry of Environment and Physical Planning (2025). Landing page for Ministry. Qasur më 30 qershor 2025. https://www.moepp.gov.mk/en-GB/ministerstvo

OECD (2022). Labour Migration in the Western Balkans: Mapping Patterns, Addressing Challenges and Reaping Benefits. Qasur më 29 janar 2025. https://www.oecd.org/en/publications/labour-migration-in-the-western-balkans_af3db4f9-en.html

OSCE (2009). The OSCE Concept of Comprehensive and Co-operative Security: An Overview of Major Milestones. Vienna: Conflict Prevention Centre. https://www.osce.org/files/f/documents/c/0/37592.pdf

OSCE Mission to Serbia (2024). Consolidating the Democratization Process in the Security Sector in Serbia. https://www.osce.org/files/f/documents/1/8/580225.pdf

Panebianco, S. (2022). “Climate Change Migration Enters the Agenda of the Wider Mediterranean: The Long Way Towards Global Governance”. In S. Panebianco (ed.), Border Crises and Human Mobility in the Mediterranean Global South, Critical Security Studies in the Global South, 145–175. Cham: Palgrave Macmillan.

Petrović, J. (2022). “Chapter 9: Environment, Climate Change and Depopulation in Serbia”. In D. Vuković (ed.), National Human Development Report – Serbia 2022: Human Development in Response to Demographic Change, 206–223. Belgrade: UNDP Srbija. Qasur më 10 tetor 202. https://hdr.undp.org.rs/wp-content/uploads/2023/05/Chapter9-Environment-Climate-Change-and-Depopulation-in-Serbia-e1.pdf

Pietrapertosa, F., V. Khokhlov, M. Salvia, and C. Cosmi (2018). “Climate Change Adaptation Policies and Plans: A Survey in 11 South East European Countries”, Environmental Science & Policy 85: 24–34. Qasur më 10 tetor 2025. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.03.013

Popovic, S., et al. (2018). Land Degradation Caused by Illegal Construction in the Bjelopavlici Plain: Case Study of the Narrow Belt along the Motorway Podgorica–Danilovgrad, Montenegro. Podgorica: Green Room Sessions 2018 International GEA Conference. Qasur më 10 tetor 2025. https://www.researchgate.net/publication/331275515_Land_degradation_caused_by_illegal_construction_in_the_Bjelopavlici_Plain_Case_study_of_the_narrow_belt_along_the_motorway_Podgorica_-Danilovgrad_Montenegro

Ranocchiari, G. (2023). "North Macedonia: Limited Resources for Managing Natural Park Fires", 11 tetor 2023. Qasur më 29 janar 2025. https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/North-Macedonia/North-Macedonia-limited-resources-for-managing-natural-park-fires-227448

RCC (Regional Cooperation Council) (2020). "Compendium on Best Practices in Diaspora Engagement in the Western Balkans". Qasur më 29 janar 2025. https://www.rcc.int/pubs/148/compendium-on-best-practices-in-diaspora-engagement-in-the-western-balkans

RCC (2024). SecuriMeter 2024. Qasur më 30 qershor 2025. https://www.rcc.int/pubs/199/securimeter-2024

RCC (2025). SecuriMeter database. Qasur më 30 qershor 2025. https://www.rcc.int/securimeter/database

REKK Foundation (2019). The Southeast European power system in 2030: Flexibility challenges and benefits from regional integration. Analysis. Qasur më 30 qershor 2025. https://www.agora-energiewende.org/fileadmin/Projekte/2019/Southeast_European_power_system_in_2030/154_SoutheastEuropPowerSys_WEB.pdf

Reliefweb (2024). Bosnia and Herzegovina: Pluvial/Flash Flood 2024 – DREF Operation Appeal MDRBA017, 19 October 2024. Qasur më 29 janar 2025. https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/bosnia-and-herzegovina-pluvialflash-flood-2024-dref-operation-appeal-mdrba017

Reuters (2022). "Albania Dims Lights as Drought, Price Spike Spark Energy Crisis", Reuters, 21 March 2022. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.reuters.com/world/europe/albania-dims-lights-drought-price-spike-spark-energy-crisis-2022-03-21/

Reuters (2025). "Bosnian Students Protest Government Inaction after Deadly Floods", Reuters, 10 February 2025. Qasur më 29 janar 2025. https://www.reuters.com/world/europe/bosnian-students-protest-government-inaction-after-deadly-floods-2025-02-10/

Rosinska, A. (2024). Drivers of Migration: Dimensions and Indicators. A Policy-Oriented Literature Review. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Qasur më 29 janar 2025. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3a347b71-bb6a-11ef-91ed-01aa75ed71a1/language-en

Rüttinger, L., P. van Ackern, N. Gordon, and A. Foong (2021). Regional Assessment for South-Eastern Europe. Security Implications of Climate Change. Berlin: adelphi; Vienna: OSCE. Qasur më 29 janar 2025 2025. https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/484148.pdf

Rüttinger, L., et al. (2023). Climate Security Risk Assessment Methodology Guide & Tools. Qasur më 30 qershor 2025. https://weatheringrisk.org/sites/default/files/document/WR_Climate_Security_Risk_Assessment_Methodology_Guide_Tools_0.pdf

RUSI (Royal United Services Institute) (2021). "Russia is Weaponising Bosnia and Herzegovina's Gas Dependence". Qasur më 29 prill 2025. https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russia-weaponising-bosnia-and-herzegovinas-gas-dependence

Scissa, C. (2024). Migration in the Context of Climate and Environmental Changes in Non-EU Prague Process States: Exploring Vulnerabilities, Policy Gaps and Available Protection Frameworks. Prague: International Centre for Migration Policy Development. Qasur më 21 shkurt 2025. https://www.pragueprocess.eu/en/news-events/news/994-migration-in-the-context-of-climate-and-environmental-changes-in-non-eu-prague-process-states-exploring-vulnerabilities-policy-gaps-and-available-protection-frameworks

Smeltzer, S., and A. Karppi (2024). "A Region Reordered by Autocracy and Democracy". Qasur më 10 tetor 202. https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2024/region-reordered-autocracy-and-democracy

Spasić, V. (2022). "North Macedonia First in Western Balkans Adopts National Energy and Climate Plan", Balkan Green Energy News, 2 June 2022. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkangreenenergynews.com/north-macedonia-first-in-western-balkans-adopts-national-energy-and-climate-plan/

Spasić, V. (2024). "Serbia Publishes Draft Environmental Protection Strategy: Green Agenda 2024–2033", Balkan Green Energy News, 11 shtator 2024. Qasur më 29 janar 2025. https://balkangreenenergynews.com/serbia-publishes-draft-environmental-protection-strategy-green-agenda-2024-2033/

Temova, A. (2017). "Internal Migration and Its Impact on Regional Development in Macedonia", Global Journal of Human-Social Science 17(E4): 39–46. Qasur më 29 janar 2025. https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/2287

The Peninsula (2024). "Albania Tourism Boom Sparks Fight over River's Future", The Peninsula, 22 July 2024. Qasur më 29 janar 2025. https://thepeninsulaqatar.com/article/22/07/2024/albania-tourism-boom-sparks-fight-over-rivers-future

Tierolf, P., et al. (2023). "A Coupled Agent-Based Model for France for Simulating Adaptation and Migration Decisions under Future Coastal Flood Risk", Scientific Reports 13. Qasur më 29 janar 2025. https://www.nature.com/articles/s41598-023-31351-y

Todorović, I. (2025). "Activists in Northeastern BiH to Obstruct Majevica Lithium Mining Project", Balkan Green Energy News, 9 prill 2025. Qasur më 7 tetor 2025. https://balkangreenenergynews.com/activists-in-northeastern-bih-to-obstruct-majevica-lithium-mining-project/

Trifonova, M., and A. Dangova (2023). Climate Change and Security Dynamics in Southeastern Europe. Potsdam-Babelsberg: Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit. Qasur më 29 janar 2025. https://www.freiheit.org/de/consent?dest=https%3A%2F%2Fshop.freiheit.org%2F%23!%2FPublikation%2F1471

UBA (2020). Migration, Environment and Climate Change: Literature Review. Qasur më 29 janar 2025. https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/2020-03-04_texte_42-2020_migration-literature-review_1.pdf

UN (2024). Bosnia and Herzegovina Floods Response: Multi-Cluster Initial Rapid Assessment. Qasur më 7 tetor 2025. https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2024-11/MIRA%20-%20BiH%20Floods%20Response_FINAL.pdf

UNDP (2016). Risk-Proofing the Western Balkans: Empowering People to Prevent Disasters. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.adaptation-undp.org/resources/risk-proofing-western-balkans-empowering-people-prevent-disasters

UNDP (2023). "Development of the Environmental Protection Strategy". Qasur më 25 janar 2025. https://www.undp.org/serbia/news/development-environmental-protection-strategy

UNDRR (2019). A Compendium of Disaster Risk Reduction Practices in Cities of the Western Balkans and Turkey: A Review of Selected Cities Participating in UNISDR's 'Making Cities Resilient: My City is Getting Ready!' Campaign. Qasur më 7 tetor 2025. https://www.unisdr.org/files/39825_compendiumuploadpw.pdf

UNECE (2020). Formalizing the Informal: Challenges and Opportunities of Informal Settlements in South-East Europe. Qasur më 19 janar 2025. https://unece.org/housing-and-land-management/publications/formalizing-informal-challenges-and-opportunities-informal

UNESCO (2023). South-Eastern Europe Regional Synthesis: Climate Change, Displacement and the Right to Education. Paris: UNESCO. Qasur më 29 janar 2025. https://doi.org/10.54675/ATXM1669

UNFCCC (2024). Technical Guide on Integrating Human Mobility and Climate Change Linkages into Relevant National Climate Change Planning Processes. Qasur më 29 janar 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/WIM_ExCom_human-mobility_TFD_2024.pdf

UNHCR (United Nations High Commissioner on Refugees) (2025). UNHCR master glossary of terms. Qasur më 10 tetor 2025. UNHCR master glossary of terms | UNHCR.

UNHCR (2025). "Operational Data Portal: South Eastern Europe". Qasur më 10 tetor 2025. https://data.unhcr.org/en/situations/southeasterneurope

Vuković, A. (2018). Study on Climate Change in the Western Balkans Region. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat. Qasur më 21 shkurt 2025. https://www.rcc.int/pubs/62/study-on-climate-change-in-the-western-balkans-region

WHO (2014). Floods in the Balkans: Bosnia and Herzegovina, Croatia and Serbia: Situation Report No. 2, 3 June 2014. Qasur më 7 tetor 2025. https://iris.who.int/items/bb131d1f-a819-4b68-9caf-f1c57e942d6f

World Bank Group (2021). Subdued Recovery. Western Balkans Regular Economic Report, No. 19, Spring 2021. Qasur më 31 janar 2025. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35509/Subdued-Recovery.pdf?sequence=1&isAllowed=y

World Bank (2023). Towards Adaptive Social Protection in Europe and Central Asia: A Synthesis Report. Qasur më 3 mars 2025. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052223073526504/pdf/P175926081f2a306d08c780c0f1eac68ab2.pdf

World Bank (2024). Western Balkans 6 – Country Climate Development Report (English). Qasur më 29 janar 2025. http://documents.worldbank.org/curated/en/099071524133044083/P17920517750570c21b0f01a95ff7aa3fcc

WB Info Hub (2023). "Green Agenda for the Western Balkans". Qasur më 1 nëntor 2025. https://westernbalkans-infohub.eu/programmes/green-agenda-for-the-western-balkans/#:~:text=The%20GAWB%20Action%20Plan%20envisages%2058%20actions%20and,food%20supply%20and%20Protection%20of%20nature%20and%20biodiversity

Shtojca 1: Metodologjia e studimit dhe kufizimet e saj

1.1 Metodologjia

Studimi është kryer duke përdorur një qasje me metoda të përziera, duke kombinuar hulumtimin dokumentar, analizën e të dhënave, intervistat me ekspertë kyç dhe konsultimet me palët e interesuara, me qëllim identifikimin e ekspozimit, cenueshmërive, si edhe trendeve dhe modeleve mbizotëruese specifike për Evropën Juglindore. Ai vë në pah implikimet e mundshme për sigurinë, burimet e jetesës, shëndetin dhe mirëqenien. Një kombinim i të dhënave sasiore dhe cilësore është thelbësor për të kuptuar lidhjet komplekse, specifike për kontekstin, që lidhin ndikimet e ndryshimeve klimatike me dinamikat socio-ekonomike dhe të sigurisë (Rüttinger et al. 2023). Për shembull, gjatë shqyrtimit të efekteve zinxhir të ndikimeve klimatike - si p.sh. mënyra se si rritja e ngjarjeve ekstreme të motit ndikon në burimet e jetesës, kohezionin social, paqëndrueshmërinë politike, besimin ndaj autoriteteve dhe dhunën me bazë gjinore - vetëm të dhënat cilësore shpesh nuk janë të mjaftueshme, ndërsa modelet sasiore i anashkalojnë ciklet komplekse të reagimit dhe ndërveprimet e përqendruara te njerëzit që formësojnë rrugët e rrezikut për sigurinë klimatike. Hulumtimi gjithashtu adoptoi një qasje ndërsektoriale duke marrë parasysh gjininë, moshën, statusin socio-ekonomik dhe konfliktin, në mënyrë që të merreshin parasysh rreziqet e diferencuara dhe mundësitë për ndërtimin e rezistencës me të cilat përballen grupet e ndryshme në shoqëri.

Korniza analitike e përdorur mbështetet në qasjen e OSBE-së ndaj **sigurisë**, si një çështje e gjerë, gjithëpërfshirëse dhe bashkëpunuese, e shprehur përmes tre dimensioneve të saj: politiko-ushtarak, ekonomik dhe mjedisor, si dhe njerëzor.[67] Vendimi i Këshillit Ministror të OSBE-së për Forcimin e Bashkëpunimit për të Adresuar Sfidat e Shkaktuara nga Ndryshimet Klimatike (MC.DEC/3/21 i datës 3 dhjetor 2021) theksoi se ndryshimet klimatike mund të përkeqësojnë sfidat ekonomike dhe degradimin mjedisor, të cilat mund të ndikojnë negativisht në prosperitetin, stabilitetin dhe sigurinë në hapësirën e OSBE-së. **Rreziqet e sigurisë të lidhura me klimën** përfshijnë ato që nxiten nga një ose më shumë faktorë stresues klimatikë, të cilët ndikojnë drejtpërdrejt dhe/ose tërthorazi në sigurinë njerëzore, dhe kështu sfidojnë paqen dhe stabilitetin e shoqërive dhe rajoneve (Rüttinger et al. 2023). Këto rreziqe sistemike shfaqen përmes ndërveprimeve komplekse midis ndryshimeve klimatike dhe faktorëve të ndryshëm shoqërorë, ekonomikë, mjedisorë, demografikë dhe politikë, të cilët grupohen dhe përshkruhen përmes **rrugëve** specifike të ndikimit. Është e rëndësishme të theksohet se kjo qasje synon të identifikojë jo vetëm rreziqet, por edhe dimensionet e **rezistencës** nëpër grupe dhe komunitete të ndryshme.

Për më tepër, ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë u përmendën në Deklaratën e Madridit për Mjedisin dhe Sigurinë të vitit 2007 (MC.DOC/4/07), e cila theksoi se degradimi mjedisor, duke përfshirë fatkeqësitë dhe ndikimin e tyre të mundshëm në presionet migratore, mund të përbëjnë një kontribuues të mundshëm shtesë në konflikt dhe se ndryshimet klimatike mund t'i përforcojnë këto sfida. Kjo ndërlidhje u theksua gjithashtu në vendimet pasuese të Këshillit Ministror, duke përfshirë vendimin e Athinës të vitit 2009 për Menaxhimin e Migracionit dhe vendimin e Bazelit të vitit 2014 për Reduktimin e Rrezikut nga Fatkeqësitë.

Analiza sasiore

Për analizën sasiore, u ndërmor një proces i gjerë i mbledhjes së të dhënave. U përpiluan dy grupe kryesore të dhënash nga burime të disponueshme publikisht:

- **Baza e të dhënave në nivel individual për çdo vit**: Duke kombinuar disa valë të anketës së Barometrit Publik të Ballkanit (BB) me tregues mjedisorë të grupuar (p.sh., thatësirat, përmbytjet ose valët e të nxehtit), ky grup të dhënash mbulon periudhën 2017–2023 dhe përfshin rreth 40.000 vëzhgime në të gjithë rajonin e Evropës Juglindore. Është një grup të dhënash i balancuar me prerje tërthore të përsëritura. BB-ja gjithashtu mundëson agregimin e të dhënave në 37 rajone më të mëdha, duke mundësuar një analizë të modeleve rajonale me kalimin e kohës. Pyetja kryesore e përfshirë në anketë për qëllimet e këtij raporti ishte: "A do ta konsideronit të

67 Korniza mbështetet gjithashtu në përkufizimin e OECD-së për paqëndrueshmërinë dhe brishtësinë, përkatësisht "kombinimi i ekspozimit ndaj rrezikut dhe kapaciteti i pamjaftueshëm përballues i shtetit, sistemit dhe/ose komuniteteve për të menaxhuar, absorbuar dhe zbutur këto rreziqe" (Desai dhe Forsberg 2020). Paqëndrueshmëria politike, krimi (i organizuar), dhuna urbane, terrorizmi dhe konflikti i dhunshëm janë forma të ndryshme përmes të cilave manifestohet pasiguria; të gjitha mbulohen nga korniza.

jetonit dhe të punonit jashtë vendit?", e cila na mundësoi të kapnim qëllimet për emigrim.

- **Baza e të dhënave në nivel bashkiak për çdo vit**: Ky grup të dhënash kombinon tregues socio-ekonomikë të grupuar (p.sh., PBB-në, sipërfaqen e ndërtuar ose strukturën moshore të popullsisë) dhe tregues mjedisorë me të dhënat mbi popullsinë dhe migrimin e brendshëm nga Agjencitë Kombëtare të Statistikave (AKS). Duke mbuluar periudhën 2010–2024, ai përfshin rreth 4.000 vëzhgime në 431 rajone nënkombëtare, duke përdorur njësinë administrative më të detajuar në dispozicion (zakonisht bashkitë). Ky është një grup të dhënash panel i pabalancuar, kryesisht për shkak se periudha kohore e mbuluar nga të dhënat e ofruara nga AKS-të ndryshon ndjeshëm.

Pas mbledhjes dhe pastrimit të të dhënave, u kryen analiza përshkruese për të shqyrtuar shpërndarjen hapësinore dhe kohore të treguesve kryesorë, duke identifikuar kështu modele të përgjithshme. Rezultatet u vizualizuan duke përdorur grafikë të ndryshëm, si harta koropletike, diagrame kordash ose grafikë me shtylla, të cilat janë përfshirë në këtë raport. Marrëdhëniet ndërmjet variablave u analizuan duke përdorur qasje të modelimit statistikor, me fokus në mënyrën se si faktorët socio-ekonomikë dhe mjedisorë kanë ndikuar në rezultatet e migrimit. Duke filluar me modele të thjeshta me dy variabla të rastit (bivariate), modelet e përdorura rritën gradualisht kompleksitetin për të marrë në konsideratë faktorë shtesë.

Për bazën e të dhënave në nivel individual për çdo vit, u vlerësua një model probit me efekte fikse dykahëshe (TWFE) me efekte fikse sipas rajonit dhe sipas vitit specifik për vendin, ku qëllimi për emigrim ishte variabla e rezultatit dhe një grup regresorësh që ndryshojnë me kalimin e kohës. Gabimet standarde janë të grupuar në nivel rajonal. Për bazën e të dhënave në nivel bashkiak për çdo vit, u vlerësua një model binomial negativ me efekte fikse dykahëshe (TWFE), gjithashtu me efekte fikse sipas rajonit dhe vitit specifik për vendin, ku emigrimet e brendshme konsiderohen si rezultat dhe një grup regresorësh që ndryshojnë me kalimin e kohës. Edhe në këtë rast, gabimet standarde janë të grupuara në nivel rajonal. Për të shqyrtuar më tej mekanizmat dhe për të zbuluar efektet heterogjene, vlerësuam modele me kushte ndërveprimi, veçanërisht midis katër rreziqeve tona kryesore mjedisore dhe treguesve të cenueshmërisë. Për më tepër, kryem kontrolle qëndrueshmërie duke përdorur burime alternative të të dhënave dhe duke i ekzekutuar modelet në nën-mostra të ndryshme; përfshimë vlera të paraprira dhe të vonuara (leads dhe lags); si dhe testuam specifikime alternative të modeleve.

Analiza cilësore

Mbledhja dhe analiza e të dhënave cilësore konsistoi në një shqyrtim dokumentar të bazës ekzistuese të njohurive (literatura gri dhe e recensuar nga kolegët) mbi ndërlidhjet midis ndryshimeve klimatike, mobilitetit dhe sigurisë, me fokus në rajonin e Evropës Juglindore (periudha e mbuluar: 2010–2024). Ajo gjithashtu përfshiu një përmbledhje të projekteve dhe aktiviteteve të fundit (nga viti 2010 e tutje) dhe atyre në vazhdim e sipër që adresojnë ndërlidhjet midis rreziqeve mjedisore dhe klimatike, nga njëra anë, dhe mobilitetit (si të brendshëm ashtu edhe ndërkombëtare), nga ana tjetër. Palët kryesore të interesuara në nivel ministror dhe rajonal, të cilët janë përgjegjëse për lëvizjen e njerëzve, si dhe për çështjet klimatike dhe mjedisore, u hartëzuan veçmas, së bashku me politikat dhe rregulloret ekzistuese në këtë fushë. Për më tepër, u identifikuan edhe aktorë dhe iniciativa që adresojnë ndërlidhjet midis këtyre temave në mënyrë të integruar. Gjetjet nga analiza dokumentare u plotësuan me 38 intervista gjysmë të strukturuara me gjithsej 63 ekspertë kyçë, të realizuara online dhe personalisht gjatë dy vizitave në rajon. Intervistat u përqendruan kryesisht në: (i) kuptimin se si streset klimatike dhe mjedisore nxisin mobilitetin në rajon (për të plotësuar trendet kryesore të përcaktuara nga analiza sasiore e të dhënave), duke përfshirë trendet kryesore gjinore dhe specifike për të rinjtë; dhe (ii) hartëzimin e përgjigjeve dhe boshllëqeve aktuale në nivel rajonal, ministror dhe lokal.

Validimi

Rezultatet paraprake të analizave cilësore dhe sasiore u ndanë gjatë një punëtorie rajonale në Sarajevë më 3 qershor 2025, ku u mblodhën së bashku përfaqësues të organeve përkatëse ministrore, organizatave ndërkombëtare dhe rajonale, shoqërisë civile dhe komunitetit akademik nga i gjithë rajoni. Ngjarja shërbeu gjithashtu si një platformë për shkëmbimin e përvojave dhe mësimeve të nxjerra, si dhe për diskutimin e një udhërrëfyesi

rajonal që adreson ndërlidhjet ndërmjet ndryshimeve klimatike, lëvizjes së njerëzve dhe sigurisë, duke përfshirë aspektet e përshtatjes dhe zbutjes, të hartuara për të forcuar qëndrueshmërinë në Evropën Juglindore. Rezultatet e punëtorisë janë përfshirë në këtë studim.

1.2 Kufizimet e studimit

Afati i shkurtër kohor i studimit kufizoi numrin dhe shtrirjen gjeografike të intervistave që u kryen; megjithëse ekipi kërkimor u përpoq të siguronte një mbulim sa më gjithëpërfshirës të ishte e mundur, disa pjesë të rajonit u përfaqësuan më pak gjatë fazës së intervistave sesa të tjerat, dhe ishte e vështirë të intervistoheshin ekspertë jashtë kryeqyteteve. Për më tepër, pavarësisht përpjekjes së qëllimshme për të siguruar një ekuilibër gjinor të pjesëmarrësve në intervistat me ekspertët kyç, kufizimet strukturore e vështirësuan këtë herë pas here.

Analiza sasiore e lëvizjes së njerëzve në Evropën Juglindore u kufizua gjithashtu nga disa mangësi të vazhdueshme të të dhënave dhe nga boshllëqet strukturore. Sistemet e të dhënave mbi mobilitetin në rajon karakterizohen me disponueshmëri të pabarabartë, dokumentacion të paqëndrueshëm dhe akses të kufizuar publik. Burimet kryesore të të dhënave ndryshojnë për nga shtrirja dhe cilësia, ku shumë grupe të dhënash nuk kanë meta të dhëna gjithëpërfshirëse ose metodat e mbledhjes së të dhënave nuk kanë transparencë. Këto kufizime e vështirësuan krahasueshmërinë e të dhënave ndërmjet vendeve dhe përgjatë kohës, duke penguar kështu përpjekjet për të prodhuar vlerësime të harmonizuara dhe të dobishme për politikat e mobilitetit.

Sa i përket migrimit të brendshëm, burimet tona kryesore të të dhënave ishin Agjencitë Kombëtare të Statistikave (AKS), metodologjitë e të cilave ndryshojnë ndjeshëm për sa i përket përkufizimeve, klasifikimeve hapësinore dhe shpeshtësisë së mbledhjes së të dhënave. Këto mospërputhje paraqitën sfida për këtë studim, veçanërisht gjatë përpjekjeve për të gjeneruar tregues të krahasueshëm në nivel rajonal. Për më tepër, shumë grupe kombëtare të të dhënave nuk i regjistrojnë në mënyrë sistematike destinacionet e emigrantëve të brendshëm, kohëzgjatjen e qëndrimit ose karakteristikat kryesore demografike dhe socio-ekonomike. Si rezultat i kësaj, mundësitë për një analizë të ndarë të faktorëve dhe të pasojave të migrimit të brendshëm mbeten të kufizuara.

Emigrimi vlerësohet kryesisht nëpërmjet të dhënave mbi qëllimet për migrim të nxjerra nga anketat e realizuara nga Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC), veçanërisht nga Barometri i Ballkanit dhe SecuriMeter. Megjithëse këto të dhëna ofrojnë njohuri të vlefshme mbi perceptimet dhe qëllimet, ato nuk pasqyrojnë sjelljen reale migratore. Këto anketa janë ndikuar gjithashtu nga ndryshueshmëria e kampionimit, paragjykimet e mundshme në përgjigje dhe ndryshimet në instrumentet e anketimit gjatë cikleve të ndryshme, gjë që e bën më të vështirë krahasimin e rezultateve me kalimin e kohës. Për më tepër, boshllëqet në dokumentacionin mbi ndërtimin e variablave dhe metodologjinë e anketimit e ndërlikojnë integrimin e këtyre të dhënave në analizat gjatësore.

Ekzistojnë disa mundësi për përmirësimin e sistemeve të të dhënave mbi migrimin në rajonin e Evropës Juglindore. Përmirësimi i koordinimit dhe harmonizimit të përkufizimeve të mobilitetit dhe i praktikave të mbledhjes së të dhënave në të gjitha vendet do të përmirësonte ndjeshëm cilësinë dhe krahasueshmërinë e të dhënave. Forcimi i bashkëpunimit midis AKS-ve, organizatave ndërkombëtare dhe institucioneve kërkimore mund të lehtësojë zhvillimin e treguesve të standardizuar dhe protokolleve të meta të dhënave. Sigurimi i aksesit publik në grupet e të dhënave, i shoqëruar me dokumentim transparent dhe shënime metodologjike, do të nxiste kërkime më rigoroze dhe të riprodhueshme. Ndërsa këto sisteme zgjerohen, vëmendja ndaj qeverisjes etike të të dhënave - duke përfshirë privatësinë, pëlqimin e informuar dhe mbrojtjen e popullatave të cenueshme - duhet të mbetet një parim qendror udhëzues.

Shtojca 2: Aktorët, kornizat dhe iniciativat klimatike në Evropën Juglindore

2.1 Përmbledhje e kornizave dhe iniciativave për ndryshimet klimatike

Gjatë viteve të fundit, është bërë përparim i konsiderueshëm në hartimin e përgjigjeve ndaj ndryshimeve klimatike në të gjithë Evropën Juglindore, të nxitura kryesisht nga qëllimi gjithëpërfshirës i anëtarësimit në BE, i cili vazhdon të formësojë prioritetet e politikave në mbarë rajonin (Belis et al. 2024). Shumica e administratave në rajon kanë ratifikuar marrëveshjet kryesore ndërkombëtare, duke përfshirë Protokollin e Kiotos, Konventën Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (KKKBNK) dhe Marrëveshjen e Parisit. Ato kanë miratuar gjithashtu strategji gjithëpërfshirëse që pasqyrojnë këto angazhime, në veçanti duke u përqendruar në zhvillimin e strategjive të përshtatjes dhe zbutjes së ndryshimeve klimatike, harmonizimin ligjor dhe zbatimin e projekteve të mbështetura nga partnerë dhe donatorë ndërkombëtarë (Petrović 2022; UNESCO 2023). Megjithatë, këto zhvillime kanë tendencë të fokusohen në përmbushjen e kërkesave të jashtme, ku përshtatja dhe zbutja shpesh trajtohen si çështje më vete, dhe jo si pjesë e një agjende më të gjerë dhe të integruar.[68]

Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike nuk është trajtuar në mënyrë të qëndrueshme si një prioritet kryesor, pavarësisht ndjeshmërisë së lartë të rajonit ndaj rreziqeve klimatike dhe mjedisore, siç janë përmbytjet, thatësirat dhe zjarret në pyje (Banka Botërore 2024). Në vend të kësaj, pjesa më e madhe e fondeve të disponueshme drejtohet drejt dekarbonizimit dhe masave zbutëse në përputhje me kërkesat e BE-së, duke lënë kapacitete të pamjaftueshme për veprime klimatike më të gjera ose të nxitura nga niveli lokal.[69] Kjo i atribuohet pjesërisht ndërgjegjësimit të kufizuar publik, sfidave të vazhdueshme në zbatimin e politikave dhe kufizimeve të burimeve.[70] Për më tepër, zbatimi i strategjive ekzistuese është shpesh i ngadaltë ose i paplotë dhe, aty ku ndërmerren veprime, rreziqet e menjëhershme mjedisore - dhe jo rreziqet klimatike afatgjata - kanë tendencë të kenë përparësi.[71] Si rezultat i kësaj, investimet në reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë mbeten të kufizuara, dhe madje edhe ngjarjet relativisht të vogla klimatike ose mjedisore mund të kenë pasoja të rënda, duke nxjerrë në pah një hendek të vazhdueshëm ndërmjet ambicies së politikave dhe rezultateve praktike.

Përgjegjësitë, strategjitë dhe iniciativat e politikave

Strategjitë për klimën dhe mjedisin në Europën Juglindore drejtohen kryesisht nga institucione të nivelit të lartë, siç janë ministritë, agjencitë e specializuara dhe komitetet e politikave. Duke reflektuar natyrën ndërsektoriale të veprimit klimatik, këto organe shpesh mbikëqyrin një gamë portofolesh të ndërlidhura. Për shembull, në Kosovë, çështjet e klimës dhe mjedisit bien nën përgjegjësinë e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, ndërsa në Bosnjë dhe Hercegovinë përgjegjësia u takon ministrive të mjedisit të dy entiteteve, si dhe qeverive të dy entiteteve për sa i përket financimit të agjendës klimatike. Për më tepër, agjencitë përgjegjëse për energjinë shpesh luajnë një rol të rëndësishëm në formësimin e politikave klimatike dhe mjedisore, veçanërisht në lidhje me strategjitë e tranzicionit të gjelbër, siç mund të shihet në Maqedoninë e Veriut (Ministria e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale e Maqedonisë së Veriut 2025). Në Mal të Zi, Ministria e Ekologjisë, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Zhvillimit të Veriut është përgjegjëse për menaxhimin e politikave klimatike.

Duke pasur parasysh se ndryshimet klimatike ndërveprojnë me një gamë të gjerë sektorësh, në formësimin e politikave klimatike dhe mjedisore përfshihen shpesh edhe ministri të tjera, përtej atyre që kanë mandate të drejtpërdrejta mjedisore. Ministritë përgjegjëse për bujqësinë, zhvillimin ekonomik, punën dhe mbrojtjen sociale, si dhe për punët e jashtme, kontribuojnë në përpjekjet që synojnë të forcojnë rezistencën ndaj ndryshimeve klimatike dhe të avancojnë objektivat mjedisorë në mbarë Europën Juglindore. Për shembull, në Maqedoninë e Veriut, përgatitja e Planit Kombëtar për Energjinë dhe Klimën (PKEK) ka përfshirë ministritë përgjegjëse

68 Intervistë me ekspert kyç, këshilltar i pavarur për zhvillimin e qëndrueshëm, migrimin dhe ndryshimet klimatike/mjedisin, Shqipëri, 07.04.2025.

69 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, 19.02.2025.

70 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, [Bosnjë dhe Hercegovinë] 04.03.2025.

71 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate rajonale, [Austri], 06.03.2025.

për energjinë, mjedisin dhe zhvillimin ekonomik, për të siguruar përputhshmërinë e politikave për klimën dhe energjinë me standardet e BE-së (Spasić 2022). Partnerët ndërkombëtarë, si Agjencia Evropiane e Mjedisit dhe Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP), ofrojnë mbështetje teknike dhe financiare për këto përpjekje të integruara (EEA 2020). Për një listë gjithëpërfshirëse të aktorëve kryesorë, shihni Shtojcën 2.1.

Një sërë iniciativash dhe strategjish të rëndësishme janë ndërmarrë për të përkthyer angazhimet politike në veprime konkrete për ndryshimet klimatike dhe qëndrueshmërinë në Evropën Juglindore. Këto variojnë nga planet kombëtare[72] të përshtatjes deri te projektet ndërsektoriale (shih Shtojcën 2.2 për një listë gjithëpërfshirëse). Shumica e autoriteteve në rajon - Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia - kanë dorëzuar Kontributet e tyre Kombëtare të Pikësynuara (KKP) në KKKBNK, ndërsa Kosova, megjithëse nuk është anëtare e KKKBNK-së, publikoi një KKP vullnetare në mars të vitit 2025 (Berlin Economics 2025; UNDP 2023b). Planet Kombëtare të Përshtatjes (PKP) janë zhvilluar ose janë në proces në të gjithë Evropën Juglindore, zakonisht të udhëhequra nga ministritë e mjedisit me mbështetjen e partnerëve ndërkombëtarë si UNDP-ja dhe Fondi i Gjelbër për Klimën. Megjithatë, shkalla e përputhshmërisë me standardet e BE-së vazhdon të ndryshojë nga një vend në tjetrin (EEA 2021, EEA 2021a, EEA 2021b).

Përveç kësaj, autoritetet institucionale në të gjithë Evropën Juglindore kanë bashkuar forcat për të hartuar dhe zbatuar një sërë iniciativash dhe strategjish me shtrirje rajonale. Veçanërisht e rëndësishme është Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor – e miratuar në Samitin e Sofjes në fund të vitit 2020 dhe e zhvilluar në partneritet me Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal (RCC) – e cila synon të harmonizojë veprimin klimatik të rajonit me Paktin e Gjelbër të BE-së. Kjo iniciativë përmban një Plan Veprimi me shtatë udhërrëfyes, të fokusuar në politikën klimatike, energjinë e qëndrueshme, mobilitetin e qëndrueshëm, ekonominë rrethore, pastrimin e ndotjes, bujqësinë e qëndrueshme dhe furnizimin me ushqim, si dhe mbrojtjen e natyrës dhe biodiversitetin (WB Info Hub 2023). Përveç kësaj, Strategjia SEE 2030, e botuar nga RCC-ja në vitin 2021, synon të nxisë zhvillimin socio-ekonomik përmes forcimit të bashkëpunimit rajonal. Veprimi klimatik dhe mjedisor janë shtyllat qendrore të kësaj strategjie, e cila përfshin objektiva ambicioze siç është dyfishimi i pjesës së burimeve të rinovueshme në përzierjen rajonale të energjisë deri në vitin 2030, si dhe përmirësimi i gatishmërisë për fatkeqësitë natyrore dhe rritja e kapaciteteve për të zbutur rreziqet nga fatkeqësitë (Ergezer et al. 2021).

Iniciativa të financuara ndërkombëtarisht

Aktorët ndërkombëtarë kanë luajtur një rol kyç në mbështetjen e përpjekjeve rajonale për adresimin e sfidave klimatike dhe mjedisore në Evropën Juglindore. Shumë nisma të udhëhequra nga autoritetet në rajon kanë përfituar nga fondet ndërkombëtare dhe asistenca teknike, të cilat kanë ndihmuar në përkthimin e angazhimeve strategjike në veprime konkrete. Për shembull, Planet Kombëtare të Përshtatjes (PKP) të Serbisë, Malit të Zi dhe Maqedonisë së Veriut morën mbështetje të konsiderueshme nga Fondi i Gjelbër për Klimën dhe UNDP-ja. Për më tepër, organizata si Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) dhe Organizata Ndërkombëtare për Migracionin (IOM), kanë kontribuar në mënyrë aktive në një gamë të gjerë projektesh klimatike dhe mjedisore në të gjithë rajonin. Po ashtu, që nga viti 2012, Misioni i OSBE-së në Serbi ka bashkëpunuar me Sektorin për Menaxhimin e Emergjencave të Ministrisë së Punëve të Brendshme për të përmirësuar reagimet ndaj emergjencave të njësive të vetëqeverisjes vendore përmes ushtrimeve simuluese në nivel qarku.[73]

Një sërës iniciativash madhore në Evropën Juglindore janë përqendruar në nxitjen e bashkëpunimit rajonal dhe në përafrimin e politikave klimatike dhe mjedisore me standardet e BE-së. Procesi i Berlinit, i themeluar

72 Përdorimi i termit "kombëtar" këtu është në përputhje me emërtimin zyrtar të këtyre dokumenteve.

73 Përmes projektit jashtëbuxhetor, "Konsolidimi i Procesit të Demokratizimit në Sektorin e Sigurisë në Serbi", Misioni ka mbështetur 22 ushtrime simulimi tre-ditore që kanë përfshirë 19 qarqe administrative dhe 74 bashki dhe qytete, me pjesëmarrjen e më shumë se 1.370 anëtarë të shtabeve vendore për menaxhimin e emergjencave. Këto seanca trajnimi kanë përmirësuar aftësitë për reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë, të përshtatura sipas rreziqeve lokale, dhe kanë nxitur një koordinim më të mirë ndërmjet ekipeve të menaxhimit të emergjencave në nivel qarku dhe bashkie. Pjesëmarrësit vazhdimisht i vlerësuan ushtrimet si tejet të vlefshme për testimin e planeve të gatishmërisë dhe për përmirësimin e vendimmarrjes, punës në ekip dhe bashkëpunimit ndërsektorial gjatë emergjencave (Misioni i OSBE-së në Serbi Raportet e Progresit 2012–2024 për projektin jashtëbuxhetor "Konsolidimi i Procesit të Demokratizimit në Sektorin e Sigurisë në Serbi").

në vitin 2014, ka qenë qendror në këtë përpjekje, duke promovuar bashkëpunimin midis rajonit dhe BE-së me mbështetjen e GIZ-it. Brenda kornizës së tij të gjerë, Procesi i Berlinit ka avancuar objektivat klimatike dhe mjedisore duke ofruar udhëzime për zbatimin e Agjendës së Gjelbër dhe duke mbështetur programet për energjinë e rinovueshme (Procesi i Berlinit 2025; Procesi i Berlinit 2025a). Një tjetër rezultat i këtij procesi është Fondi i Ballkanit Perëndimor (WBF), i cili e vendos zhvillimin e qëndrueshëm në qendër të një game nismash dhe ngjarjesh që i financon në fushën e bashkëpunimit klimatik dhe mjedisor. Paralelisht, Plani i Rritjes i BE-së për Ballkanin Perëndimor synon të përshpejtojë integrimin ekonomik në tregun unik të BE-së, të rrisë mbështetjen financiare për rajonin dhe të nxisë reformat në sektorët kyç. Në qendër të planit janë reformat e gjelbra dhe të digjitalizimit, të cilat fokusohen në dekarbonizimin, diversifikimin e energjisë dhe promovimin e zhvillimit urban neutral ndaj klimës dhe të zgjuar ndaj klimës (Komisioni Evropian 2023b, CDI 2024).

Krahas kornizave të politikave, disa iniciativa janë përqendruar në inovacion, ruajtjen e natyrës dhe qëndrueshmërinë urbane. Atlasi Digjital i Klimës, i zhvilluar nëpërmjet një partneriteti ndërmjet autoriteteve serbe, UNDP-së dhe Fondit të Gjelbër të Klimës si pjesë e Planit Kombëtar të Përshtatjes (PKP) të Serbisë, përbën një shembull të inovacionit në menaxhimin e të dhënave klimatike. Ky mjet përmirëson kuptimin tonë të situatës bazë klimatike të Serbisë, mbështet vlerësimet e cenueshmërisë dhe informon vendimmarrjen për veprime klimatike, veçanërisht në planifikimin urban (Atlasi Digjital 2024). Janë theksuar edhe përpjekjet për ruajtjen e natyrës, siç mund të shihet në projektin "Natyra Kthehet", i cili promovon menaxhimin e zonave të mbrojtura natyrore përmes angazhimit të sektorit privat dhe të shoqërisë civile. Me aktivitete që përfshijnë disa pjesë të rajonit - duke përfshirë Maqedoninë e Veriut dhe Malin e Zi - projekti demonstron vlerën e bashkëpunimit dhe të përfshirjes së shumë palëve të interesuara në mbrojtjen e biodiversitetit (Nature Returns 2025). Në Bosnjë dhe Hercegovinë, në vitin 2016 u krijua një Atlas Klimatik digjital interaktiv në kuadër të Komunikimit të Tretë Kombëtar drejtuar KKKBNK-së me mbështetjen e Fakultetit të Shkencave të Natyrës dhe Matematikës të Universitetit të Banja Llukës. Atlasi përbëhet nga grupe hartash klimatologjike digjitale për periudhën 1961–1990 dhe përfshin edhe skenarë të ardhshëm.

Iniciativat e udhëhequra nga shoqëria civile

Organizatat e shoqërisë civile dhe OJQ-të në Evropën Juglindore luajnë një rol jetik dhe gjithnjë e më të dukshëm në avancimin e veprimit klimatik në mbarë rajonin. Avokimi për ndryshimet klimatike pranë autoriteteve përbën fokusin kryesor të punës së tyre, ku shumë grupe angazhohen aktivisht në dialogun politik dhe ushtrojnë presion për angazhime më të forta klimatike në nivele të ndryshme, nga ai vendor deri te ai rajonal. Për shembull, Qendra për Mjedisin (Centar za životnu sredinu) është një grup kryesor avokues që ka zhvilluar fushata të zëshme për mbrojtjen e mjedisit dhe politikat klimatike në Bosnjë dhe Hercegovinë, duke përfshirë tema të tilla si cilësia e ajrit, prerja e paligjshme e pyjeve dhe transporti i qëndrueshëm. Në mënyrë të ngjashme, Shoqata Ekologjike e Maqedonisë në Maqedoninë e Veriut ka udhëhequr punë të rëndësishme me synimin për të ndikuar në vendimet për biodiversitetin dhe menaxhimin e ekosistemeve. Në disa kontekste, si në Mal të Zi dhe Maqedoninë e Veriut, roli avokues i shoqërisë civile është bërë më i spikatur dhe më i organizuar vitet e fundit, me fushata të suksesshme kundër projekteve të hidrocentraleve të vogla dhe aktiviteteve të paligjshme mjedisore në zonat e mbrojtura.

Ndërgjegjësimi publik dhe edukimi janë shtyllat qendrore të misioneve të shumë OSHC-ve dhe OJQ-ve në të gjithë Evropën Juglindore, që tregon se qytetarët e informuar dhe të angazhuar janë thelbësorë për veprim efektiv klimatik. Organizata të tilla si Ndërgjegjësimi Ekologjik (Eko Svest - Maqedonia e Veriut) kryejnë kërkime dhe zhvillojnë fushata publike për të informuar qytetarët mbi rreziqet klimatike, gatishmërinë ndaj fatkeqësive dhe rëndësinë e praktikave të qëndrueshme. Në mënyrë të ngjashme Instituti i Politikave Mjedisore (Shqipëri) punon për rritjen e ndërgjegjësimit përmes fushatave publike, avokimit të politikave dhe shpërndarjes së informacionit të aksesueshëm mbi ndryshimet klimatike, energjinë e rinovueshme dhe menaxhimin e mbetjeve. Rrjeti i Qendrave Aarhus, i koordinuar nga OSBE-ja, luan gjithashtu një rol të rëndësishëm në rajon duke promovuar aksesin në informacion, ndërgjegjësimin publik dhe pjesëmarrjen në çështjet mjedisore, me një numër qendrash aktive në të gjithë Evropën Juglindore. Forca e veçantë e këtyre organizatave qëndron në aftësinë e tyre për të arritur dhe përfshirë brezat e rinj.

Angazhimi i të rinjve është bërë një trend në rritje në rajonin e Evropës Juglindore, siç mund të shihet nga nisma të tilla si programi "Ekologët e Rinj" në Maqedoninë e Veriut, i cili kombinon edukimin mjedisor me aktivitete praktike për të nxitur ndjenjën e kujdesit dhe aktivizmit te fëmijët e moshës shkollore dhe nxënësit. Në Shqipëri, Milieukontakt ka zhvilluar projekte të fokusuara te të rinjtë, të cila jo vetëm që ofrojnë edukim mbi klimën, por edhe inkurajojnë pjesëmarrjen aktive në nismat lokale të përshtatjes dhe në proceset e vendimmarrjes në komunitet.[74]

Mbrojtja e mjedisit dhe ruajtja e natyrës mbeten në qendër të veprimtarisë së shumë organizatave, ndërsa zbatimi i projekteve lokale për përshtatje dhe ndërtim të qëndrueshmërisë po fiton një rol gjithnjë e më të rëndësishëm.. Për shembull, Instituti për Ruajtjen e Natyrës në Shqipëri, fokusohet në ruajtjen e biodiversitetit dhe përdorimin e qëndrueshëm të tokës, shpesh në partneritet me donatorë ndërkombëtarë dhe rrjete rajonale.[75] Këto përpjekje shpesh përfshijnë komponentë praktikë, si mbjellja e pemëve, restaurimi i tokës së degraduar dhe promovimi i bujqësisë rezistente ndaj klimës dhe i praktikave të menaxhimit të ujit; ato gjithashtu përfshijnë zhvillimin e kapaciteteve për të fuqizuar komunitetet dhe rrjetet vendore për të marrë pjesë në qeverisjen mjedisore.[76] Në vitet e fundit, OJQ-të dhe OSHC-të në rajon janë përfshirë gjithnjë e më shumë në zbatimin e projekteve të përshtatjes dhe ndërtimit të qëndrueshmërisë në nivel lokal, me theks të veçantë në reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë.[77] Gjatë përmbytjeve të fundit në Bosnjë dhe Hercegovinë, për shembull, OSHC-të luajtën një rol kyç në mobilizimin e komuniteteve dhe në reagimin ndaj fatkeqësive (BCSDN 2024).

Rrjetet rajonale të shoqërisë civile kanë qenë gjithashtu në rritje, duke kontribuar në përforcimin e zërit, shtrirjes dhe efektivitetit të veprimeve klimatike në të gjithë Evropën Juglindore. Një shembull i spikatur është Rrjeti Ballkanik për Zhvillimin e Shoqërisë Civile (BCSDN), i cili bashkon organizata të shoqërisë civile nga i gjithë Ballkani Perëndimor për të mbrojtur dhe zgjeruar hapësirën qytetare, për të ndikuar në politika dhe për të forcuar reagimin e sektorit ndaj sfidave të tilla si ndryshimet klimatike dhe rreziku nga fatkeqësitë. Një aktor tjetër i rëndësishëm është Qendra Burimore e Mjedisit (REC), në Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë dhe pjesë të tjera të rajonit të EJL-së. Projektet e REC-it – si menaxhimi i pellgjeve ujëmbledhëse, ulja e emetimeve dhe drejtësia mjedisore – shpesh përfshijnë bashkëpunim rajonal dhe transferimin e praktikave më të mira. Disa nisma rajonale rinore – siç është Dritarja Rinore e Ballkanit Perëndimor – kanë ofruar gjithashtu një platformë për përfshirjen e të rinjve në programe të qëndrueshmërisë klimatike dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

Pavarësisht kontributeve të tyre thelbësore, OSHC-të dhe OJQ-të në Evropën Juglindore përballen me sfida të rëndësishme në ruajtjen dhe zgjerimin e punës së tyre në fushën e klimës. Financimi i kufizuar është një pengesë e vazhdueshme, pasi shumë organizata mbështeten në grante projektesh afatshkurtra, në vend të mbështetjes së qëndrueshme dhe afatgjatë. Kjo pasiguri financiare mund të pengojë planifikimin strategjik dhe zhvillimin e programeve të qëndrueshme, veçanërisht në kontekste ku çështjet mjedisore nuk përbëjnë prioritet të lartë për donatorët ose autoritetet.[78] Një tjetër sfidë akute është mungesa e ripërtëritjes së brezave brenda sektorit. Ndërsa aktivistët dhe udhëheqësit më të vjetër tërhiqen, shpesh ka mungesë të të rinjve që janë të gatshëm ose të aftë për t'i zëvendësuar, kryesisht si pasojë e niveleve të larta të emigrimit të të rinjve nga rajoni. Ky trend demografik kërcënon vazhdimësinë dhe kapacitetin e ardhshëm të shoqërisë civile, veçanërisht në zonat me një nivel të lartë të emigrimit.[79] Aftësia e OSHC-ve për të ndikuar në politika mund të kufizohet

74 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile që punon në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe mjedisit, Shqipëri, 08.04.2025.

75 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm, Shqipëri, 04.04.2025.

76 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm, Shqipëri, 04.04.2025.

77 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, [Bosnjë dhe Hercegovinë] 03.03.2025.

78 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare, Shqipëri, 25.03.2025.

79 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, [Bosnjë dhe Hercegovinë] 03.03.2025.

nga barrierat institucionale, mungesa e aksesit te vendimmarrësit dhe kompleksiteti i integrimit të njohurive lokale në strategjitë klimatike.[80] Për më tepër, qasja e ndjekur nga autoritetet institucionale, e cila trajton ndryshimet klimatike dhe lëvizjen e njerëzve si fusha ose çështje politike plotësisht të ndara, pasqyrohet, deri diku, edhe te OJQ-të dhe OSHC-të. Pavarësisht këtyre pengesave, qëndrueshmëria dhe inovacioni që tregojnë aktorët e shoqërisë civile mbeten një aset kyç për veprimin klimatik në Evropën Juglindore, veçanërisht në arritjen e komuniteteve të cenueshme dhe në pilotimin e zgjidhjeve të përshtatura ndaj kontekstit lokal.

2.2 Pasqyrë e kornizave ligjore dhe përgjegjësive të politikave lidhur me ndryshimet klimatike

	Korniza kryesore ligjore	Organi kryesor përgjegjës	Përfshirja ndërsektoriale
Shqipëri	Ligji për Ndryshimet Klimatike (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 155/2020), Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 10431/2011), Ligji për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 10463/2011), Ligji për Mbrojtjen e Cilësisë së Ajrit në Mjedis (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 10448/2011), Ligji për Ratifikimin e Marrëveshjes së Parisit (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 92/2016), Ligji për Ratifikimin e Protokollit të Kiotos (Fletorja Zyrtare e R. së Shqipërisë Nr. 8932/2002)	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit: Agjencia Kombëtare e Mjedisit, Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural; Ministria e Financave dhe Ekonomisë
Bosnjë dhe Hercegovinë	Vendimi për Ratifikimin e Marrëveshjes së Parisit (FZ e BdheH la Nr. 1/17), Ligji për Ratifikimin e Protokollit të Kiotos (FZ e BdheH la Nr. 3/08) Federata e BdheH: Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (FZ e BdheH Nr. 33/03, 38/09), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (FZ e BdheH Nr. 66/13), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit (FZ e BdheH Nr. 33/03), Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve (FZ e BdheH Nr. 33/03), Ligji për Efiçiencën e Energjisë (FZ e BdheH Nr. 22/17), Ligji për Burimet e Energjisë së Rinovueshme dhe Kogjenerimin Efiçient (FZ e BdheH Nr. 70/13, 5/14, 79/15, 24/19, 82/23) Republika Sërpska: Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (FZ e RS Nr. 71/12, 79/15), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (FZ e RS Nr. 20/14), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit (FZ e RS Nr. 124/11), Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve (FZ e RS Nr. 111/03), Ligji për Efiçiencën e Energjisë (FZ e RS Nr. 59/13), Ligji për Burimet e Energjisë së Rinovueshme dhe Kogjenerimin Efiçient (FZ e RS Nr. 39/13, 108/13, 79/15, 26/18, 20/21, 52/21) Distrikti i Bërçkos, BdheH: Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 24/04, 1/05, 19/07, 9/09, 21/18), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 24/04), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 25/09), Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 24/04), Ligji për Efiçiencën e Energjisë (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 25/22), Ligji për Burimet e Rinovueshme të Energjisë dhe Kogjenerimin Efiçient (FZ e Distriktit të Bërçkos, BdheH Nr. 22/22)	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike; ministritë e entiteteve (Federata e BdheH: Ministria e Mjedisit dhe Turizmit; Republika Sërpska: Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë): Fondet për Mbrojtjen e Mjedisit	Ministria e Financave dhe Thesarit; ministritë e entiteteve (Ministria e Bujqësisë, Menaxhimit të Ujërave dhe Pylltarisë; Ministria e Energjisë, Minierave dhe Industrisë)

80 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, [Bosnjë dhe Hercegovinë] 03.03.2025.

	Korniza kryesore ligjore	Organi kryesor përgjegjës	Përfshirja ndërsektoriale
Kosovë	Ligji për Ndryshimet Klimatike (GZ e R. së Kosovës Nr. 08/L-250), Ligji për Pyjet (GZ e R. së Kosovës Nr. 08/L-137), Ligji për Efiçiencën e Energjisë (GZ e R. së Kosovës Nr. 06/L-079), Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (GZ e R. së Kosovës Nr. 03/L-025), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja (GZ e R. së Kosovës Nr. 03/L-160), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (GZ e R. së Kosovës Nr. 03/L-233), Ligji për Ujërat e Kosovës (GZ e R. së Kosovës Nr. 04/L-147)	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës: Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës	Ministria e Ekonomisë; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural; Ministria e Financave
Mali i Zi	Ligji për Mjedisin (FZ e Malit të Zi Nr. 25/10, 40/11, 27/14), Ligji për Mbrojtjen nga Ndikimet Negative të Ndryshimeve Klimatike (FZ e Malit të Zi Nr. 73/19), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit (FZ e Malit të Zi Nr. 80/05, 40/11, 47/19), Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve (FZ e Malit të Zi Nr. 64/11, 39/16), Ligji për Ratifikimin e Marrëveshjes së Parisit (FZ e Malit të Zi Nr. 1/17), Ligji për Ratifikimin e Protokollit të Kiotos (FZ e Malit të Zi Nr. 11/07)	Ministria e Ekologjisë, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Zhvillimit të Rajonit të Veriut: Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Menaxhimit të Ujërave; Ministria e Investimeve Kapitale (energjia, transporti); Ministria e Financave
Maqedoni e Veriut	Ligji për Mjedisin (GZ e RMV-së Nr. 53/05, 51/11, 44/15), Ligji për Veprimin ndaj Klimës (GZ e RMV-së Nr. 88/19), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (GZ e RMV-së Nr. 67/04, 14/06), Ligji për Cilësinë e Ajrit (GZ e RMV-së Nr. 92/07), Ligji për Ratifikimin e Marrëveshjes së Parisit (GZ e RMV-së Nr. 23/17), Ligji për Ratifikimin e Protokollit të Kiotos (GZ e RMV-së Nr. 49/04)	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor: Inspektorati Shtetëror i Mjedisit	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave; Ministria e Ekonomisë (energjia); Ministria e Financave; Ministria e Transportit dhe Lidhjeve
Serbi	Ligji për Ndryshimet Klimatike (FZ e RS-së Nr. 26/2021), Ligji për Reduktimin e Rrezikut nga Fatkeqësitë dhe Menaxhimin e Situatave Emergjente (FZ e RS-së Nr. 87/2018), Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit (FZ e RS-së Nr. 135/2004, 36/2009), Ligji për Mbrojtjen e Natyrës (FZ e RS-së Nr. 36/2009, 88/2010), Ligji për Mbrojtjen e Ajrit (FZ e RS-së Nr. 36/2009, 10/2013), Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve (FZ e RS-së Nr. 36/2009, 88/2010), Ligji për Ratifikimin e Marrëveshjes së Parisit (FZ e RS-së Nr. 11/2017), Ligji për Ratifikimin e Protokollit të Kiotos (FZ e RS-së Nr. 88/07)	Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit: Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit	Ministria e Minierave dhe Energjisë; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Menaxhimit të Ujërave; Ministria e Financave; Ministria e Ndërtimit; Transportit dhe Infrastrukturës

2.3 Pasqyrë e strategjive të politikave dhe nismave rajonale për ndryshimet klimatike

Shqipëri				
Emri	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Plani Kombëtar për Energjinë dhe Klimën i Republikës së Shqipërisë	2024	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; Ministria e Financave dhe Ekonomisë; Ministria e Turizmit dhe Mjedisit Mbështetur nga BE-ja, Ministria Federale Gjermane për Mjedisin, Veprimin Klimatik, Ruajtjen e Natyrës dhe Sigurinë Bërthamore (BMU)	Kuadër politik i integruar për udhëheqjen e përpjekjeve të dekarbonizimit të Shqipërisë deri në vitin 2030 e më tej, në përputhje me qëllimet e Paktit të Gjelbër Evropian.	Jo
Plani Kombëtar për Emergjencat Civile	2023	Ministria e Mbrojtjes; Ministria e Brendshme; agjencitë e mbrojtjes civile Mbështetur nga UNDRR-ja dhe IOM-i	Kornizë për zvogëlimin e riskut nga fatkeqësitë dhe përgjigjen ndaj emergjencave, duke përfshirë risqet që lidhen me klimën. Përditëson planet e mëparshme të emergjencave civile në përputhje me zhvillimet që lidhen me klimën, qeverisjen dhe politikën. Merr në konsideratë dhe planifikon rreziqet e zhvendosjes, duke përfshirë evakuimin, strehimin e përkohshëm, etj.	Adreson rreziqet e zhvendosjes, duke përfshirë evakuimin dhe ndihmën.
Komunikimi i Katërt Kombëtar për KKKBNK-në	2022	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit; Ministria e Financave dhe Ekonomisë; Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; Mbështetur nga KKKBNK-ja; UNDP-ja dhe GEF-i	Raporti i katërt gjithëpërfshirës mbi politikat klimatike, veprimet dhe progresin e Shqipërisë drejtuar KKKBNK-së.	Jo
Kontributi Kombëtar i Pikësynuar i Rishikuar	2021	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit; Ministria e Financave dhe Ekonomisë; Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; Grupi Ndërministror i Punës për Ndryshimet Klimatike Mbështetur nga KKKBNK-ja; UNDP-ja; Ministria Federale Gjermane për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim (BMZ); dhe GIZ-i	Përditëson angazhimet klimatike të Shqipërisë në kuadër të Marrëveshjes së Parisit, duke rritur ambicien për reduktimin e emetimit të gazeve serrë.	Jo

Shqipëri				
Emri	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Plani Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë	2021	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit; Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural; Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale; Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë Mbështetur nga UNEP-i; UNDP-ja dhe GCF-ja	Koordinon dhe integron përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në të gjithë sektorët. Synon të forcojë gatishmërinë, të zvogëlojë cenueshmërinë dhe të ndërtojë qëndrueshmëri afatgjatë ndaj klimës në përputhje me udhëzimet e BE-së dhe KKKBNK-së.	Vë në pah cenueshmëritë sociale të krijuara nga proceset e pabarabarta të zhvillimit, të cilat mund të përkeqësojnë rreziqet që rrjedhin nga ndryshimet klimatike, p.sh. për personat e margjinalizuar që jetojnë në vendbanime të paligjshme.
Strategjia për Ndryshimet Klimatike dhe Planet e Veprimit 2020–2030	2020	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit; Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural; Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale Mbështetur nga UNDP-ja; GEF-i; UNEP-i; SIDA; GIZ-i; dhe Fondi Special i BE-së për Ndryshimet Klimatike	Përshkruan strategjinë afatgjatë të Shqipërisë për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, duke përfshirë planet sektoriale të veprimit.	Jo

Bosnjë dhe Hercegovinë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Plani Kombëtar i Integruar për Energjinë dhe Klimën	2023	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike Ministritë e entiteteve: Ministria e Energjisë, Minierave dhe Industrisë, Ministria e Mjedisit dhe Turizmit (Federata e BdheH); Ministria e Energjisë dhe Minierave, Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë (Republika Sërpska) Mbështetur nga BE-ja; GIZ-i; UNDP-ja dhe Banka Botërore	Vendos objektiva dhe masa kombëtare për rritjen e pjesës së energjisë së rinovueshme në përzierjen e energjisë, në përputhje me direktivat e BE-së.	Jo

Bosnjë dhe Hercegovinë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Komunikimi i Katërt Kombëtar për KKKBNK-në	2021	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike Ministritë e entiteteve: Ministria e Mjedisit dhe Turizmit, Ministria e Energjisë, Minierave dhe Industrisë (Federata e BdheH); Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë (Republika Sërpska) Mbështetur nga UNDP-ja dhe GEF-i	Përditësim drejtuar KKKBNK-së mbi emetimet e gazeve serrë, masat e zbutjes dhe mbështetjen e marrë; përfshin të dhënat e fundit dhe progresin që nga Komunikimi i fundit Kombëtar.	Përmend emigrimin dhe lidhjen e tij me rritjen e PBB-së.
Plani Kombëtar i Përshtatjes i Bosnjës dhe Hercegovinës – PKP	2021	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike Ministritë e entiteteve: Ministria e Mjedisit dhe Turizmit, Ministria e Bujqësisë, Menaxhimit të Ujërave dhe Pylltarisë (Federata e BdheH); Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Menaxhimit të Ujërave (Republika Sërpska) Mbështetur nga UNDP-ja dhe GCF-ja	Strategji për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në politikat sektoriale, vlerësimin e rreziqeve klimatike dhe propozimin e masave të përshtatjes për sektorët e cenueshëm.	Merr në konsideratë zhvendosjen e shkaktuar nga ndryshimet klimatike.
Kontributi i Përcaktuar Kombëtar (KPK) i Përditësuar për periudhën 2020–2030	2021	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike Ministritë e entiteteve: Ministria e Mjedisit dhe Turizmit, Ministria e Energjisë, Minierave dhe Industrisë (Federata e BdheH); Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë, Ministria e Energjisë dhe Minierave (Republika Sërpska) Mbështetur nga UNDP-ja	Angazhimi zyrtar klimatik i Bosnjës dhe Hercegovinës në kuadër të Marrëveshjes së Parisit, ku përcaktohen objektivat për reduktimin e emetimeve të gazeve serrë dhe prioritetet e përshtatjes.	Jo

Bosnjë dhe Hercegovinë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Strategjia për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike dhe Zhvillimin me Emetime të Ulëta 2020–2030 e Bosnjës dhe Hercegovinës	2020	Ministria e Tregtisë së Jashtme dhe Marrëdhënieve Ekonomike Ministritë e entiteteve: Ministria e Mjedisit dhe Turizmit, Ministria e Energjisë, Minierave dhe Industrisë (Federata e BdheH); Ministria e Planifikimit Hapësinor, Ndërtimit dhe Ekologjisë, Ministria e Energjisë dhe Minierave (Republika Sërpska) Mbështetur nga UNDP-ja dhe GEF-i	Përshkruan strategjinë për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe zhvillimin në kuadër të politikave dhe rregulloreve të KKKBNK-së dhe BE-së.	Merr në konsideratë rreziqet e zhvendosjes si pjesë e rritjes së rezistencës ndaj ndryshimeve klimatike.

Kosovë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Kontributi i Parë dhe Vullnetar Kombëtar i Përcaktuar i Kosovës	2025	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës; grupi ndërministror i punës Mbështetur nga UNDP-ja	Përcakton ambiciet, objektivat dhe veprimet e Kosovës për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Është dorëzuar në mënyrë vullnetare pranë KKKBNK-së.	Adreson ndikimin e klimës në lëvizjen e popullsisë dhe planifikimin urban për mobilitet.
Rishikimi i Strategjisë Shtetërore për periudhën 2023–2027 dhe i Planit të Veprimit për Ujërat 2023–2025	2023	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës; Ministria e Ekonomisë; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural; Këshilli Ndërministror për Ujërat Mbështetur nga BE-ja; GIZ-i; Banka Botërore; dhe Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim	Përcakton prioritetet e Kosovës për menaxhimin e ujërave dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, duke iu referuar ndikimeve të ndryshimeve klimatike mbi burimet ujore.	Jo
Strategjia e Energjisë e Kosovës 2022–2031	2022	Ministria e Ekonomisë; Zyra e Kryeministrit; Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve; Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës Mbështetur nga Ambasada e Holandës	Përcakton politikën kombëtare të energjisë, duke u përqendruar në dekarbonizimin, burimet e rinovueshme të energjisë dhe qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike.	Jo

Kosovë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Strategjia për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural 2022–2028	2021	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural	Përshkruan masat për përmirësimin e efikasitetit dhe qëndrueshmërisë së prodhimit bujqësor dhe menaxhimit të burimeve natyrore. Identifikon sfidat dhe mundësitë për avancimin e zbutjes dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në sektorin bujqësor.	Jo
Strategjia për Ndryshimet Klimatike 2019–2028 dhe Plani i Veprimit 2019– 2021	2018	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Ekonomisë; Agjencia e Menaxhimit të Emergjencave Mbështetur nga UNDP-ja; BE-ja; Bashkëpunimi Austriak për Zhvillim; GIZ-i; dhe partnerë të tjerë	Përcakton politikën dhe masat afatgjata klimatike të Kosovës për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.	Jo

Mali i Zi				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Plani Kombëtar i Përshtatjes ndaj Ndryshimeve Klimatike 2025–2035; Plani i Veprimit për periudhën 2025–2027	2025	Qeveria e Malit të Zi Mbështetur nga UNDP-ja dhe GCF-ja	Strategji për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në politikat sektoriale, vlerësimin e rreziqeve klimatike dhe propozimin e masave të përshtatjes për sektorët e cenueshëm.	Merr në konsideratë zhvendosjen e shkaktuar nga kushtet ekstreme të motit dhe cenueshmëritë e diferencuara ndaj këtyre ngjarjeve; gjithashtu, i referohet në mënyrë indirekte migrimit të brendshëm dhe tendencave pasuese të shpopullimit.
Kontributi i Tretë Kombëtar i Përcaktuar i Malit të Zi	2025	Ministria e Ekologjisë, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Zhvillimit të Rajonit të Veriut; Ministria e Investimeve Kapitale; Ministria e Bujqësisë, Pyltarisë dhe Ujërave; Ministria e Energjisë; Ministria e Zhvillimit Ekonomik; Ministria e Financave Mbështetur nga UNDP-ja; GEF-i dhe BE-ja	Dorëzimi i tretë i KKP-së së Malit të Zi në KKKBNK, që i përshkruan objektivat dhe veprimet e përditësuara klimatike.	Jo

Mali i Zi				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Komunikimi i Katërt Kombëtar i Malit të Zi dhe Raporti i Parë Dyvjeçar i Transparencës drejtuar KKKBNK-së	2025	Ministria e Ekologjisë, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Zhvillimit të Rajonit të Veriut Mbështetur nga UNDP-ja dhe GEF-i	Raporti i parë dyvjeçar i transparencës dhe Komunikimi i katërt kombëtar i Malit të Zi drejtuar KKKBNK-së, i cili raporton mbi veprimet klimatike dhe progresin e arritur.	Merr në konsideratë mobilitetin, veçanërisht migrimin e brendshëm dhe lëvizjen nga zonat rurale drejt atyre urbane, në kontekstin e ndryshimeve klimatike dhe demografike.
Strategjia Kombëtare për Zhvillim të Qëndrueshëm deri në vitin 2030	2016	Ministria e Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Turizmit; ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga UNDP-ja; BE-ja; dhe Korniza e Investimeve për Ballkanin Perëndimor	Përcakton strategjinë e zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi deri në vitin 2030, me zbutjen e ndryshimeve klimatike si një çështje kyçe, së bashku me energjinë, industrinë dhe mbrojtjen e ekosistemeve.	Merr në konsideratë migrimin e brendshëm dhe pabarazitë rajonale

Maqedoni e Veriut				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Strategjia Kombëtare e Zhvillimit e Maqedonisë së Veriut 2024–2044	2024	Ministria e Ekonomisë dhe Punës; Ministria e Arsimit dhe Shkencës; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe të Rinjve; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Këshilli Kombëtar i Zhvillimit, Bashkësia e Njësive të Vetëqeverisjes Lokale Mbështetur nga UNEP-i; Ministria e Financave e Sllovakisë; dhe Zhvillimi Ndërkombëtar i Mbretërisë së Bashkuar	Strategji gjithëpërfshirëse e zhvillimit për Maqedoninë e Veriut, e cila përfshin transformimin e gjelbër si një fushë prioritare strategjike.	Ndryshimet klimatike dhe mobiliteti përmenden si sfida kyçe; megjithatë, ato nuk janë të integruara.
Komunikimi i Katërt Kombëtar i Maqedonisë së Veriut	2023	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Ekonomisë; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë s Ujërave; ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga UNDP-ja; GEF-i	Raport gjithëpërfshirës mbi emetimet, cenueshmëritë dhe veprimet e Maqedonisë së Veriut për adresimin e ndryshimeve klimatike.	Përmend migrimin sezonal dhe socio-ekonomik, por nuk e lidh atë drejtpërdrejt me faktorët klimatikë apo mjedisorë.

Maqedoni e Veriut

Emri/Titulli	Viti	Palët e interesit	Përshkrimi	Konsideratat mbi mobilitetin
Udhërrëfyesi për Tranzicion të Drejtë i Maqedonisë së Veriut	2023	Ministria e Ekonomisë; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Punës dhe Politikës Sociale; Ministria e Financave Mbështetur nga Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) dhe BE-ja	Kornizë udhëzuese për një tranzicion të drejtë nga qymyri drejt një ekonomie të gjelbër.	Jo
Kontributi Kombëtar i Përcaktuar i Rishikuar i Maqedonisë së Veriut	2021	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Ekonomisë; Kabineti i Zëvendëskryeministrit; Sekretariati për Çështje Evropiane; Ministria e Punës dhe Politikës Sociale; ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga UNDP-ja dhe BE-ja	Përditësim i kontributit fillestar të përcaktuar në nivel kombëtar; specifikon objektivat kombëtare klimatike.	Jo
Strategjia afatgjatë për veprimin klimatik dhe plani i veprimit	2021	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Mbështetur nga UNDP-ja dhe BE-ja	Përcakton vizionin afatgjatë të Maqedonisë së Veriut dhe veprimet konkrete për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.	Vë në dukje potencialin për migrim nga zonat rurale drejt atyre urbane përmes veprimeve klimatike si një mënyrë për të zbutur pabarazitë midis këtyre rajoneve.
Strategjia e Zhvillimit të Energjisë deri në vitin 2040	2019	Ministria e Ekonomisë; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Mbështetur nga UK Aid Direct dhe BE-ja	Zëvendëson Strategjinë e Energjisë të vitit 2010; fokusohet në dekarbonizimin, efikasitetin e energjisë dhe integrimin me kornizat e BE-së.	Jo

Serbi

Emri	Viti	Palët e interesit	Përshkrimi	Konsideratat mbi mobilitetin
Draft Strategjia për Mbrojtjen e Mjedisit – Agjenda e Gjelbër për Republikën e Serbisë 2025–2033	Në zhvillim	Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit Mbështetur nga UNDP-ja dhe BE-ja	Përcakton prioritetet kryesore të politikave mjedisore për dekadën e ardhshme. Ajo është në përputhje me Deklaratën e Sofjes dhe standardet e BE-së, duke adresuar ndryshimet klimatike, ekonominë rrethore, uljen e ndotjes, biodiversitetin dhe sistemet e qëndrueshme ushqimore.	Për herë të parë, njeh lidhjen midis ndryshimeve klimatike dhe mobilitetit, si dhe nevojën për ndërtimin e kapaciteteve përkatëse.

Serbi				
Emri	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat mbi mobilitetin**
Strategjia e Zhvillimit me Karbon të Ulët e Republikës së Serbisë për Periudhën 2023–2030 me Parashikime deri në vitin 2050	2024	Ministria e Minierave dhe Energjetikës; Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit Mbështetur nga UNDP-ja; GEF-i dhe BE-ja	Strategjia zyrtare afatgjatë e zhvillimit me emetime të ulëta, e dorëzuar në KKKBNK. Përcakton rrugët e dekarbonizimit dhe objektivat sektoriale.	Jo
Komunikimi i Tretë Kombëtar i Serbisë	2024	Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit Mbështetur nga UNDP-ja dhe GEF-i	Komunikim gjithëpërfshirës drejtuar KKKBNK-së, që i përshkruan emetimet e Serbisë, cenueshmëritë dhe veprimet për adresimin e ndryshimeve klimatike.	Përmend migrimin nga zonat rurale në ato urbane dhe ndryshimet demografike si faktorë që rrisin ndjeshmërinë ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, veçanërisht rrezikun nga valët e të nxehtit në qytete.
Programi i Përshtatjes ndaj Ndryshimeve Klimatike për periudhën 2023–2030	2024	Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit Mbështetur nga UNDP-ja dhe GCF-i	Përqendrohet në ndërtimin e qëndrueshmërisë ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike dhe është një dokument strategjik kyç për politikën mjedisore dhe klimatike të Serbisë (i dorëzuar në KKKBNK-së si Plan Kombëtar i Përshtatjes)	Jo
Kontributi Kombëtar i Përcaktuar i Serbisë	2025	Ministria e Mbrojtjes së Mjedisit; Ministria e Minierave dhe Energjetikës, Mbështetur nga GEF-i	Dorëzuar në KKKBNK. KKP 3.0 që përshkruan objektivat dhe masat klimatike të Serbisë.	Jo

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Koha**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Agjenda e Gjelbër: Përshtatja ndaj Ndryshimeve Klimatike në Ballkanin Perëndimor	2024–2026	RCC-ja; GIZ-i; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë e donatorë të tjerë	Një nismë që mbështet përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në fushat e bujqësisë dhe transportit urban; si dhe që promovon bashkëpunimin rajonal, barazinë gjinore dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë përmes mjeteve të vendimmarrjes, projekteve demonstruese dhe trajnimeve.

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Koha**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Ekonomitë e Ballkanit Perëndimor duhet të forcojnë rezistencën ndaj ndryshimeve klimatike për të mbrojtur njerëzit dhe për të nxitur rritjen ekonomike: Raporti i Grupit të Bankës Botërore	2024	Banka Botërore; GIZ-i; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë e donatorë të tjerë	Thekson nevojën urgjente që ekonomitë e rajonit të investojnë në rritjen e qëndrueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike, duke vlerësuar se nevojiten investime në vlerë prej 37 miliardë dollarësh gjatë dekadës së ardhshme për të mbrojtur njerëzit dhe ekonomitë nga ndikimet klimatike.
Partneritete Dypalëshe për Klimën dhe Zhvillimin: Partneritet me Ballkanin Perëndimor për veprime më ambicioze për klimën	2023 – (në vazhdim)	BMZ; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë e donatorë të tjerë	Këto partneritete synojnë të përshpejtojnë zbatimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor përmes bashkëpunimit dypalësh në veprimet klimatike, energjinë e rinovueshme, përshtatjen dhe në tranzicion të drejtë.
Nismat për Tranzicionin e Gjelbër: Mbështetja e Tranzicionit të Gjelbër përmes Udhërrëfyesve të Ekonomisë Rrethore Tranzicioni i Gjelbër në Ballkanin Perëndimor	2022–2026	OECD-ja; BE-ja; RCC-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë e donatorë të tjerë	Projektet mbështesin sektorin publik, privat dhe shoqërinë civile në kalimin drejt qëndrueshmërisë mjedisore duke u përqendruar në zbutjen e ndryshimeve klimatike, energjinë e pastër, efikasitetin e përdorimit të burimeve dhe mbrojtjen e ekosistemeve.
Strategjia SEE 2030	2021–2030	RCC-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Bullgaria; Kroacia; Greqia; Kosova; Moldavia; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Rumania; Serbia; Sllovenia; Turqia; dhe partnerë e donatorë të tjerë.	Një nismë rajonale nga 13 ekonomi të Evropës Juglindore që synon të përshpejtojë progresin drejt Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të OKB-së përmes bashkëpunimit dhe veprimeve të koordinuara në fushat ekonomike, sociale dhe mjedisore (përfshirë veprimin klimatik).
Platforma Klimatike për Zhvillim të Qëndrueshëm në Ballkanin Perëndimor (WB-CPP)	2021 – (në vazhdim)	UNEP-i; Agjencia Austriake e Zhvillimit; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; dhe Serbia	Një nismë rajonale që synon të forcojë qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike duke krijuar një platformë për integrimin e konsideratave klimatike që i ndihmon autoritetet dhe palët e interesuara të integrojnë njohuritë mbi klimën në proceset e vendimmarrjes dhe në investime.
Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor	2020–2030	RCC-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë e donatorë të tjerë	Një nismë rajonale për të përshpejtuar tranzicionin e gjelbër dhe për t'u përafruar me Marrëveshjen e Gjelbër të BE-së duke bashkëpunuar në veprimin klimatik, ekonominë rrethore, reduktimin e ndotjes, mbrojtjen e biodiversitetit dhe zhvillimin e qëndrueshëm të ushqimit dhe atë rural.

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Koha**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Platforma e Evropës Juglindore për Luftimin e Ndotjes (SEEPP)	2019 – (në vazhdim)	UNEP-i; Ministria Italiane e Mjedisit; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; dhe Serbia	Një nismë rajonale që synon të përshpejtojë veprimet kundër ndotjes në Evropën Juglindore, duke mbështetur zbatimin e Planit të Zbatimit për Ndotjen të UNEA-s dhe të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm.
Zhvillimi i Sistemit të Paralajmërimit të Hershëm për Rreziqe të Shumëfishta në Evropën Juglindore	2016 – (në vazhdim)	Organizata Botërore Meteorologjike; DPPI-ja; Shërbimet Meteorologjike dhe Hidrologjike të 18 ekonomive të EJL-së, duke përfshirë Shqipërinë; Bosnjën dhe Hercegovinën; Kosovën; Malin e Zi; Maqedoninë e Veriut; Serbinë; Qendra Evropiane për Parashikime Meteorologjike me Afat të Mesëm; dhe partnerë e donatorë të tjerë.	Një sistem këshillimi rajonal që synon të përmirësojë parashikimin dhe paralajmërimin për rreziqet meteorologjike dhe hidrologjike, përmes forcimit të shkëmbimit të të dhënave dhe kapaciteteve parashikuese.
Procesi i Berlinit	2014 – (në vazhdim)	BE-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; dhe Serbia	Një platformë për bashkëpunim të nivelit të lartë, që synon të forcojë bashkëpunimin rajonal (përfshirë veprimin klimatik), ndërlidhjen dhe procesin e integrimit në BE.
Mekanizmi i Mbrojtjes Civile i BE-së	2001 – (në vazhdim, ndryshon në varësi të juridiksionit)	BE-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Islanda; Moldavia; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Norvegjia; Serbia; Turqia; Ukraina; Agjencitë e Mbrojtjes Civile; ministritë; dhe partnerë të tjerë	Nismë që synon të forcojë bashkëpunimin dhe bashkërendimin në parandalimin e fatkeqësive, gatishmërinë dhe reagimin ndaj tyre.

Shtojca 3: Aktorët, kornizat dhe iniciativat në fushën e mobilitetit

3.1 Pasqyrë e kornizave dhe iniciativave të mobilitetit

Qasjet ndërsektoriale që lidhin mobilitetin me ndryshimet klimatike dhe zhvillimin mbeten të rralla, ndërsa ndërveprimi kompleks midis këtyre dinamikave vazhdon kryesisht të mungojë në strategjitë mbizotëruese. Përgjigjet në fushën e mobilitetit janë përqendruar kryesisht në menaxhimin dhe kontrollin e zonave të tranzitit, duke reflektuar si pozicionin e rajonit si një korridor kyç tranziti, ashtu edhe ndikimin e politikës së migracionit të BE-së. Megjithëse kohët e fundit ka pasur një rritje të aktiviteteve që synojnë përfshirjen e diasporës dhe lehtësimin e migracionit të kthimit, këto nisma mbeten relativisht të kufizuara si në shtrirje ashtu edhe në ambicie. Çështja kryesore është se pak vëmendje e qëndrueshme i është kushtuar shkaqeve themelore të mobilitetit - veçanërisht atyre që lidhen me ndryshimet klimatike dhe presionet mjedisore.

Përgjegjësitë, strategjitë dhe iniciativat e politikave

Në Evropën Juglindore, duke pasur parasysh natyrën ndërsektoriale të mobilitetit, përfshihen një sërë ministrish – duke përfshirë ato që janë përgjegjëse për punët e jashtme, punën, shëndetësinë dhe çështjet sociale, si dhe arsimin (OECD 2022). Menaxhimi i imigracionit zakonisht mbikëqyret nga ministritë e punëve të brendshme, të cilat shpesh kanë departamente ose agjenci të posaçme për këtë qëllim (OECD 2022). Për shembull, Ministria e Punëve të Brendshme e Kosovës ka Departamentin për Shtetësi, Azil dhe Migrim, ndërsa Ministria e Punëve të Brendshme e Malit të Zi ka Divizionin për Migracionin dhe Riatdhesimin. Në Shqipëri, Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale luan një rol të rëndësishëm, veçanërisht në çështjet e migracionit dhe integrimit të fuqisë punëtore. Vlen të përmendet se asnjë autoritet në rajonin e Evropës Juglindore aktualisht nuk u cakton ministrive të mjedisit detyra që lidhen me përgjegjësitë në fushën e mobilitetit, e as nuk integron konsideratat klimatike dhe mjedisore në politikat e migracionit.

Për të përmirësuar koordinimin, janë krijuar disa organe ndërministrore, siç është Organi Koordinues për Migracionin dhe Azilin në Bosnjë dhe Hercegovinë (OECD 2022). Në Serbi, Komisariati i Pavarur për Refugjatët dhe Migracionin jo vetëm që menaxhon strehimin dhe integrimin e refugjatëve dhe të emigrantëve, por vepron edhe si organ qendror për koordinimin dhe monitorimin e politikave të migracionit (Komisariati për Refugjatët dhe Migracionin i Serbisë, pa datë). Të dhënat e migracionit përgjithësisht mblidhen nga ministritë e punëve të brendshme dhe të punëve të jashtme, së bashku me institucione të tjera që merren me azilin dhe lejet e punës. Në Shqipëri, Kosovë dhe Maqedoninë e Veriut, agjencitë e statistikave kanë një rol më të theksuar, ndërsa në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe në Serbi, profilet vjetore të mobilitetit publikohen nga ministritë përkatëse (OECD 2022). Për një listë gjithëpërfshirëse të aktorëve kryesorë, shihni Shtojcën 3.1.

Një kuadër i fuqishëm ligjor dhe strategjik mbështet menaxhimin e migracionit në të gjithë Evropën Juglindore. Të gjitha autoritetet e EJL-së kanë miratuar ligje gjithëpërfshirëse për migracionin që krijojnë bazën ligjore për rregullimin e qëndrimit të shtetasve të huaj, azilit, emigrimit për qëllime punësimi dhe menaxhimit më të gjerë të migracionit, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe, gjithnjë e më shumë, me ato të BE-së (OECD 2022). Duke u mbështetur në këtë bazë, autoritetet kanë zhvilluar strategji dhe plane veprimi shumëvjeçare për mobilitetin – shpesh me mbështetjen e organizatave ndërkombëtare si IOM-i. Këto strategji adresojnë një sërë prioritetesh, duke përfshirë parandalimin e migracionit të parregullt, integrimin socio-ekonomik të emigrantëve dhe riintegrimin ekonomik të emigrantëve të kthyer (IOM 2021b). Në Shqipëri, Kosovë, Mal të Zi, Maqedoninë e Veriut dhe Serbi, theks i veçantë i vihet tërheqjes së emigrantëve të kualifikuar për të plotësuar mungesat e fuqisë punëtore, ndërsa në Maqedoninë e Veriut, Serbi dhe Bosnjë-Hercegovinë, reduktimi i emigracionit dhe trajtimi i faktorëve shtytës themelorë mbeten objektiva kryesore të politikave.[81]

Paralelisht me këto përpjekje, përfshirja e diasporës është shndërruar në një prioritet kyç në vitet e fundit. Duke njohur potencialin e diasporës për të kontribuar në zhvillimin kombëtar, autoritetet në mbarë rajonin po synojnë gjithnjë e më shumë të tërheqin investime nga

81 Për një listë gjithëpërfshirëse të strategjive dhe planeve kryesore të veprimit, shihni Shtojcën 2.2.

diaspora dhe të nxisin krijimin e vendeve të punës me cilësi të lartë, që kërkojnë njohuri dhe aftësi.[82] Ky ndryshim reflektohet në hartimin e strategjive të posaçme për diasporën në Bosnjë dhe Hercegovinë, Mal të Zi dhe Maqedoninë e Veriut, si dhe në krijimin e agjencive të specializuara për angazhimin e diasporës në Shqipëri, Kosovë dhe Serbi (RCC 2020). Këto nisma jo vetëm që synojnë forcimin e lidhjeve ekonomike me emigrantët jashtë vendit, por edhe shfrytëzimin e aftësive dhe ekspertizës së diasporës për zhvillim të qëndrueshëm dhe inovacion në vendet e origjinës.

Bashkëpunimi rajonal në fushën e mobilitetit është bërë gjithnjë e më i dukshëm në Evropën Juglindore, i nxitur kryesisht nga objektivi i përbashkët i anëtarësimit në BE dhe nga njohja e dinamikës ndërkufitare të mobilitetit. Një moment kyç në këtë qasje bashkëpunuese është Deklarata e Shkupit, e miratuar në nëntor të vitit 2022, e cila e theksoi nevojën për një qeverisje të fortë dhe të qëndrueshme të migracionit, të lidhur ngushtë me zhvillimin afatgjatë të komuniteteve pritëse dhe atyre tranzitore (IOM 2023a). Duke u mbështetur në këtë angazhim, autoritetet në rajon miratuan Planin e Veprimit për Qeverisje të Qëndrueshme të Migracionit (2023–2025), një kornizë e hartuar për të adresuar sfidat kryesore (si trafikimi dhe kontrabanda), për të krijuar rrugë të qëndrueshme kthimi dhe për të siguruar mbrojtje të përshtatshme për ata që nuk mund të kthehen. Ky plan është i harmonizuar ngushtë me Planin e Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor, i nisur në vitin 2022, dhe pasqyron përpjekjet e vazhdueshme të rajonit për të harmonizuar politikat dhe praktikat e migracionit.

Këto nisma të fokusuara në qeverisje plotësohen edhe nga përpjekje më të gjera për integrim rajonal. Në veçanti, Planet e Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal (2021–2025 dhe 2025–2028), të lançuara në Samitin e Sofjes 2020 dhe të koordinuara nga RCC-ja, synojnë krijimin e një zone të unifikuar tregtare — me lëvizje të lirë të mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe njerëzve. Faza e dytë e kësaj nisme i kushton rëndësi të veçantë zhvillimit të kapitalit njerëzor, përmirësimit të aksesit në arsimin e lartë, mbylljes së boshllëqeve në aftësi, reformës së tregut të punës dhe nxitjes së inovacionit rajonal. Paralelisht, Nisma "Ballkani i Hapur" – e lançuar nga Shqipëria, Maqedonia e Veriut dhe Serbia në korrik të vitit 2021 – synon të krijojë një hapësirë të përbashkët ekonomike si një hap drejt anëtarësimit në BE.[83] Sa i përket mobilitetit, kjo nismë i kushton rëndësi të veçantë mobilitetit të fuqisë punëtore, duke lehtësuar lëvizjen e lirë të punëtorëve dhe duke lehtësuar barrierat administrative për punësim në mbarë rajonin. Së bashku, këto nisma rajonale ilustrojnë një angazhim gjithnjë e më të madh për menaxhimin e koordinuar të migracionit dhe integrimin ekonomik në të gjithë Evropën Juglindore.

Nisma të financuara ndërkombëtarisht

Bashkimi Evropian është një aktor kyç, që i përqendron përpjekjet e tij për menaxhimin e migracionit në forcimin e kontrolleve të integruara të zonave të tranzitit, përmirësimin e sistemeve të azilit dhe rritjen e efektivitetit të proceseve të kthimit dhe riatdhesimit, si pjesë e kuadrit më të gjerë të zgjerimit të BE-së. Plani i Veprimit i BE-së për Ballkanin Perëndimor përcakton 20 masa operative të strukturuara në pesë shtylla - duke filluar nga menaxhimi i zonave të tranzitit deri te harmonizimi i politikave të vizave - të hartuara për të ndihmuar autoritetet e EJL-së të përshtaten me trendet në zhvillim të mobilitetit dhe të përmbushin kërkesat për anëtarësim në BE. Pakti i BE-së për Migracionin dhe Azilin 2020 gjithashtu prezantoi mjete të tilla si Partneritetet e Talenteve, të cilat kombinojnë skemat e mobilitetit të punës me mbështetjen për ndërtimin e kapaciteteve në zonat e origjinës së migrantëve, duke përfshirë edhe Evropën Juglindore. Marrëveshjet për liberalizimin e vizave ndërmjet BE-së dhe autoriteteve të EJL-së kanë lehtësuar më tej mobilitetin, duke mundësuar udhëtime afatshkurtra pa vizë në zonën Shengen (Komisioni Evropian 2023a).

Organizatat ndërkombëtare luajnë një rol qendror në formësimin e qeverisjes së mobilitetit dhe në mbështetjen e autoriteteve në të gjithë Evropën Juglindore.

82 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate rajonale 06.03.2025.

83 Nisma "Ballkani i Hapur" u lançua në vitin 2019 nga udhëheqësit e Shqipërisë, Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë. Fillimisht e njohur si "Mini-Shengen", ajo u riemërtua zyrtarisht si Nisma "Ballkani i Hapur" në Forumin Ekonomik për Bashkëpunim Rajonal të mbajtur në Shkup më 29 qershor 2021. Megjithatë, pjesë të tjera të rajonit kanë hezituar deri më tani për t'u përfshirë plotësisht për shkak të mosmarrëveshjeve politike dhe shqetësimeve se nisma mund të mbivendoset me përpjekjet e tjera aktuale të integrimit (p.sh. Procesi i Berlinit i udhëhequr nga BE-ja dhe Tregu i Përbashkët Rajonal ekzistues) dikur krijuar kështu përçarje në rajon (EPC 2021; OECD 2022).

Në veçanti, IOM-i është një aktor kyç për çështjet që lidhen me mobilitetin në rajon. Angazhimi i saj është udhëhequr nga Strategjia e IOM-it për Ballkanin Perëndimor (2022–2025) dhe nga Plani përkatës i Veprimit për Qeverisje të Qëndrueshme të Migracionit në Ballkanin Perëndimor.[84] Nismat e IOM-it adresojnë një spektër të gjerë prioritetesh në fushën e mobilitetit, duke filluar nga forcimi i menaxhimit të zonave të tranzitit dhe parandalimi i migrimit të parregullt, deri te mbështetja e migrimit të fuqisë punëtore, angazhimi i diasporës dhe zhvillimi socio-ekonomik. Për shembull, në Maqedoninë e Veriut, IOM-i ka përmirësuar identifikimin dhe regjistrimin e flukseve të lëvizjeve të përziera, duke lehtësuar lidhjen me sistemet e informacionit të BE-së dhe duke përmirësuar si menaxhimin e kufijve ashtu edhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut.[85] Në Serbi, IOM-i ka ofruar mbështetje për autoritetet vendore në planifikimin e migrimit të brendshëm të të rinjve,[86] ndërsa në Shqipëri, ka avancuar angazhimin e diasporës dhe politikat e migracionit të ndjeshme ndaj gjinisë dhe të bazuara në të drejta, në përputhje me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare.[87]

Organizata të tjera ndërkombëtare gjithashtu japin kontribute të rëndësishme në qeverisjen dhe mbrojtjen e mobilitetit në rajonin e EJL-së, duke plotësuar dhe përforcuar strategjitë ekzistuese. Puna e UNDP-së në rajon përqendrohet në shkaqet rrënjësore të mobilitetit, duke mbështetur zhvillimin lokal për të zvogëluar nevojën për migrim të parregullt dhe duke promovuar potencialin pozitiv të mobilitetit për zhvillimin. Për shembull, në Maqedoninë e Veriut, UNDP-ja ka bashkëpunuar me partnerë lokalë për të ndihmuar romët e kthyer të riintegrohen në komunitetet e tyre duke ofruar mbështetje për punësim, trajnime për aftësi dhe akses në shërbime sociale (UNDP Eurasia 2023). Ndryshe nga kjo, Komisioneri i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatët (UNHCR) vë theks më të madh në përmbushjen e nevojave humanitare dhe të mbrojtjes së njerëzve në lëvizje, duke përfshirë azilkërkuesit dhe personat e zhvendosur brenda vendit.[88] Ndërkohë, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) përqendrohet në promovimin e migracionit të rregullt për motive punësimi, forcimin e qeverisjes dhe nxitjen e angazhimit të diasporës. Projekte të spikatura përfshijnë iniciativën rajonale **për përmirësimin e politikave të migracionit të fuqisë punëtore** në Shqipëri, Kosovë, Mal të Zi dhe Maqedoninë e Veriut, e cila harmonizon standardet dhe forcon mbrojtjen e punëtorëve migrantë, si dhe Programin Migrimi dhe Diaspora (PMD), i cili synon të maksimizojë përfitimet e migrimit të rregullt dhe angazhimit të diasporës në të gjithë rajonin. Ndërkohë, UNICEF-i e përqendron punën e tij në fushën e mobilitetit në Evropën Juglindore në mbrojtjen e fëmijëve dhe familjeve: duke i dhënë përparësi të drejtave të fëmijëve të pashoqëruar dhe të ndarë nga familjet e tyre, aksesit në arsim dhe shërbime shëndetësore, mbështetjes psiko-sociale, si dhe mbrojtjes nga dhuna dhe shfrytëzimi. Qendra Ndërkombëtare për Zhvillimin e Politikave të Migracionit (ICMPD) lehtëson projektet ndërkufitare, ndërtimin e kapaciteteve dhe dialogun ndërmjet autoriteteve dhe shoqërisë civile.

Nismat e udhëhequra nga shoqëria civile

Organizatat e shoqërisë civile dhe OJQ-të luajnë një rol jetik në adresimin e çështjeve të mobilitetit në Evropën Juglindore, duke vepruar në një spektër të gjerë fushash prioritare. Aktivitetet e tyre variojnë nga ofrimi i ndihmës së menjëhershme humanitare - siç janë ushqimi, strehimi dhe ndihma mjekësore - deri te mbështetja më komplekse, duke përfshirë këshillimin ligjor, kujdesin psiko-social dhe shërbimet e integrimit për emigrantët dhe refugjatët (Cuttitta et al. 2022). Shumë organizata, të tilla si Grupi 484 në Serbi dhe Shoqata e Juristëve të Rinj të Maqedonisë, përqendrohen në sigurimin e aksesit në të drejta dhe mbrojtje ligjore për migrantët, azilkërkuesit dhe grupet e cenueshme. Të tjera, si Terre des Hommes, u japin përparësi nevojave të fëmijëve dhe të rinjve, duke ofruar mbështetje psiko-sociale, mbrojtje të fëmijëve dhe shërbime riintegrimi, veçanërisht në kontekstin e trafikimit ose migrimit të pasigurt. Përveç kësaj,

84 Për më tepër, IOM-i ka zhvilluar strategji të posaçme për Shqipërinë, Bosnjë dhe Hercegovinën, Kosovën dhe Maqedoninë e Veriut.

85 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Maqedoni e Veriut, 27.03.2025.

86 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Serbi, 06.03.2025.

87 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Shqipëri, 25.03.2025.

88 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Serbi, 06.03.2025.

OSHC-të dhe OJQ-të në rajon janë të përfshira në avokim, monitorimin e të drejtave të njeriut dhe dialogun për politikat, me qëllim që të ndikojnë në qeverisjen e migracionit dhe të promovojnë politika të bazuara në prova.

Në Evropën Juglindore, organizatat e shoqërisë civile shpesh bashkëpunojnë përmes rrjeteve për të shkëmbyer ekspertizën, për të koordinuar reagimet e tyre dhe për të avokuar së bashku, gjë që thekson rëndësinë e bashkëpunimit rajonal. Për shembull, Rrjeti i Migracionit i Ballkanit Perëndimor (WB-MIGNET) bashkon studiues dhe praktikues nga i gjithë rajoni për të analizuar trendet e mobilitetit dhe për të mbështetur zhvillimin e politikave.[89] Organizatat humanitare si Caritas, megjithëse kryesisht veprojnë përmes degëve vendore, janë gjithashtu pjesë e rrjeteve më të gjera; kjo mundëson mobilizim të shpejtë dhe shkëmbim të praktikave më të mira, veçanërisht gjatë krizave të lidhura me mobilitetin.

Pavarësisht kontributeve të tyre kyçe, OSHC-të dhe OJQ-të në Evropën Juglindore përballen me sfida të rëndësishme. Financimi është shpesh i kufizuar dhe i paparashikueshëm, veçanërisht për organizatat që punojnë jashtë krizave me profil të lartë ose në fusha që nuk janë prioritare për donatorët ose qeveritë.[90] Paqëndrueshmëria politike dhe kornizat e dobëta institucionale e ndërlikojnë më tej punën e tyre. Në disa pjesë të rajonit, shoqëria civile përballet me pengesa burokratike ose, madje, shihet me dyshim nga autoritetet, gjë që mund të kufizojë përpjekjet për avokim (Smeltzer et al. 2024; Balkan Civil Society Development Network 2025). Për më tepër, mungesa e të dhënave më gjithëpërfshirëse mbi lëvizjen e njerëzve - veçanërisht mbi zhvendosjet e shkaktuara nga klima dhe të kthyerit - pengon planifikimin dhe reagimin efektiv.[91] Zgjerimi i nismave të suksesshme vendore mbetet një vështirësi tjetër e vazhdueshme, shpesh për shkak të mbështetjes së pamjaftueshme institucionale ose mungesës së mekanizmave të koordinimit.[92]

89 Intervistë me ekspert kyç, përfaqësues i një organizate ndërkombëtare që punon në fushën e migrimit, Bosnjë dhe Hercegovinë, 04.03.2025.

90 Intervistë me ekspertë kyçë, përfaqësues të një organizate rajonale, [Bosnjë dhe Hercegovinë] 19.02.2025.

91 Informacion i mbledhur gjatë një punëtorie rajonale mbi ndryshimet klimatike, lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë, të zhvilluar në Sarajevë, më 03.06.2025.

92 Informacion i mbledhur gjatë një punëtorie rajonale mbi ndryshimet klimatike, lëvizjen e njerëzve dhe sigurinë, të zhvilluar në Sarajevë, më 03.06.2025.

3.2 Pasqyrë e kornizave ligjore dhe përgjegjësive të politikave lidhur me mobilitetin

	Korniza kryesore ligjore	Organi kryesor përgjegjës
Shqipëri	Ligji për të Huajt (Nr. 79/2021, zëvendëson Nr. 108/2013), Ligji për Azilin (Nr. 10/2021), Ligji për Emigrimin (Nr. 9668/2006), Ligji për Shtetësinë (Nr. 8389/1998, i ndryshuar), Ligji për Integrimin e të Huajve (Nr. 121/2014)	Ministria e Punëve të Brendshme: Departamenti për Kufirin dhe Migracionin, Drejtoria e Politikave për Azilin, Drejtoria e Politikave për Antitrafikun dhe Migracionin, Komisioni Kombëtar për Refugjatët Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Instituti i Statistikave (INSTAT), Ministria e Punëve të Brendshme
Bosnjë dhe Hercegovinë	Ligji për të Huajt (Gazeta Zyrtare e BdheH, Nr. 88/15, 34/21), Ligji për Azilin (Gazeta Zyrtare e BdheH, Nr. 11/16), Ligji për Kontrollin Kufitar (Gazeta Zyrtare e BdheH, Nr. 53/09, 54/10, 47/14, 40/20)	Ministria e të Drejtave të Njeriut dhe Refugjatëve; Ministria e Sigurisë: Sektori i Azilit, Policia Kufitare e BdheH, ministritë në nivel entiteti për personat e zhvendosur dhe refugjatët Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Ministria e Sigurisë, Komisariati për Refugjatët dhe Migracionin
Kosovë	Ligji për të Huajt (Nr. 04/L-219, i ndryshuar me Nr. 08/L-296, 2023), Ligji për Azilin (Nr. 04/L-217, 2013), Ligji për Shtetësinë (Nr. 04/L-215, 2013), Ligji për Kontrollin dhe Mbikëqyrjen e Kufirit Shtetëror (Nr. 04/L-072)	Ministria e Punëve të Brendshme: Departamenti për Shtetësi, Azil dhe Migrim; Koordinatori Kombëtar për Migracionin; Autoriteti për Migracionin; Drejtoria për Migracionin dhe të Huajt (Policia e Kosovës) Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Agjencia e Statistikave të Kosovës
Mali i Zi	Ligji për të Huajt (FZ e Malit të Zi Nr. 12/18, 3/19, 34/21, 37/22), Ligji për Mbrojtjen Ndërkombëtare dhe të Përkohshme të të Huajve (FZ e Malit të Zi Nr. 2/17, 34/21), Ligji për Shtetësinë (FZ e Malit të Zi Nr. 13/08, 40/10, 28/11, 46/11, 14/12, 61/13)	Ministria e Brendshme: Zyra e Azilit Përfshirja e Ministrive të Punëve të Jashtme, të Financave dhe Mirëqenies Sociale, dhe Zhvillimit Ekonomik Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Enti Shtetëror për Statistikë
Maqedoni e Veriut	Ligji për të Huajt (GZ e RMV-së Nr. 35/06, 66/07, 117/08, 92/09, 156/10, 158/11, 84/12, 13/13, 147/15, 217/15, 25/16, 11/18, 140/18, 101/19), Ligji për Azilin dhe Mbrojtjen e Përkohshme (GZ e RMV-së Nr. 49/03, 66/07, 142/08, 51/11, 54/13, 71/16, 64/18), Ligji për Mbikëqyrjen e Kufijve (GZ e RMV-së Nr. 171/10, 158/11, 13/13, 164/13, 44/15, 177/14, 31/16, 64/18, 101/19)	Ministria e Punëve të Brendshme: Organi Koordinues për Politikat e Migracionit (për zhvillimin/monitorimin e politikave) Autoritetet lokale përgjegjëse për strehimin e refugjatëve Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Enti Shtetëror për Statistikë
Serbi	Ligji për të Huajt (FZ e RS-së Nr. 24/18, 31/19, 62/23), Ligji për Punësimin e të Huajve (FZ e RS-së Nr. 128/14, 113/17, 50/18, 31/19, 62/23), Ligji për Azilin dhe Mbrojtjen e Përkohshme (FZ e RS-së Nr. 24/18), Ligji për Kontrollin Kufitar (FZ e RS-së Nr. 24/18)	Ministria e Punëve të Brendshme; Komisariati për Refugjatët dhe Migracionin (gjithashtu organ koordinues për politikën e migracionit) Mbledhja dhe raportimi i të dhënave të migrimit: Komisariati për Refugjatët dhe Migracionin

3.3 Pasqyrë e strategjive të politikave dhe nismave rajonale për mobilitetin

Shqipëri				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia Kombëtare për Migracionin dhe Plani i Veprimit 2019–2022	2019	Ministria e Punëve të Brendshme; Ministria e Financave dhe Ekonomisë; Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale; Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme; dhe ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga IOM-i	Një qasje ndërsektoriale ndaj qeverisjes së migracionit për të adresuar sfidat dhe për të maksimizuar ndikimin e mobilitetit në zhvillimin e vendit.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria apo pylltaria. Bujqësia dhe turizmi përmenden si sektorë investimi.
Strategjia Kombëtare për Migracionin 2024-2030 dhe Plani i Veprimit 2024/2026	2024	Ministria e Punëve të Brendshme; me Ministrinë për Evropën dhe Punët e Jashtme; Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë; Ministrinë e Arsimit dhe Sportit; Ministrinë e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale; Ministrinë e Drejtësisë; Ministrinë e Mbrojtjes; Ministrinë e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural; dhe subjekte të tjera ministrore Mbështetur nga IOM-i	Përcakton një kornizë gjithëpërfshirëse dhe ndërsektoriale për menaxhimin e mobilitetit, mbrojtjen e të drejtave të migrantëve dhe promovimin e zhvillimit socio-ekonomik përmes masave të koordinuara të politikave dhe bashkëpunimit ndërkombëtar.	E përmend klimën vetëm një herë (duke vënë në dukje mungesën e lidhjes); përmend zhvendosjen, por pa trajtim thelbësor; nuk përmend aspekte të gjelbra apo mjedisore.

Bosnjë dhe Hercegovinë				
Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia në Fushën e Migracionit dhe Azilit dhe Plani i Veprimit 2016–2020	2016	Ministria e Sigurisë; Ministria e Punëve të Jashtme; Ministria e të Drejtave të Njeriut dhe Refugjatëve; Ministria e Punëve të Brendshme e Republikës Sërpska; Ministria e Punëve të Brendshme e Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës; Qeveria e Distriktit të Bërçkos; Policia Kufitare; Shërbimi për Çështjet e të Huajve; dhe subjekte të tjera ministrore E mbështetur nga Zvicra dhe Lihtenshtajni përmes Partneritetit për Migracionin, si dhe nga IOM-i.	Një qasje e strukturuar për menaxhimin e mobilitetit dhe azilit, që synon forcimin e institucioneve, harmonizimin me standardet evropiane dhe adresimin e sfidave të migracionit të rregullt dhe të parregullt.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria, pylltaria ose bujqësia.

Bosnjë dhe Hercegovinë				
Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia për Migracionin dhe Azilin 2021–2025	2021	Ministria e Sigurisë; Ministria e Punëve të Jashtme; Ministria e të Drejtave të Njeriut dhe Refugjatëve; Ministria e Punëve të Brendshme e Republikës Sërpska; Qeveria e Distriktit të Bërçkos; Administrata Federale e Mbrojtjes Civile, Shërbimi për Çështjet e të Huajve; Policia Kufitare; dhe subjekte të tjera ministrore Mbështetur nga Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë (DCAF); Hilfswerk International, me organizatën partnere HAJDE; Migracioni dhe Integrimi (AMIF); Ministria e Punëve të Brendshme e Austrisë; dhe IOM-i	Përcakton një kornizë për menaxhimin e mobilitetit dhe azilit që synon harmonizimin me standardet e BE-së, forcimin e institucioneve dhe sigurimin e një qeverisjeje efektive dhe humane të migracionit.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria, pylltaria ose bujqësia.

Kosovë				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia për Migracionin 2021–2025	2021	Ministria e Punëve të Brendshme; Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës; Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve; Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit; Ministria e Shëndetësisë; Ministria e Drejtësisë; dhe ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga IOM-i; Qendra Ndërkombëtare për Zhvillimin e Politikave të Migracionit (ICMPD); Sekretariati Shtetëror Zviceran për Migracionin; GIZ-i; dhe partnerë e donatorë të tjerë ndërkombëtarë	Ofron një kornizë gjithëpërfshirëse për menaxhimin e mobilitetit, me fokus në migracionin e sigurt dhe të rregullt, riintegrimin e të kthyerve, harmonizimin me standardet e BE-së dhe forcimin e kapaciteteve institucionale.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria, pylltaria, bujqësia ose zhvendosja.

Mali i Zi				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia për Migracionin dhe Riintegrimin e të Kthyerve 2021–2025, me Plan Veprimi për vitin 2021 dhe 2022	2021	Ministria e Punëve të Brendshme; Ministria e Punëve të Jashtme; Ministria e Zhvillimit Ekonomik; Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale; Ministria e Arsimit; Ministria e Financave dhe Mirëqenies Sociale; dhe ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga IOM-i; UNHCR-ja; dhe Agjencia e BE-së për Azilin (EUAA)	Përcakton një qasje gjithëpërfshirëse për menaxhimin e mobilitetit dhe mbështetjen e riintegrimit të qëndrueshëm të të kthyerve, duke harmonizuar politikat kombëtare me standardet e BE-së dhe duke u përqendruar në forcimin institucional dhe përmirësimin e ofrimit të shërbimeve.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria, pylltaria ose bujqësia. Zhvendosja përmendet vetëm në kontekstin e refugjatëve nga Jugosllavia.

Maqedoni e Veriut				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Rezoluta mbi Politikën e Migracionit 2021–2025	2021	Ministria e Punëve të Brendshme; Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale; Ministria e Administratës Publike; Enti Shtetëror për Statistikë; dhe ministri të tjera përkatëse Mbështetur nga IOM-i dhe agjenci të tjera të OKB-së	Përcakton prioritetet për menaxhimin e mobilitetit në përputhje me standardet e BE-së, duke trajtuar migracionin e ligjshëm, azilin, integrimin dhe riintegrimin efektiv të të kthyerve.	Nuk përmenden klima, mjedisi, çështjet e gjelbra, qëndrueshmëria apo pylltaria. Bujqësia përmendet vetëm në lidhje me transferimin e njohurive nga diaspora.

Serbi				
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**	**Konsideratat klimatike dhe mjedisore**
Strategjia për Migracionin Ekonomik 2021–2027	2021	Ministria e Punës, Punësimit, Çështjeve të Veteranëve dhe Sociale; Ministria e Punëve të Brendshme; Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Zhvillimit Teknologjik; Ministria e Financave; Ministria e Punëve të Jashtme; Shërbimi Kombëtar i Punësimit Mbështetur nga IOM-i dhe BE-ja	Përcakton qëllime strategjike për menaxhimin e migracionit ekonomik, duke zvogëluar ikjen e trurit, duke tërhequr të kthyerit dhe talentet e huaja, si dhe duke nxitur transferimin e njohurive dhe aftësive për të mbështetur zhvillimin kombëtar dhe harmonizimin me standardet e BE-së.	I referohet Strategjisë për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural, e cila i njeh ndryshimet klimatike si një faktor me ndikim të madh. Përndryshe, nuk përmenden në mënyrë thelbësore klima apo mjedisi.

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Plani i Veprimit për Qeverisjen e Qëndrueshme të Migracionit (2023–2025)	2023–2025	Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; BE-ja; IOM-i, dhe partnerë të tjerë	Një kornizë e hartuar për të adresuar sfidat kryesore si trafikimi dhe kontrabanda, për të krijuar rrugë të qëndrueshme kthimi dhe për të siguruar mbrojtje të përshtatshme për ata që nuk mund të kthehen. Ky plan pasqyron përpjekjet e vazhdueshme të rajonit për të harmonizuar politikat dhe praktikat e migracionit me BE-në.
Deklarata e Shkupit	2022	Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; BE-ja; IOM-i, dhe partnerë të tjerë	Nënvizon nevojën për një qeverisje të fortë dhe të qëndrueshme të migracionit, të lidhur ngushtë me zhvillimin afatgjatë si të komuniteteve pritëse ashtu edhe të atyre tranzitore.

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Plani i Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal 2021–2025 Plani i Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal 2025–2028	2021–2025 2025–2028	RCC-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; BE-ja; dhe partnerë të tjerë	Synon krijimin e një zone të unifikuar tregtare që përfshin lëvizjen e lirë të mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe njerëzve; u lançua në Samitin e Sofjes 2020 dhe koordinohet nga RCC-ja. Faza e dytë e kësaj nisme i kushton rëndësi të veçantë zhvillimit të kapitalit njerëzor, përmirësimit të aksesit në arsimin e lartë, mbylljes së boshllëqeve në aftësi, reformës së tregut të punës dhe nxitjes së inovacionit rajonal.
Forcimi i proceseve të Menaxhimit të Migracionit, Azilit dhe Kthimit në Ballkanin Perëndimor	2023–2025	Hilfswerk International; Platforma e Përbashkët Koordinuese; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; BE-ja; dhe partnerë të tjerë	Nisma ofron mbështetje praktike për autoritetet e EJL-së për menaxhimin e kthimit dhe azilit, duke forcuar kapacitetet e tyre dhe duke promovuar bashkëpunimin rajonal. Qëllimi kryesor i saj është të lehtësojë presionet e mobilitetit mbi BE-në duke i bërë proceset e azilit dhe të kthimit në rajon më efikase dhe të bazuara në të drejta.
Strategjia e IOM-it për Ballkanin Perëndimor (2022–2025) Plani i Veprimit për Migracionin e Qëndrueshëm në Ballkanin Perëndimor	2022–2025	IOM-i; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; BE-ja; dhe partnerë të tjerë	Nismat e IOM-it adresojnë një spektër të gjerë prioritetesh në fushën e migracionit, duke filluar nga forcimi i menaxhimit të zonave të tranzitit dhe parandalimi i migrimit të parregullt, deri te mbështetja e migrimit të fuqisë punëtore, angazhimi i diasporës dhe zhvillimi socio-ekonomik.
Plani i Veprimit i BE-së për Ballkanin Perëndimor	2022–2025	BE-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë të tjerë	Përcakton 20 masa operative të strukturuara në pesë shtylla - duke filluar nga menaxhimi i zonave të tranzitit deri te harmonizimi i politikave të vizave - për të ndihmuar autoritetet e EJL-së të përshtaten me trendet në zhvillim të mobilitetit dhe të përmbushin kërkesat për anëtarësim në BE.
Nisma "Ballkani i Hapur"	2021 – në vazhdim	Shqipëria; Maqedonia e Veriut; Serbia	Synon të krijojë një zonë të përbashkët ekonomike si një hap drejt anëtarësimit në BE. Nisma thekson në mënyrë të veçantë mobilitetin e fuqisë punëtore, duke u mundësuar njerëzve të jetojnë dhe të punojnë kudo në rajonin e EJL-së pa pasur nevojë për leje shtesë qëndrimi ose pune.
Pakti i BE-së për Migracionin dhe Azilin	2020–2026	BE-ja; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe ekonomi të tjera	Një paketë rregullash të reja që synojnë krijimin e një sistemi të drejtë dhe efikas për menaxhimin e mobilitetit dhe azilit në të gjithë Evropën duke vendosur procedura dhe standarde të përbashkëta për mbrojtjen, pritjen dhe solidaritetin. Prezanton mjete të tilla si Partneritetet e Talenteve, të cilat kombinojnë skemat e mobilitetit të punës me mbështetjen për ndërtimin e kapaciteteve në zonat e origjinës së migrantëve, duke përfshirë edhe Evropën Juglindore.

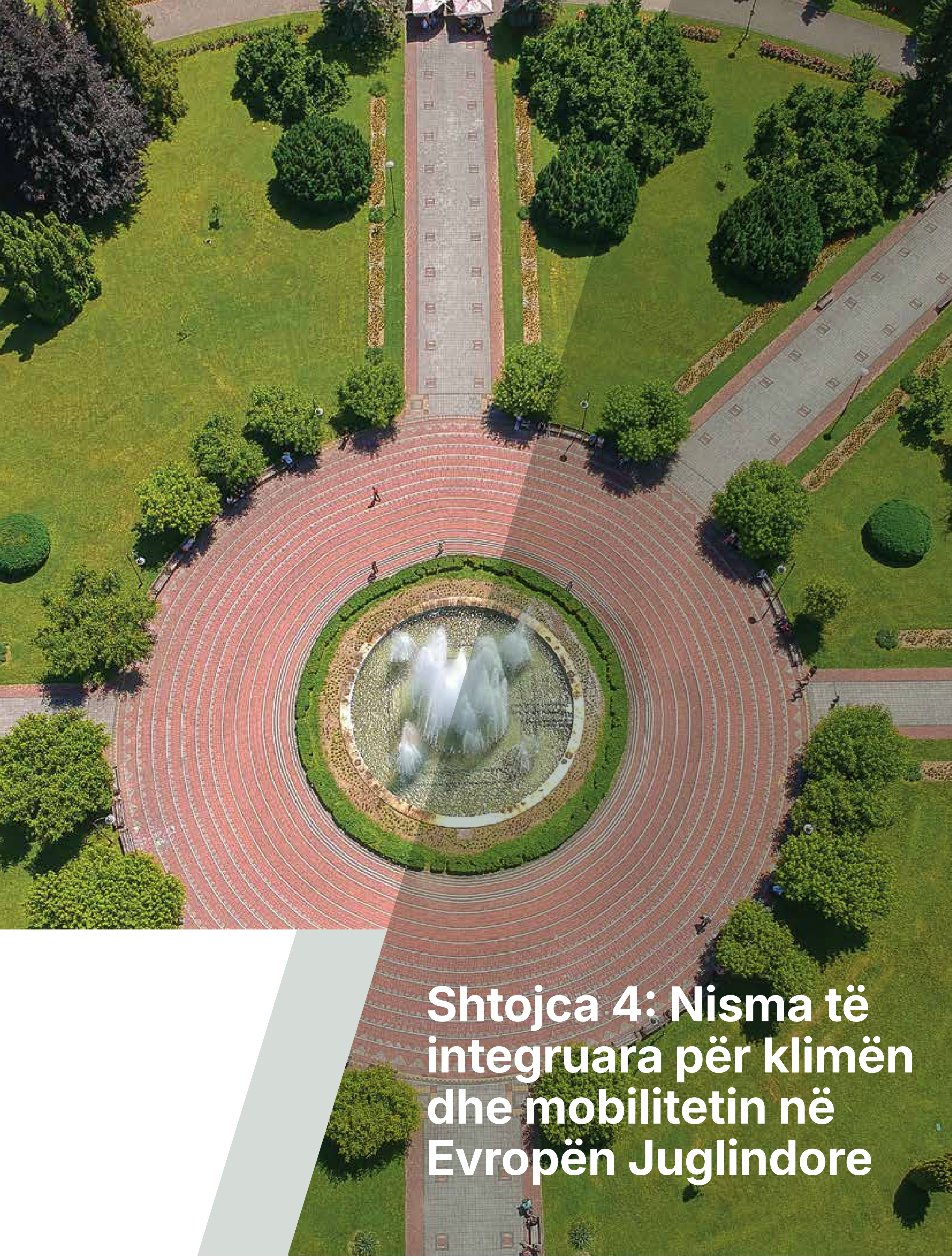

Shtojca 4: Nisma të integruara për klimën dhe mobilitetin në Evropën Juglindore

4.1 Pasqyrë e nismave të integruara për klimën dhe mobilitetin

Shqipëri			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin – Shqipëria	2024	Banka Botërore; ministritë shqiptare; dhe partnerë të tjerë	Ofron një udhërrëfyes për një model rritjeje të qëndrueshëm dhe rezistent ndaj klimës, duke rekomanduar investime urgjente në qëndrueshmëri, përshtatje dhe energji të rinovueshme për të zvogëluar rreziqet nga fatkeqësitë dhe për të mbështetur zhvillimin afatgjatë. Merr në konsideratë mobilitetin në lidhje me rënien afatgjatë të popullsisë të shkaktuar nga plakja dhe migrimi.
Strategjia e IOM-it për Shqipërinë (2022–2025)	2022–2025	IOM-i; ministritë shqiptare; dhe partnerë të tjerë	Strategjia shqyrton menaxhimin e imigracionit dhe të zonave të tranzitit, parandalimin e migracionit të parregullt, menaxhimin e flukseve të përziera të lëvizjeve, migrimin e fuqisë punëtore, riintegrimin e të kthyerve shqiptarë, angazhimin e diasporës, luftën kundër trafikimit të qenieve njerëzore dhe parandalimin e ekstremizmit të dhunshëm. Ndryshimet klimatike përmenden si një faktor kontekstual që kontribuon në mënyrë indirekte në mobilitet.

Bosnjë dhe Hercegovinë			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin – Bosnja dhe Hercegovina	2024	Banka Botërore; ministritë e Bosnjës dhe Hercegovinës; dhe partnerë të tjerë	Analizon rreziqet kryesore klimatike, rekomandon investime urgjente në qëndrueshmëri dhe përshtatje, dhe përshkruan rrugët për rritje të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse në kushet të ndryshimeve klimatike. Tkurrja e fuqisë punëtore, si pasojë e plakjes së popullsisë dhe emigrimit, përmendet si një faktor kufizues për këtë përpjekje, duke i bërë investimet në kapitalin njerëzor thelbësore për veprimin klimatik.
Eksplorimi i lidhjeve ndërmjet migrimit, mjedisit dhe ndryshimeve klimatike në Bosnjë dhe Hercegovinë	2024	IOM-i; ministritë e Bosnjës dhe Hercegovinës; dhe partnerë të tjerë	Raporti analizon mënyrën se si degradimi mjedisor dhe ndryshimet klimatike bashkëveprojnë me modelet e mobilitetit në Bosnjë dhe Hercegovinë, duke theksuar nevojën për politika të integruara për të adresuar sfidat dhe mundësitë në ndërthurjen midis mobilitetit, mjedisit dhe qëndrueshmërisë.
Angazhimi i të Rinjve në Nisma të Qëndrueshme Mjedisore dhe Socio-Ekonomike	2023–2025	IOM-i; ministritë e Bosnjës dhe Hercegovinës; dhe partnerë të tjerë	Projekti fokusohet në çështje që prekin në mënyrë disproporcionale të rinjtë, duke përfshirë ndërthurjen e paqëndrueshmërisë ekonomike, mjedisore dhe sociale që kontribuon në margjinalizimin e të rinjve dhe emigrimin e paqëndrueshëm; ai synon veçanërisht faktorët mjedisorë në zhvillim që nxisin mobilitetin. Qëllimi i tij është të fuqizojë të rinjtë për të udhëhequr veprimet në komunitet dhe për të marrë pjesë në aktivitete mjedisore dhe socio-ekonomike që nxisin qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike, kohezionin social dhe zhvillimin e qëndrueshëm.

Bosnjë dhe Hercegovinë			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Strategjia për vendin e IOM-it për Bosnjën dhe Hercegovinën (2022–2025))	2022–2025	IOM-i; ministritë e Bosnjës dhe Hercegovinës; dhe partnerë të tjerë	Strategjia analizon flukset e përziera të migracionit, lëvizjen e njerëzve, kohezionin social dhe qëndrueshmërinë. Kapitulli mbi përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë e identifikon Bosnjën dhe Hercegovinën si juridiksionin në rajonin e EJL-së me ekspozimin më të lartë ndaj rreziqeve natyrore, me një vlerësim të indeksit të rrezikut prej 3,7/10 dhe një cenueshmëri të veçantë ndaj përmbytjeve. Vë në pah avantazhet e migrimit të mirëmenaxhuar, të sigurt, të përgjegjshëm dhe të rregullt në kontekstin e ndryshimeve klimatike, degradimit mjedisor dhe fatkeqësive që vijnë nga rreziqet natyrore.

Kosovë			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin -Kosova	2024	Banka Botërore; ministritë kosovare; dhe partnerë të tjerë	Ofron një analizë të rreziqeve klimatike dhe sfidave ekonomike, duke rekomanduar investime urgjente në përshtatje, qëndrueshmëri dhe tranzicionin energjetik për të siguruar rritje të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse. Tranzicioni i gjelbër theksohet si një mundësi për të tërhequr migrantë ose anëtarë të diasporës me kualifikime të larta që të kthehen për të plotësuar mundësitë e reja në sektorët e gjelbër. Dhe e kundërta, emigrimi ka potencialin të ngadalësojë tranzicionin e gjelbër.
Strategjia për Vendin e IOM-it për Kosovën (2022–2025)	2022–2025	IOM-i; ministritë kosovare; dhe partnerë të tjerë	Synon fuqizimin e migrantëve dhe komuniteteve, garantimin e përfitimeve të migrimit të sigurt dhe të rregullt për shoqërinë dhe biznesin, si dhe nxitjen e një qeverisjeje të qëndrueshme dhe koherente të migrimit. Faktorët mjedisorë, siç janë ndotja dhe rreziqet e tjera mjedisore, konsiderohen të lidhur ngushtë me faktorë të tjerë që ndikojnë në mobilitet.

Mali i Zi			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin - Mali i Zi	2024	Banka Botërore; ministritë kosovare; dhe partnerë të tjerë	Analizon rreziqet kryesore klimatike dhe rekomandon investime të synuara në qëndrueshmëri dhe përshtatje për të mbështetur rritjen e qëndrueshme ekonomike dhe për të mbrojtur komunitetet. Thekson ndërthurjen midis ndryshimeve klimatike, shëndetit dhe mobilitetit, duke vënë në dukje se sistemet shëndetësore duhet të jenë të përgatitura për të mbështetur njerëzit që migrojnë për shkak të ndryshimeve klimatike, pasi këta individë mund të kenë akses të kufizuar në shërbimet shëndetësore; për rrjedhojë, një sistem shëndetësor fleksibël dhe i adaptueshëm është thelbësor si për tranzicionin e gjelbër, ashtu edhe për mobilitetin që lidhet me klimën.

Maqedoni e Veriut			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin – Maqedonia e Veriut	2024	Banka Botërore; ministritë e Maqedonisë së Veriut; dhe partnerë të tjerë	Analizon rreziqet klimatike, rekomandon investime të mëdha në përshtatje dhe tranzicionin energjetik, dhe përshkruan rrugët për rritje ekonomike të qëndrueshme dhe rezistente. Thekson se sistemet shëndetësore duhet të jenë fleksibël dhe të përgatitura për t'iu përgjigjur nevojave të njerëzve që migrojnë për shkak të ndryshimeve klimatike, duke siguruar kështu akses në kujdes shëndetësor dhe duke u përshtatur me sfidat e tranzicionit të gjelbër.
Integrimi i Perspektivave të Migracionit dhe Ndryshimeve Klimatike në Proceset e Planit Kombëtar të Përshtatjes	2024–2025	IOM-i; ministritë e Maqedonisë së Veriut; dhe partnerë të tjerë	Projekti synon të integrojë konsideratat e mobilitetit dhe ndryshimeve klimatike në proceset e Planit Kombëtar të Përshtatjes së Maqedonisë së Veriut, duke siguruar që politikat e përshtatjes të adresojnë lidhjet midis mobilitetit dhe ndryshimeve mjedisore për veprime më rezistente dhe gjithëpërfshirëse ndaj klimës.
Qendra për Mekanizmin e Financimit të Gjelbër	2022–2025	IOM-i; ministritë e Maqedonisë së Veriut; dhe partnerë të tjerë	Projekti përqendrohet në shfrytëzimin e remitancave dhe kontributeve të diasporës për të financuar veprimet klimatike, duke demonstruar kështu se si mobiliteti mund të shfrytëzohet për zhvillim pozitiv dhe qëndrueshmëri ndaj ndryshimeve klimatike.
Strategjia për Vendin e IOM-it për Maqedoninë e Veriut (2022–2025)	2022–2025	IOM-i	Strategjia fokusohet në ndihmën humanitare dhe ofrimin e shërbimeve cilësore për popullsitë e prekura nga krizat, duke rritur njëkohësisht rezistencën e migrantëve përmes forcimit të kapaciteteve institucionale dhe qëndrueshmërisë së komuniteteve ndaj ekstremizmit të dhunshëm. Ajo thekson mbështetjen për personat që detyrohen të migrojnë për shkak të varfërisë, shfrytëzimit, mungesës së mundësive, ndryshimeve klimatike ose sfidave mjedisore.

Serbi			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin - Serbia	2024	Banka Botërore; ministritë serbe; dhe partnerë të tjerë	Analizon rreziqet klimatike, rekomandon investime të mëdha në përshtatje dhe tranzicionin energjetik, dhe përshkruan rrugët për rritje ekonomike të qëndrueshme dhe rezistente. Thekson se sistemet shëndetësore duhet të jenë fleksibël dhe të përgatitura për të siguruar akses në kujdes shëndetësor për njerëzit që migrojnë për shkak të ndryshimeve klimatike ose tranzicionit të gjelbër.
Gjelbërimi i Qendrave të Migrantëve në Serbi dhe Integrimi i Zhvillimit të Politikave që Lidhen me Ndërthurjen e Migrimit, Ndryshimeve Klimatike, Mjedisit dhe Energjisë	2022–2025	IOM-i; ministritë serbe; dhe partnerë të tjerë	Projekti synon të përmirësojë qëndrueshmërinë dhe efikasitetin energjetik në qendrat e migrantëve në Serbi, duke ndërtuar njëkohësisht kapacitete kombëtare për hartimin e politikave që adresojnë lidhjet ndërmjet mobilitetit, ndryshimeve klimatike, mjedisit dhe energjisë.

Nismat rajonale dhe të mbështetura ndërkombëtarisht			
Emri/Titulli	**Viti**	**Palët e interesit**	**Përshkrimi**
Migrimi për Punë si Strategji Përshtatjeje ndaj Ndryshimeve Klimatike	2024 – në vazhdim	IOM-i; Shqipëria; dhe ekonomitë e tjera	Program global që synon të shfrytëzojë migracionin e fuqisë punëtore si një strategji përshtatjeje ndaj ndryshimeve klimatike, duke përdorur një qasje holistike të bazuar në të drejta dhe të ndjeshme ndaj gjinisë.
Raporti Rajonal i Klimës dhe Zhvillimit i Vendeve të Ballkanit Perëndimor	2024	Banka Botërore; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe partnerë të tjerë	Inkurajon ekonomitë e rajonit të forcojnë qëndrueshmërinë ndaj klimës për të mbrojtur njerëzit dhe për të nxitur rritjen ekonomike. Emigrimi dhe rënia demografike, veçanërisht në lidhje me zonat rurale të cenueshme, pritet të përkeqësohen ndërsa ndryshimet klimatike përforcojnë presionet ekzistuese në Evropën Juglindore, duke e bërë thelbësore hartimin e politikave të integruara për klimën dhe zhvillimin.
Dokument sfondi: E ardhmja e migrimit klimatik	2022	BE-ja; rajonet fqinje; Shërbimi i Kërkimit i Parlamentit Evropian (EPRS)	Inkurajon palët e interesuara në BE dhe në rajonet fqinje, si Evropa Juglindore, të marrin në konsideratë ndikimet e ndryshimeve klimatike mbi mobilitetin, me qëllim uljen e cenueshmërive dhe forcimin e qëndrueshmërisë midis popullsive të prekura.
Strategjia për Ballkanin Perëndimor (2022–2025) Strategjia Institucionale e IOM-it mbi Migracionin, Mjedisin dhe Ndryshimet Klimatike 2021–2030	2022–2025 2021–2030	IOM-i; Shqipëria; Bosnja dhe Hercegovina; Kosova; Mali i Zi; Maqedonia e Veriut; Serbia; dhe shtetet anëtare të OKB-së	Thekson degradimin mjedisor dhe rreziqet natyrore si nxitës kryesorë të mobilitetit dhe zhvendosjes në Evropën Juglindore, dhe bën thirrje për një koordinim dhe shkëmbim më të madh njohurish midis palëve të interesuara në rajon. Përcakton një qasje gjithëpërfshirëse dhe të bazuar në prova për të ndihmuar njerëzit të lëvizin, të qëndrojnë ose të përshtaten në kushte të sfidave klimatike dhe mjedisore, duke mbështetur shtetet dhe komunitetet përmes zgjidhjeve të bazuara në të drejta, mbrojtjes dhe ndërtimit të kapaciteteve.

Follow OSCE

OSCE Secretariat
Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and Environmental Activities (OCEEA)
Wallnerstrasse 6
1010 Vienna, Austria

Climate@osce.org
https://www.osce.org/oceea

Organization for Security and Co-operation in Europe